

OVERBELASTE GEZINNEN

*Een vergelijkende studie met het oog op een rechtvaardiger
inkomstenbelasting*

Léon van Kruiningen MSc LLB

6 januari 2012

Achtergrondstudie bij Commentaar nr. 42

GUIDO DE BRÈS-STICHTING [WI-SGP] – GOUDA

NUR 826

© 2011 Guido de Brès-Stichting, Gouda
www.wi.sgp.nl

Deze achtergrondstudie ligt aan de basis van het WI-commentaar, *Overbelaste gezinnen. Pleidooi voor een rechtvaardiger inkomstenbelasting*, Gouda 2011, 75 pag., ISBN 978-90-78323-00-6. Het commentaar is te koop voor € 7,50 (excl. verzendkosten) en te bestellen via de webshop van de SGP (te vinden op www.wi.sgp.nl) of via telefoonnummer 0182-696902.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij digitaal, elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, digital, electronic, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Inhoud

Woord vooraf	6
Hoofdstuk 1 Introductie	7
1.1 Structuur	7
1.2 Doelstelling	8
1.2.1 Beperkingen van het commentaar	8
1.3 Onderzoeksopzet	8
1.3.1 Algemeen deel	8
1.3.2 Rechtsvergelijkend deel	8
1.3.3 Verantwoording keuze voor het viertal landen	8
Hoofdstuk 2 Algemeen theoretisch kader	10
2.1 Een inkomstenbelasting	10
2.1.1 Inleiding	10
2.1.2 Het draagkrachtbeginsel in de inkomstenbelasting	10
2.1.3 Nevendoelstellingen van de inkomstenbelasting	12
2.1.4 Een inkomstenbelasting als consumptiebelasting	12
2.2 Het heffingsobject binnen een inkomstenbelasting: individu of gezinsinkomen?	13
2.2.1 Inleiding	13
2.2.2 Drie mogelijkheden: samenvoeging, splitsing of ieder-voor-zich	14
2.2.3 Het individualistische stelsel nader bezien	15
2.2.4 Het splitsingsstelsel nader bezien	17
2.2.5 Splitsingscoëfficiënten	20
2.3 Tariefstructuren in een inkomstenbelasting	21
2.3.1 Vlaktaksvarianten	22
2.3.2 Een sociale vlaktaks	25
2.3.3 De vlaktaks in het buitenland	27
2.4 Welke faciliteiten voor werkenden en gezinnen met kinderen kent een inkomstenbelasting?	28
2.4.1 Collectieve uitgaven ten behoeve van het gezin	28
2.4.2 Heffingskortingen	28
2.4.3 Stimulering van arbeid	29
2.4.4 Gedragseconomie en fiscale sturing	29
2.5 De inkomstenbelasting en arbeidsparticipatie	29
2.5.1 Economische achtergrond	30
2.5.2 Optimale belastingtheorie	30
2.5.3 Relativering optimale belastingtheorie	31
2.5.4 Empirisch onderzoek naar fiscaliteit en de gevolgen voor de arbeidsparticipatie	32
2.5.5 Overige kanttekeningen bij het fiscaal stimuleren van de arbeidsparticipatie	32
2.5.6 Welk welvaartsbegrip?	34
2.5.7 Resumerend	34
2.6 De financiële positie van gezinnen	34
Hoofdstuk 3 Het begon met de tienden...	36
3.1 Godsdienstige belastingen in de Bijbel	36
3.2 Burgerlijke belastingen in de Bijbel	37
3.3 Bijbelse uitgangspunten voor belastingheffing	40
3.3.1 Gerechtigheid als grondnorm voor de overheid	40
3.3.2 Het beginsel van algemeenheid	41
3.3.3 Het draagkrachtbeginsel	41

3.3.4	Het herverdelingsbeginsel.....	42
3.4	Principieel en effectief belastingrecht	43
3.5	Uitleiding	45
Hoofdstuk 4	Nederland.....	46
4.1	Gezinsinkomen of individueel inkomen?	46
4.1.1	Geschiedenis	46
4.2	Individueel belastingplichtigen en fiscale partners anno 2011	48
4.2.1	Individueel en gemeenschappelijk inkomen.....	48
4.2.2	Verliesverrekening in de inkomstenbelasting	48
4.2.3	Inkomen van kinderen	49
4.2.4	Wie zijn partners voor de Wet IB 2001?	49
4.3	De huidige tariefstructuur	50
4.3.1	Aftrekposten	50
4.3.2	Heffingskortingen.....	51
4.3.4	De arbeidskorting en zijn ontwikkeling.....	53
4.3.5	Ontwikkeling van de inkomensafhankelijke combinatiekorting.....	54
4.4	Niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen	54
4.5	Verschildt de belastingdruk naar gelang de inkomensaanbreng in een bepaalde samenlevingsvorm?	54
4.6	Illustratie van verschil in belastingdruk	55
Hoofdstuk 5	Duitsland.....	57
5.1	Gezinsinkomen of individueel inkomen?	57
4.2	De tariefstructuur	57
4.2.1	Inkomstenbelasting.....	57
5.2.2	Solidariteitsheffing	58
5.2.3	Kerkbelasting	58
5.3	Aftrekposten.....	58
5.4	Fiscale en niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen.....	59
5.5	Verschildt de belastingdruk naar gelang de inkomensaanbreng in een samenlevingsvorm?	59
Hoofdstuk 6	Frankrijk.....	60
6.1	Gezinsinkomen of individueel inkomen?	60
6.1.1	Wie kwalificeren?.....	60
6.1.2	Wie worden in het gezinssplitsingsstelsel betrokken ?.....	60
6.2	Aftrekposten	61
6.3	Belastingkortingen.....	62
6.4	De tariefstructuur	62
6.5	Fiscale en niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen.....	63
6.6	Verschildt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?	64
Hoofdstuk 7	Verenigd Koninkrijk	65
7.1	Gezinsinkomen of individueel inkomen?	65
7.2	Aftrekposten	66
7.3	De huidige tariefstructuur	66
7.4	Aftrekposten	66
7.5	Belastingkortingen.....	67
7.5.1	Wie kwalificeren?.....	67
7.5.2	De omvang.....	67
7.5.3	Algemene maximering aan belastingkortingen	68

7.6	De daadwerkelijke tariefstructuur.....	68
7.7	Fiscale en niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen.....	68
7.8	Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?	69
Hoofdstuk 8 Zweden.....		71
8.1	Gezinsinkomen of individueel inkomen?	71
8.2	De huidige tariefstructuur	71
8.3	Belastingkortingen.....	72
8.3.1	Algemene heffingskorting.....	72
8.3.2	Arbeidskorting.....	72
8.4	Aftrekposten	73
8.5	Fiscale en niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen.....	73
8.6	Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?	74
Hoofdstuk 9 Vergelijkingen.....		75
9.1	Verschillen	75
9.1.1	Verschillende splitsingsstelsels.....	75
9.1.2	Maximale marginale belastingtarieven inkomstenbelasting enkelverdiener zonder kinderen	75
9.1.3	Marginale belastingtarieven enkelverdiener zonder kinderen onderscheiden in percentages van het gemiddelde bruto inkomen per land	76
9.2	Verschillen in arbeidsparticipatie	76
9.2.1	Wat opvalt	76
9.2.2	Is er een verband tussen de belastingstelsels en de arbeidsparticipatie van vrouwen in de onderzochte landen?	77
9.2.3	Wat de cijfers over arbeidsparticipatie niet zeggen	77
9.3	Verschillen in belastingdruk	78
Hoofdstuk 10 Conclusies en beleidsaanbevelingen.....		80
10.1	Beantwoording onderzoeksvragen	80
10.1.1	Splitsingsstelsel of vlaktaks?.....	80
10.1.2	Individueel inkomen of gezinsinkomen?.....	81
10.2	Lessen uit dit rechtsvergelijkend onderzoek	82
10.3	Gesignaleerde (in)consistenties voor de Nederlandse situatie	84
10.4	Concrete beleidsaanbevelingen	85
	Aanbeveling 1	85
	Aanbeveling 2	85
	Aanbeveling 3	85
	Aanbeveling 4	85
	Aanbeveling 5	85
	Aanbeveling 6	86
	Aanbeveling 7	86
Hoofdstuk 11 Epiloog.....		87
Over de Guido de Brès-Stichting		88
Literatuurlijst		89

Woord vooraf

"Belastingen zijn de prijs voor beschaving. In het oerwoud bestaan ze niet."

Richard Wagner

Het thema belastingen lijkt droog en saai, maar toch is haast iedereen daarin geïnteresseerd, vooral in de aanloop naar 1 april wanneer het tijd is om het belastingbiljet in te vullen. De auteur Léon van Kruiningen is erin geslaagd om helder uiteen te zetten hoe de focus van de Nederlandse overheid is verschoven van het gezin naar het individu. Door het belastingstelsel te vervuilen met allerlei gedragssturende prikkels, raakt het uitgangspunt van rechtvaardigheid ondergesneeuwd. In Nederland dragen daardoor de sterkste schouders niet de zwaarste lasten. En dat moet anders. Daarom pleit het WI-SGP voor het splitsingstelsel of de (sociale) vlaktaks.

Het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP dankt Léon van Kruiningen MSc LLB voor zijn enthousiaste inzet en de wijze waarop hij een behoorlijk ingewikkeld vraagstuk heeft geanalyseerd en in deze studie uitgewerkt. Léon studeerde fiscale economie en volgt momenteel de studie fiscaal recht aan de Universiteit van Tilburg. Ondergetekende schreef het derde hoofdstuk over Bijbelse principes voor belastingheffing. Voor de hoofdstukken 5 tot en met 8 heeft Simone Paul-Cammeraat de niet-fiscale maatregelen voor gezinnen en kinderen uitgezocht en op een rij gezet. Wim Oppelaar van bureau *De Tekstwerker* heeft van deze achtergrondstudie een samenvatting vervaardigd die als WI-commentaar nr. 42 in 2011 is gepubliceerd. Verder heeft mevrouw Maris van der Laak-Bowes de vertaling in de engelse taal bezorgd ten behoeve van publicatie van deze studie door de European Christian Political Foundation. De laatste stichting heeft ook in financiële zin bijgedragen aan het onderzoekswerk voor deze publicatie. Tenslotte hebben diverse fiscaal deskundige personen het WI-SGP bij de totstandkoming van deze studie geadviseerd, waaronder mr. A. van Deelen, mr. J.H. Doeven, dr. J. Doornebal, mr. G.W. Flier, G.J. de Jong MSc, mr. L.J. Rijnhout en mr. F. Zwemer AA. Allen hartelijk dank voor hun medewerking en bijdragen.

Tenzij anders vermeld, is voor deze publicatie gebruik gemaakt van belastingwetgeving geldend voor 2011. Verder wordt opgemerkt dat, gezien het karakter van deze achtergrondstudie, het soms onvermijdelijk bleek dat het taalgebruik meer toegesneden is op fiscaal ingewijden dan op een publiek met interesse voor politieke vraagstukken in het algemeen.

Namens het Wetenschappelijk Instituut spreek ik de wens uit dat deze publicatie bijdraagt aan een goede discussie over en bezinning op gewenste aanpassingen in het Nederlandse stelsel van inkomstenbelasting, met het oog op een rechtvaardiger, doelmatiger en eenvoudiger belastingheffing. Met het onevenredig zwaar belasten van gezinnen is de samenleving niet gediend. Opgroeiende kinderen zijn immers de belastingbetalers van de toekomst. Ouders die (veel) tijd en energie investeren en ruim aandacht geven aan de komende generatie verdienen anders en beter dan een fiscale afstraffing.

Jan Schippers, directeur Wetenschappelijk Instituut voor de SGP.

Hoofdstuk 1 Introductie

Belastingen bestaan al heel lang. Ook de inkomstenbelasting gaat al weer geruime tijd mee. Met het ontwikkelen en uitbouwen van het overheidsapparaat groeit de behoefte aan geldelijke middelen van de overheid als wetgever mee. Gaandeweg zijn de tegemoetkomingen van de overheid, de sociale zekerheid en aanvullende voorzieningen van lagere overheden meer en meer uitgedijd. Daardoor is het totaaloverzicht op de regelingen verloren gegaan met dienstegevolge het inzicht in het samenspel tussen de verschillende regelingen die van toepassing zijn op de inwoners van Nederland. Een illustratie hiervan is het bizarre gegeven dat het soms voordelig is om van echt te scheiden om zodoende extra uitkeringen en toeslagen te ontvangen waar eerst geen beroep op kon worden gedaan.

Echtgenoten worden gezamenlijk in de inkomstenbelasting betrokken. Ongehuwd samenwonenden die een vergelijkbaar inkomen hebben als echtelieden zijn fiscaal beter af. Dit geldt ook voor gehuwde tweeverdieners die in fiscaal opzicht beter af zijn dan het gezin met één verdiener. Met andere woorden: het traditionele kostwinnersmodel blijkt er tegenwoordig bekaaid vanaf te komen.¹

Het schetst verbazing, dat bij een zelfde gezamenlijk inkomen de fiscale consequenties verschillend uitpakken. Daartoe zal in dit commentaar gezocht worden naar oplossingsrichtingen, waarbij ook buitenlandse stelsels als inspiratie dienen.

1.1 Structuur

Om te komen tot een visie op het meest wenselijke stelsel, zal een aantal tussenstappen gemaakt worden.

Begonnen zal worden met een algemeen hoofdstuk. Daarin zal worden beschreven welke inkomstenbelastingssystemen in theorie mogelijk zijn. Ook op tariefstructuren zal worden ingegaan, evenals het object van de inkomstenbelasting dat kan bestaan uit individueel inkomen of gezinsinkomen. Vervolgens zal worden nagegaan hoe in een inkomstenbelasting wordt omgegaan met kinderen.

In het tweede hoofdstuk zal worden ingezoomd op de Nederlandse situatie. Zodoende zal het rechtsvergelijkende onderdeel beter uit de verf komen, omdat het de verschillen inzichtelijker maakt.

Daarna volgt de behandeling van een viertal lidstaten. Zo zal worden ingegaan op de Duitse, Engelse, Franse en Zweedse situatie.² Daarbij is het de bedoeling om te bezien hoe andere landen omgaan met het belasten van gezinnen en individuen en welke fiscale faciliteiten voor kinderen de betreffende wetgeving kent. Dit alles staat in het teken van het zoeken naar oplossingen voor de Nederlandse situatie door een kijkje bij andere landen te nemen. Het landenonderzoek zal worden afgesloten met een vergelijkend hoofdstuk om de verschillen optimaal inzichtelijk te maken.

Met een concluderend hoofdstuk waarin beleidsaanbevelingen gedaan worden, zal dit commentaar worden besloten.

---

¹ Zie: Teunissen 2010, onderdeel 5, Stevens 2008, p. 133 en De Kam 2010, onderdeel 2.

² In de onderzoeksopzet zal deze keuze verantwoord worden.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit commentaar is te komen tot concrete beleidsaanbevelingen die de huidige Wet IB 2001 verbeteren voor wat betreft de fiscale behandeling van gezinnen en individuen.

1.2.1 Beperkingen van het commentaar

De omvang van dit commentaar is beperkt tot het kritisch onderzoeken van de inkomstenbelasting en de behandeling van de verschillende samenlevingsverbanden daarin. Naast de fiscale behandeling van individuen en gezinnen zijn veel meer zaken van belang. Te denken valt bijvoorbeeld aan de sociale zekerheid, de gezondheidszorg, ouderschapsverlofregelingen, onderwijs en het pensioenstelsel. Bij de besprekingen van de buitenlandse inkomstenbelastingstelsels dient deze beperking ook voor ogen gehouden te worden. Riante fiscale tegemoetkomingen voor gezinnen met kinderen kunnen in de plaats treden van (gratis) gezondheidszorg voor kinderen of ouderschapsverlofregelingen.

1.3 Onderzoeksopzet

Dit commentaar staat in het teken van de zoektocht naar een rechtvaardiger behandeling van gezinnen in de inkomstenbelasting.

De hoofdvraag voor dit onderzoek is: Op welke wijze dienen individuen en gezinnen in de inkomstenbelasting te worden betrokken met het oog op een zo evenredig mogelijke belastingheffing?

1.3.1 Algemeen deel

Allereerst zal ingegaan moeten worden op enkele theoretische concepten rondom het heffen van individuen dan wel gezinnen in de inkomstenbelasting.

Onderzoeksvraag 1: Op welke wijze worden gehuwden met kinderen, gehuwden zonder kinderen, ongehuwden met kinderen en ongehuwden zonder kinderen in de inkomstenbelastingbetrokken?

Deelvragen bij onderzoeksvraag 1:

1. Op welke manieren kunnen belastingplichtigen in de heffing worden betrokken en wat zijn de voor- en nadelen van de verschillende systemen?
2. Welke tariefstructuren bestaan er en hoe verhouden die zich tot het draagkrachtbeginsel?
3. Op welke wijze vindt tegemoetkoming in de kosten van kinderen plaats?

1.3.2 Rechtsvergelijkend deel

Nederland is niet het enige land dat zich voor het antwoorden op de hierboven gestelde vragen gesteld ziet. Daarom zal in het tweede deel van dit onderzoek worden nagegaan hoe de inkomstenbelastingstelsels van Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Zweden op deze punten in elkaar steken en zich tot elkaar verhouden.

1.3.3 Verantwoording keuze voor het viertal landen

Duitsland kent een splitsingstelsel. Dat maakt het land interessant om te onderzoeken. Zeker nu recent een proefschrift is verschenen waarin (opnieuw) geconcludeerd wordt dat een splitsingstelsel te verkiezen is boven een (volstrekt) individueel stelsel.³ Frankrijk kent het zogenaamde *parts familiales*. Die unieke regeling maakt dat kinderen meegenomen worden in de

---

³ Gubbels.

berekening van de verschuldigde inkomstenbelasting op gezins- of samenlevingsniveau. Het Verenigd Koninkrijk is ook interessant voor de vergelijking. Het kent een heel overzichtelijk inkomstenbelastingstelsel waarin lange tijd geen plaats was voor belastingvrijstellingen en – kortingen. Het Verenigd Koninkrijk kent twee omvangrijke regelingen: de *Working Tax Credit* en de *Child Tax Credit*. Het Zweedse model wordt door sommige politici als oriëntatiepunt gebruikt. Het Zweedse gezinsbeleid is bovendien al eerder onderzocht⁴ en met behulp van dit project kan worden vastgesteld hoe in deze EU-lidstaat een en ander op fiscaal gebied uitpakt.

Van de genoemde landen zullen de volgende zaken in kaart worden gebracht:

- a. De focus van de inkomstenbelasting: grijpt de belastingheffing aan bij het individu of het gezin? En wat zijn de vereisten om als gezin belast te worden?
- b. De belastingkortingen en -vrijstellingen die gelden voor gezinnen.
- c. De al dan niet fiscale tegemoetkomingen met betrekking tot kinderen.
- d. De (mogelijke) verschillen in belastingdruk tussen individuen, niet-gehuwde partners en gehuwden met en zonder kinderen.

Onderzoeksvraag 2: Welke lessen voor het gezinsvriendelijker maken van de inkomstenbelasting in Nederland kunnen worden geleerd van de fiscale behandeling van gezinnen en kinderen in de landen Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Zweden?

Deelvragen bij onderzoeksvraag 2:

1. Wie is het heffingsobject in het inkomstenbelastingstelsel? Ligt de focus op het individuele inkomen of op het inkomen van het samenlevingsverband?
2. Zijn er fiscale stimulansen voor gezinnen binnen het stelsel en hoe zijn die vormgegeven?
3. Welke faciliteiten voor kinderen kennen de belastingstelsels?
4. Wat is de belastingdruk van het gezin in vergelijking met niet-gehuwden met kinderen, met samenwoners zonder kinderen en met het individu?

---

⁴ Van den Brink, onderdeel 3.2.

Hoofdstuk 2 Algemeen theoretisch kader

“[I]n de inkomstenbelasting [mag] niet gerommeld worden met de maatstaf van draagkracht. Als dat gebeurt, worden de fundamenteën en geloofwaardigheid van onze belangrijkste draagkrachtbelasting aangetast.”⁵

2.1 Een inkomstenbelasting

2.1.1 Inleiding

Vrijwel elk land ter wereld kent een belastingheffing op de inkomsten verkregen door natuurlijke personen. Al heel lang wordt belasting geheven van natuurlijke personen, maar de ontwikkeling tot een inkomstenbelastingstelsel is pas in de 20^e eeuw echt tot volle ontwikkeling gekomen. De verdere verruiming van overheidstaken na WO I en sterker nog na WO II hebben daaraan sterk bijgedragen. Als tweede factor kan genoemd worden een wijziging in de opvattingen met betrekking tot het karakter en doel van de belastingheffing in het algemeen. Een inkomstenbelasting die nauw aansluit bij de persoonlijke omstandigheden van de belastingplichtige is in sterke mate vatbaar voor gewijzigde inzichten.⁶

Om de verhoging van koopkracht in de heffing te betrekken, moeten verschillende keuzes worden gemaakt. Welke inkomsten dienen tot de grondslag te behoren? Welke kortingen en/of vrijstellingen dienen er te zijn? Wordt het een degressief⁷, een proportioneel⁸ of een progressief⁹ tarief? Bij deze vragen heeft men in Nederland al vaak stilgestaan. De huidige Wet IB 2001 komt niet zomaar uit de lucht vallen, maar kent een voorgeschiedenis.

2.1.2 Het draagkrachtbeginsel in de inkomstenbelasting

Het draagkrachtbeginsel vormt de grondslag van de inkomstenbelasting, zo stelt de wetgever zelf.¹⁰ Met de toepassing van het draagkrachtbeginsel kunnen inkomensverschillen worden genivelleerd. Met de belastingopbrengst kan vervolgens weer inkomensherverdeling plaatsvinden. **Het adagium ‘de sterkste schouders dienen de zwaarste lasten te dragen’ geeft de betekenis van het draagkrachtbeginsel goed weer.**

Uit het draagkrachtbeginsel vloeit niet automatisch voort dat de inkomstenbelasting progressie moet kennen.¹¹ Zo heeft Ydema alle argumenten die voor progressieve tarieven pleiten geanalyseerd.¹² Hij komt vervolgens tot de conclusie, dat geen van de argumenten onvermijdelijk

---

⁵ Stevens 2011, onderdeel 1.

⁶ Stevens 2001, p. 6.

⁷ Van een degressief tarief is sprake wanneer bij toenemend inkomen zowel de marginale als de gemiddelde belastingdruk daalt.

⁸ Van een proportioneel tarief is sprake wanneer bij toenemend inkomen de marginale en de gemiddelde belastingdruk gelijk blijven.

⁹ Van een progressief tarief is sprake wanneer bij toenemend inkomen zowel de marginale als de gemiddelde belastingdruk stijgt.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld: MVT, *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 110.

¹¹ Zo betoogt Rijkers bijvoorbeeld dat een proportioneel tarief voor de inkomstenbelasting beter dan elk ander tarief past bij een belasting naar draagkracht, Rijkers 2001, p. 283.

¹² Ydema 2005.

nopen tot een keus voor progressieve tarieven.¹³ Ook de hardnekkige¹⁴ leer van het evenredige nutsoffer (het afnemende grensnut van extra inkomen) kan niet dienen ter ondersteuning van de stelling dat een draagkrachtheffing progressieve tarieven moet hebben.¹⁵ Hieraan wil ik toevoegen, dat ook het primair aan het draagkrachtbeginsel ten grondslag liggende gelijkheidsbeginsel¹⁶, niet noopt tot progressie.¹⁷ De ongeldigheid van de argumenten pro maken het progressieve tarief arbitrair. Dit geldt evengoed voor andere tariefstructuren. Een tariefkeuze is eigenlijk per definitie arbitrair.¹⁸ **De moraal van Ydema's verhaal is, dat de opmerking van Adam Smith over de beste tariefstructuur van een inkomstenbelasting, nog steeds springlevend is.** Smith hanteert het ability-to-pay-principle¹⁹ en staat bekend als een voorstander van een proportioneel tarief, maar dit uitgangspunt impliceert volgens hem niet per definitie het draagkrachtbeginsel.²⁰ Zo luidt zijn bekende opmerking:

*It is not very unreasonable that the rich should contribute to the public expence, not only in proportion to their revenue, but something more than in that proportion.*²¹

Alhoewel een inkomstenbelasting wetenschappelijk gezien niet per definitie progressie dient te kennen, wordt de noodzaak tot progressie in de maatschappij wel breed gedragen. Een progressieve tariefstructuur kan immers gezien worden als uitdrukking van het solidariteitsbeginsel, al staat de beleving van de solidariteit onder invloed van de individualisering en globalisering onder druk.²² Daarbij verdient opmerking, dat dit maatschappelijk gevoelen in de wetenschappelijke literatuur ook niet overtuigend kan worden weerlegd.²³ Uiteindelijk is de keuze voor een tariefstructuur een politiek vraagstuk.²⁴ Het verdient aanbeveling dat de overheid zich in dezen laat leiden door het maatschappelijk gedragen rechtvaardigheidsgevoel dat een inkomstenbelasting een progressieve structuur dient te kennen. Op zichzelf beschouwt zegt het draagkrachtbeginsel niet zoveel over de exacte inhoud van een **inkomstenbelasting. Immers: hoe meet je draagkracht? Is het 'bijdragepotentie'**²⁵, is het de toename van de koopkracht in enig jaar of is pas sprake van draagkracht wanneer het inkomen

---

¹³ Ydema 2005, onderdeel 13 (conclusie).

¹⁴ Zie ook: Ydema 2004.

¹⁵ Teunissen stelt dat de leer van het evenredige nutsoffer pleit voor progressieve tarieven, Teunissen 2009, p. 317. Cohen Stuart heeft deze leer uitgewerkt. Hij concludeert dat niet vastgesteld kan worden hoe nutscurves er daadwerkelijk uitzien. Zodoende stelt hij vast, dat alle drie de tariefstructuren verdedigbaar zijn. Wel achtte hij het waarschijnlijk dat een zekere progressie nodig zou zijn, maar hij gaf daarbij aan dit niet te kunnen bewijzen. Zie: Stevens 1980, p. 154, en De Langen, p. 4.

¹⁶ Het gelijkheidsbeginsel houdt in, dat gelijke gevallen gelijk moeten worden behandeld en ongelijk gevallen ongelijk, naar mate van hun ongelijkheid.

¹⁷ Zie Stevens 2007, p. 21 die stelt dat een norm voor de maatschappelijk gewenste evenredigheid van ongelijkheid in de belastingdruk door de wetenschap niet kan worden gedicteerd. Zie ook: Loenen, p. 11. Loenen stelt dat om het gelijkheidsbeginsel te kunnen toepassen, er groepen moeten worden gemaakt. Met andere woorden; er moet gegeneraliseerd worden. Dit impliceert mijns inziens dat toepassing van het gelijkheidsbeginsel een aangelegenheid is voor de wetgever. Ook hier staat de wetenschap met lege handen.

¹⁸ Zie Van Vroonhoven-Kok & Ydema, onderdeel 2.

¹⁹ **Daarin zou niet meer liggen opgesloten, dan 'eenvoudig meetbare betaalkracht', aldus Rijkers 2001, p. 273.**

²⁰ Ook Van de Velde wijst erop, dat Smith regelmatig ten onrechte wordt gebombardeerd tot voorstander van progressieve belastingen. Zie: Van de Velde, p. 81.

²¹ Smith, onderdeel 5.2.2.

²² Stevens 2008, p. 65.

²³ Ydema 2005, onderdeel 13.

²⁴ Zo ook: Van der Geld, p. 2.

²⁵ Grapperhaus, p. 12.

een bepaald bestaansminimum overtreft?²⁶ Hoe het ook zij, tegenwoordig wordt voor het bepalen van iemands draagkracht voor de inkomstenbelasting aangesloten bij het inkomen.²⁷ De meest gangbare theoretische benadering van inkomen is het SHS-inkomensbegrip²⁸, ook wel aangeduid als de vermogensvergelijkingstheorie. Inkomen wordt in dat begrip opgevat als koopkrachttoename van een individu.²⁹ In formulevorm ziet deze theorie er als volgt uit:

$$\text{Inkomen} = \text{Eindvermogen} - \text{Beginvermogen} + \text{Consumptie}$$

In de praktijk is dit inkomensbegrip onbruikbaar, omdat om redenen van doelmatigheid niet alle vermogensvermeerderingen in de heffing kunnen worden betrokken. Ook verzet de redelijkheid zich bijvoorbeeld tegen het heffen van belasting over opbrengsten uit vriendendiensten of binnen de familiesfeer verrichtte werkzaamheden. Wat uiteindelijk tot het inkomen voor de belastinggrondslag moet worden gerekend, is een politieke keuze. Daaraan ligt een afruil tussen rechtvaardigheid en doelmatigheid ten grondslag.

2.1.3 Nevendoelstellingen van de inkomstenbelasting

Naast het nivelleren van inkomensverschillen heeft ook de inkomstenbelasting, net als de andere belastingen, een budgettaire functie: het financieren van overheidsuitgaven. Maar dat lijken beleidsmakers soms vergeten te zijn.³⁰ Verder wordt de inkomstenbelasting steeds vaker gebruikt om gedrag te sturen. De sturing wordt gebruikt ter bevordering van de economie, werkgelegenheid (zeg de arbeidsparticipatie) en milieukwaliteit (zeg de vergroening).³¹ Door de toenemende instrumentalisering van de inkomstenbelasting, gaat meer en meer het karakter van de inkomstenbelasting als draagkrachtheffing verloren. Zo kan gevreesd worden dat deze ontwikkeling de intrinsieke rechtswaarde van de wet ondermijnd. Tevens bestaat het risico dat vanwege de instrumentele toepassing de regelgeving steeds gedetailleerder en complexer wordt.³²

2.1.4 Een inkomstenbelasting als consumptiebelasting

Bovenberg & Stevens betoogden recentelijk dat consumptie een betere maatstaf voor draagkracht is dan inkomen.³³ Consumptie zou namelijk een betere maatstaf zijn voor het beslag dat mensen leggen op schaarse middelen dan inkomen. Aan mensen met dezelfde inkomensverwervende capaciteiten wordt door een belasting op consumptie een gelijke belasting opgelegd. De auteurs bepleiten een verdere ombuiging van de huidige inkomstenbelasting in de richting van een consumptiebelasting. Daaraan draagt de verhoging van de btw bij, om bij de invoering van een vlaktaks deze budgettair neutraal te houden.

Tegen een consumptiebelasting pleit dat een dergelijke heffing niet optimaal is uit de optiek van de optimale belastinganalyse. De door Bovenberg & Stevens voorgestelde gedeeltelijke

²⁶ Gedachte van Cohen Stuart, geciteerd in: Stevens 1980, p. 154. Stevens onderschrijft de opvatting dat niet-draagkrachtig inkomen niet in de heffing wordt betrokken. Zie Stevens 1986, p. 34.

²⁷ In vroeger tijden werd aangesloten bij luxe. Bepaalde verteringen werden gebruikt om de draagkracht van iemand te bepalen. Smeets, p. 47.

²⁸ Dit staat voor het *Von Schanz-Haig-Simons*-inkomensbegrip.

²⁹ Voor meer uitleg over deze inkomensbenadering, zie Rijkers & Van Vijfeijken, p. 252-253.

³⁰ De Kam & Caminada, p. 217.

³¹ Zie: MvT, *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 110.

³² Stevens 2008, p. 119-120.

³³ Bovenberg & Stevens, p. 143-145.

consumptiebelasting vindt geen ondersteuning in de wetenschappelijke literatuur.³⁴ Verder drukt belasting op consumptie relatief zwaar op de minder draagkrachtigen.³⁵ Daarom vermindert het belasten van goederen de progressieve werking van heffingen op inkomen en vermogen.³⁶ Verder kan worden betoogd, dat het draagkrachtbeginsel een oorspronkelijke norm is, waardoor de draagkrachtmaatstaf geen afgeleide kan zijn van consumptie. Het draagkrachtbeginsel ziet op feitelijke, reële koopkracht.³⁷ Ten slotte kan tegen een consumptiebelasting worden ingebracht, dat dit mogelijkheden creëert om belastingheffing te ontlopen. Zodra er niet meer wordt geconsumeerd, en zeker voor de hogere inkomens behoort dit tot de mogelijkheden, vindt er geen heffing meer plaats. Dit biedt de mogelijkheid voor hogere inkomens om laagbelast of onbelast het inkomen te sparen dat niet voor consumptie wordt aangewend. Dit strijdt het met het op het gelijkheidsbeginsel gebaseerde draagkrachtbeginsel.³⁸ Voor de overheid is het van belang dat zij stabiele inkomsten heeft. De ontsnappingsmogelijkheden met een consumptiebelasting kunnen een stabiele geldstroom richting de overheid verhinderen.

2.2 Het heffingsobject binnen een inkomstenbelasting: individu of gezinsinkomen?

2.2.1 Inleiding

Zoals gezegd is de gedachte achter de inkomstenbelasting dat draagkrachtvermeerderingen, gemeten als inkomen in de heffing worden betrokken. Echter, welke eenheid wordt daarbij als uitgangspunt genomen? Is dat de draagkrachttoename van het individu of is dat de draagkrachttoename vanuit het gezin c.q. het samenlevingsverband bezien?

Het voeren van een gezamenlijke huishouding beïnvloedt de draagkracht. Vanwege de optredende schaalvergroting van huishouden en huisvesting, en de eventuele aanwezigheid van kinderen, is de draagkracht³⁹ van een enkelverdiener in een samenlevingseenheid kleiner dan die van een individu die zonder partner en kinderen leeft. Daar staat echter tegenover dat de schaalvoordelen van het samenleven en de waarde van huishoudelijke arbeid gezien kunnen worden als draagkrachtverhogend, vanwege de bespaareffecten.⁴⁰

Gezinnen, een solidaire gemeenschap bij uitstek, kennen een onderlinge verwevenheid, ook wat financiën betreft. Echtgenoten hebben daarenboven de civielrechtelijke verplichting elkaar bij te

---

³⁴ Jacobs, p. 194.

³⁵ Zie ter illustratie de tabellen in Caminada e.a., p. 309. De laagste 10% van de inkomens kennen een gemiddelde belastingdruk van 19% op goederen, terwijl dit voor de rijkste 10%, 9% bedraagt. Zie de gegevens op p. 307.

³⁶ De Kam & Caminada, p. 218 en 221: "de btw kent een degressieve drukverdeling". Zie tevens De Kam, onderdeel 9.

³⁷ Rijkers & Van Vijfeijken, p. 252.

³⁸ Rijkers & Van Vijfeijken, p. 255.

³⁹ Hier opgevat als het vermogen bij te dragen. Dus: het na aftrek van gemaakte kosten voor levensonderhoud en huisvesting resterende bedrag.

⁴⁰ Zie ook Stevens 1986, p. 19 en Van den Berg, p. 557. Het is echter de vraag of hiermee rekening moet worden gehouden. Immers, in een inkomstenbelasting naar draagkracht wordt aangesloten bij het inkomen dat het bestaansminimum te boven gaat. Met niet-financiële voordelen kan een inkomstenbelasting niet overweg. Uiteindelijk is dit 'probleem' terug te leiden tot de vraag naar het welvaartsbegrip. Als dit ruim genomen wordt, dient ook rekening te worden gehouden met het saldo van huishoudelijke arbeid, de hoeveelheid vrije tijd, de schaalvoordelen. Een beperkt welvaartsbegrip, en dat is voor de inkomstenbelasting aan te bevelen om redenen van doelmatigheid, beperkt zich tot keiharde cash flows. Ten slotte geldt dat de inkomstenbelasting inkomensverwerving belast en zich niet mengt in de besteding van de inkomsten.

staan.⁴¹ Maar ook niet gehuwden ervaren een onderlinge financiële verwevenheid, zoals recent enquêteonderzoek heeft aangetoond.⁴²

Bezien vanuit het gezichtspunt van maximale solidariteit ontleent een gezin draagkracht aan het gezamenlijke inkomen van beide partners. Het voorgaande in ogenschouw nemend, luidt de conclusie dat het gezinsinkomen van een echtpaar of ander samenlevingsverband een andere betekenis heeft als een inkomen van dezelfde omvang van een alleenstaande belastingplichtige.⁴³ Dit leidt tot de vraag bij welk inkomen er voor wat betreft de inkomstenbelasting wordt aangesloten en hoe dit vervolgens het beste kan worden vormgegeven.

2.2.2 Drie mogelijkheden: samenvoeging, splitsing of ieder-voor-zich

Tot 1973 kende Nederland een samenvoegingstelsel.⁴⁴ Daarin werd de belastingaanslag geadresseerd aan de man en moest het inkomen van de echtelieden bij elkaar worden opgeteld. Wel werd een aftrek op het inkomen van de vrouw toegepast voordat het werd opgeteld. Toch had deze samenvoegingsplicht bescheiden consequenties, vanwege de gematigde progressie en het feit dat een tweeverdienersituatie een hoge uitzondering was.⁴⁵

Tegenwoordig bestaan er in Europa nog twee verschillende benaderingen: het geïndividualiseerde stelsel en het splitsingsstelsel. In een geïndividualiseerd stelsel worden de inkomens van echtgenoten gescheiden van elkaar belast. Dit stelsel kan worden onderverdeeld in een volledig en in een gedeeltelijk geïndividualiseerd systeem. Bij het gedeeltelijk geïndividualiseerde systeem worden belastingkortingen toegekend aan de alleenverdienende kostwinner, zodat een verzachting van de fiscale consequenties optreedt. Het splitsingstelsel komt er op neer, dat het gezamenlijke inkomen over beide partners wordt verdeeld voordat de belasting berekend wordt. Het splitsingsstelsel kan in sommige landen ook inhouden dat de van toepassing zijnde tarieven worden aangepast.⁴⁶ De methode van grondslagsplitsing is het meest gebruikelijk, zodat in het vervolg van deze variant op het splitsingsstelsel zal worden uitgegaan. Landen met een splitsingsstelsel kennen eigenlijk automatisch een progressieve inkomstenbelasting. Met behulp van het splitsingstelsel wordt in een dergelijk stelsel bereikt dat het voor de belastingdruk niet uitmaakt wie het inkomen aandraagt. Ook voor het splitsingsstelsel geldt weer een onderverdeling. Sommige splitsingsstelsels richten zich op echtgenoten, andere richten zich op gezinnen. Een op echtgenoten gericht splitsingsstelsel deelt het gezamenlijk inkomen door twee om zo de belastinggrondslag te bepalen. In een op de familie georiënteerd splitsingsstelsel wordt ook het aantal kinderen meegenomen in de deler. Daarbij kan een kind bijvoorbeeld voor 0.5 meetellen voor de splitsingsfactor.⁴⁷ Soms is een splitsingsstelsel verplicht, soms is het

⁴¹ Denk aan de art. 1:81, 1:82 en 1:84 van het Burgerlijk Wetboek.

⁴² De juridische verschillen tussen gehuwden en individuele belastingplichtigen zijn groter dan die tussen ongehuwd samenwonenden en individuele belastingplichtigen. Feitelijk zijn deze verschillen echter veel kleiner. Uit enquêteonderzoek blijkt namelijk dat er veelal contractuele of stilzwijgende afspraken bestaan. Tijdens de relatie bestaat in een zeer ruime meerderheid enige mate van financiële verwevenheid. In een meerderheid van die gevallen bestaat zelfs een verdergaande financiële verwevenheid. Ook na het beëindigen van de relatie tijdens leven of door overlijden, zijn ongehuwd samenwonenden niet wettelijk op één lijn te stellen met gehuwden, al kunnen ze die situatie wel benaderen. Zie: Gubbels, p. 155.

⁴³ Stevens 2001, p. 114.

⁴⁴ Nederland stond hierin niet alleen. Zo kende het Verenigd Koninkrijk tot 1990 ook het samenvoegingstelsel. Zie: Loutzenhiser, p. 712.

⁴⁵ Stevens 2001, p. 114.

⁴⁶ In de VS is het splitsingsstelsel vorm gegeven door middel van het twee keer zo lang maken van de tariefschijven voor gehuwden. Om rekening te houden met de schaalvoordelen van het samenlevingsverband ten opzichte van individuele belastingplichtigen, zijn de tariefschijven voor gehuwden weer iets verkort. Dit effect komt overeen met een splitsingsfactor die kleiner is dan twee. Bron: Gubbels, p. 290. Voor het onderscheid tussen grondslagsplitsing en tariefsplitsing, zie Van den Berg, p. 560.

⁴⁷ Dingeldeij 2000, p. 3.

facultatief. Ook de kwalificerende samenlevingsvormen kunnen verschillen. Zo kunnen in sommige landen alleen gehuwden van deze manier van toerekenen gebruikmaken, terwijl in andere landen andersoortige eisen gelden.

Geïndividualiseerde stelsels		Splitsingsstelsels	
<i>Volledig individueel</i>	<i>Gedeeltelijk individueel</i>	<i>Echtgenoten splitsingsstelsel</i>	<i>Familie splitsingsstelsel</i>
Oostenrijk	België	Duitsland	Frankrijk
Verenigd Koninkrijk	Denemarken	Portugal	
Zweden	Nederland		
	Spanje		

Tabel 1. Overzicht van belastingstelsels in de Europese Unie⁴⁸

Wereldwijd blijkt er een voorkeur te bestaan voor het splitsingsstelsel. Het volledig individuele stelsel is mondiaal gezien het minst populair.⁴⁹ **Wel geldt voor Europa dat sinds de jaren '70 een opmars van het individuele stelsel ten koste van het splitsingsstelsel valt te bespeuren.**⁵⁰

2.2.3 Het individualistische stelsel nader bezien

In dit onderdeel zal het volledig individualistische stelsel worden onderzocht op de voor- en nadelen ervan. Het vertrekpunt is steeds een inkomstenbelasting met een progressief tarief.

Voordelen van het individualistische stelsel

1. Vaak bestaan de inkomsten van echtgenoten enkel uit loon uit dienstbetrekking. In een dergelijk stelsel functioneert de ingehouden loonbelasting als eindheffing. De administratieve uitwerking hiervan is het minst belastend.
2. Volgens de optimale belastingtheorie verdient belastingheffing over de individuele draagkracht de voorkeur.⁵¹
3. Het sluit aan bij de maatschappelijke ontwikkeling dat steeds meer mensen op zichzelf wonen.⁵²

Relativering van de voordelen

1. Slechts in uitzonderingsgevallen is de ingehouden loonheffing gelijk aan de eindheffing.⁵³ De reden is gelegen in het bestaan van de AWIR-toeslagen en de voorlopige toekenning van heffingskortingen. Ook is het wenselijk om vanwege het verbeteren van controle door de belastingautoriteit, jaarlijks aangifte te doen.

⁴⁸ Dingeldeij 2000, p. 5.

⁴⁹ Uit onderzoek van een OECD-populatie blijkt dat van de totale bevolking die in het onderzoek betrokken is, 44% onder een inkomensplittingsstelsel te vallen, 32% onder een heffing waarin gezinskortingen voorkomen of waar kortingen overdraagbaar zijn en 24% onder een volstrekt individuele heffing te vallen (de belangrijkste landen uit de laatste categorie zijn: het VK, Mexico and Turkije). Bron: Care, p. 21.

⁵⁰ O'Donoghue & Sutherland, p. 573.

⁵¹ Verheij, p. 13 en 19.

⁵² Gubbels p. 79-80 wijst op de huishoudprognose van het CBS dat het aantal alleenstaanden van 3,1 miljoen in 2009 naar verwachting op zal lopen tot 4,1 miljoen in 2050. In die periode neemt de bevolking naar verwachting toe met ruim 5%, terwijl het aantal alleenstaanden groeit met ruim 33%.

⁵³ Stevens 2007a, p. 55-56. Gubbels onderschrijft deze zienswijze: Gubbels p. 301.

2. Op deze theorie valt het nodige aan te merken. Daarnaast geldt dat dit slechts één gezichtspunt betreft, namelijk dat van efficiency. Een belastingstelsel wordt nooit ingericht louter vanuit de economische theorie. Opvattingen in de maatschappij en politiek aangaande rechtvaardigheid dienen ook in ogenschouw te worden genomen. Tevens dient het oogmerk van doelmatigheid in acht te worden genomen. De keuze voor een bepaalde fiscale regeling berust op een politiek oordeel waarin de consequenties aangaande de efficiency, rechtvaardigheid en doelmatigheid zullen worden afgewogen.
3. Vaak is het alleen-wonen geen keuze, maar een gevolg van de vergrijzing. Ook al is sprake van enige mate van individualisering, dit doet niet of nauwelijks afbreuk aan de **plaats van het 'gezin' in de samenleving.**⁵⁴

Nadelen van het individualistische stelsel

1. In werkelijkheid is een individuele heffing minder simpel dan het lijkt. Loonheffing is bijvoorbeeld al geen eindheffing meer op het moment dat zich vermogensinkomsten voordoen die in de fiscale gemeenschap vallen. Direct ontstaat dan het toerekeningsvraagstuk. In welke verhouding moet(en) de vermogenswinst(en) over de partners verdeeld worden? In sommige rechtstelsels kan de vermogenswinst naar inzicht van de partners worden verdeeld. Andere stelsels kennen dwingende voorschriften die bijvoorbeeld inhouden dat iedere partner de helft in zijn of haar aangifte dient te verantwoorden. Het aangeven van vermogensinkomsten en de toerekening daarvan vergt controle door belastingautoriteiten, zodat een individualistisch stelsel nog altijd geen eenvoudig stelsel is.⁵⁵
2. In een individuele heffing met progressieve tarieven bestaat de prikkel om met inkomensbestanddelen te schuiven.⁵⁶ In Canada kent men een individuele heffing. Uit onderzoek naar dit belastingstelsel blijkt dat illegaal met inkomsten wordt geschoven tussen partners waarvan de man ondernemer is.⁵⁷ Het ten onrechte verdelen van inkomen **is populair, omdat de 'pakkans' lager is als die van het ontduiken van belastingen.**⁵⁸ In een eerder Canadees onderzoek is dezelfde conclusie getrokken.⁵⁹ In Zweden is men op een gegeven moment van een gezamenlijke heffing overgestapt op een individuele heffing. Een evaluatie van de belastingherzieningen in Zweden signaleert dezelfde reactie: ontwijinggedrag.⁶⁰ Dit is ook niet verwonderlijk. In elk individueel stelsel bestaat de financiële prikkel om tegen de wettelijke toerekeningsregels in inkomensbestanddelen onder te brengen bij de partner met het laagste marginale tarief. Om dit tegen te gaan, is antimisbruikwetgeving noodzakelijk en uiteraard het toezicht op het naleven daarvan. Antimisbruikwetgeving heeft het nadeel dat de belastingwetgeving verder aan complexiteit toeneemt en de rechtsmoraal nog meer ondermijnt.
3. Een individuele heffing is in strijd met de horizontale gelijkheid. In een gezin worden baten en lasten gedeeld, zodat het gezinsinkomen bepalend zou moeten zijn om de draagkracht vast te stellen. De inkomensaanbreng tussen fiscale partners dient dan ook

⁵⁴ Zie Gubbels p. 91 en de daar geciteerde bronnen.

⁵⁵ Stevens 2001, p. 117. Zie tevens Stevens 2011, onderdeel 2.4 voor zijn betoog dat de huidige toerekeningsregels betreffende het partnerinkomen aan herziening toe zijn.

⁵⁶ Voor een geval in het VK, zie Loutzenhiser.

⁵⁷ Schuetze, p. 1217.

⁵⁸ Idem, p. 1196, voetnoot 2.

⁵⁹ Zo blijkt met name voor dividenden de neiging te bestaan deze ten onrechte aan een ander toe te rekenen. Ook bedrijfswinsten en kapitaalwinsten blijken populair voor misbruik. Zie Macnaughton & Matthews, p. 1165-1166.

⁶⁰ Zie Lindencrona, p. 474-476. Nadat voor sommige inkomsten een uniform tarief is gaan gelden, is de arbitrage gedeeltelijk afgenomen (p. 476).

geen consequenties te hebben voor de belastingdruk. Wanneer dit wel het geval is, is sprake van strijd met het gelijkheidsbeginsel.⁶¹

Relativering van de nadelen

1. De invoering van een uniform tarief zou de belastingarbitrage in de inkomstenbelasting ook tegen kunnen gaan. Een dergelijke tariefstelling zorgt er immers voor, dat de marginale tarieven van beide partners gelijk zijn. Het is dus niet noodzakelijk om voor deze problematiek een splitsingstelsel in te voeren; ook de vlaktaks biedt uitkomst.
2. Gelijke behandeling van gelijke gezinsinkomens leidt tot weer een andere ongelijkheid, namelijk het ongelijk behandelen van alleenstaande individuen ten opzichte van individuen in een samenlevingsverband. Het inkomen van een alleenstaande wordt fiscaal anders behandeld dan een even groot gezinsinkomen (uitgaande van progressieve tarieven). Uiteindelijk loopt het in een belastingstelsel uit op de keuze tussen een gelijke behandeling van individuen in soortgelijke posities of een gelijke behandeling van een gelijk inkomen.⁶² Wordt voor het eerste gekozen, dan is een individueel stelsel het meest passend. Wordt voor een gelijke fiscale behandeling gekozen van een gelijk inkomen, dan is een splitsingsstelsel (of een vlaktaks) het meest geschikt. Beide uitgangspunten zijn niet met elkaar verenigbaar, al kan natuurlijk wel een mengvorm optreden. Dat is bijvoorbeeld momenteel in Nederland het geval.

2.2.4 Het splitsingsstelsel nader bezien

Ook bij dit onderdeel geldt dat uitgegaan wordt van een progressief tarief. Verder wordt aangenomen dat alle inkomsten van gehuwden of samenwonenden door tweeën worden gedeeld.

Voordelen van het splitsingstelsel

1. Het progressienadeel voor de enkelverdienende echtgenoot verdwijnt. Wie onder een splitsingstelsel het inkomen aandraagt, wordt irrelevant. Voor beide partners geldt hetzelfde marginale inkomstenbelastingtarief. Zodoende worden partners volledig vrijgelaten in de beslissing wie werkt (één partner of beiden?) en hoeveel er door wie wordt gewerkt (de onderlinge verhouding).⁶³
2. Wanneer *alle* tot de grondslag van een inkomstenbelasting behorende inkomsten gesplitst worden, verdwijnen de keuzemogelijkheden die vaak binnen gedeeltelijk individuele stelsels bestaan. Het vervallen van het onderscheid tussen persoonsgebonden⁶⁴ en gemeenschappelijke inkomensbestanddelen komt de eenvoud ten goede, zodat de

---

⁶¹ Dit geldt voor de juridische gelijkheid. De rechter zal echter slechts in uitzonderingsgevallen oordelen dat sprake is van strijd met het gelijkheidsbeginsel. Zie bijvoorbeeld de arresten Hoge Raad 27 september 1989, *BNB* 1990/61 (tandartsvrouw-arrest), Hoge Raad 29 september 1999, *BNB* 1999/423, Hoge Raad 15 december 1999, *BNB* 2000/57, Hoge Raad 21 februari 2001, *BNB* 2001/176, Hoge Raad 28 februari 2001, *BNB* 2001/169, Hoge Raad 12 juli 2002, *BNB* 2002/401,

⁶² Gubbels, p. 32.

⁶³ Volgens Teunissen vloeit de eis van een leefvormneutrale inkomstenbelasting zelfs voort uit het wezen van de rechtstaat: **“Hét kenmerk van een rechtstaat is de (onder)scheiding tussen staat en maatschappij, tussen publieke en private sfeer. Dat betekent ook dat de activiteiten van de staat ‘leefvormneutraal’ behoren te zijn: (...) Dan moeten belastingmaatregelen die beogen bepaalde levensvormen onaantrekkelijk te maken en andere juist aantrekkelijk te maken, eveneens worden beschouwd als onaanvaardbare inbreuk in de private rechtssfeer. En als de staat burgers niet mag verplichten (betaalde) arbeid te verrichten (vgl. art. 4 EVRM en art. 19 lid 3 Grondwet), geldt dit ook voor een staat in fiscale hoedanigheid.”** Teunissen 2009, p. 303.

⁶⁴ De ‘discriminatie’ van arbeidsinkomen vervalt dan eveneens. Inkomen uit dienstbetrekking is immers het voorbeeld van een persoonsgebonden inkomst bij uitstek.

administratieve lasten voor de belastingautoriteit afnemen.⁶⁵ Onder volledig geïndividualiseerde stelsels bestaat voor partners altijd de prikkel om dusdanig te schuiven met inkomsten, dat het progressienadeel zoveel mogelijk wordt ontgaan. Een splitsingsstelsel dat alle inkomsten deelt, kent dit bezwaar niet.

3. Het doet meer recht aan het draagkrachtbeginsel. Een gezinsbelasting is een betere uitwerking van het draagkrachtbeginsel dan een individuele belastingheffing.⁶⁶
4. Bij een splitsingsstelsel volgt het fiscale recht het civiele recht. Gehuwden hebben op grond van het civiele recht (zie bijvoorbeeld art. 1:81 BW) de verplichting elkaar te laten delen in hun voor- en tegenspoed. Dat veronderstelt dat over een belangrijk deel van het inkomen gezamenlijk kan worden beschikt en dat dit gezamenlijk wordt geconsumeerd.⁶⁷ Een inkomstenbelasting die individuele inkomsten belast, negeert deze civielrechtelijke werkelijkheid. Ook feitelijk ervaren de meeste samenwonenden een financiële eenheid.⁶⁸ Praktisch gezien is het splitsen van inkomen in een samenlevingsverband ook het meest accuraat.⁶⁹ De fiscale werkelijkheid dient de civiele en feitelijke werkelijkheid te volgen.
5. Het familiale splitsingsstelsel biedt aanknopingspunten om in de inkomstenbelasting rekening te houden met kinderen. Dit kan het systeem van toeslagen overbodig maken, waardoor een efficiëncyslag behaald wordt.
6. Met één aangifte kan worden volstaan.

Relativering argumenten pro

1. Een splitsingsstelsel hoeft nog geen totale opheffing van het onderscheid in belastingdruk van tweeverdieners en enkelverdieners in te houden. Gelet moet ook worden op allerlei fiscale prikkels die de arbeidsparticipatie wensen te verhogen. Denk bijvoorbeeld aan de arbeidskorting en de aanvullende combinatiekorting.⁷⁰ Al geldt natuurlijk wel dat een minder scheve belastingdruk ontstaat dan in de uitgangssituatie het geval is.
2. Wanneer voor kwalificerende samenlevingsbanden een splitsingsstelsel verplicht wordt gesteld, kan dit de keuze om zich al dan niet te kwalificeren beïnvloeden. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat mensen van een huwelijk afzien om daarmee de voor hen nadele fiscale consequenties van het splitsingsstelsel te ontlopen. Toch valt dit vanwege de intrinsieke waarde die het huwelijk nog steeds kent, sterk te relativieren. In de praktijk blijkt er niet of nauwelijks een verband te zijn om met financiële argumenten van een huwelijk af te zien.⁷¹
3. Of het systeem meer recht doet aan de draagkrachtgedachte hangt af van de focus. Ligt die op het individu of op het gezin? Afhankelijk van de politieke zienswijze kunnen beiden verdedigd worden.
4. De juridische consequenties gelden alleen voor gehuwden. Andere samenlevingsvormen kennen geen of minder vergaande financiële verplichtingen jegens elkaar.
5. In het toeslagentraject kan dan wel een zekere efficiëncyslag worden behaald, dat neemt niet weg dat voor uitzonderingsgevallen vaak alsnog toeslagen zullen blijven bestaan.

---

⁶⁵ Zie ook Stevens 2006, p. 115-116.

⁶⁶ Zie Stevens 2007, p. 55.

⁶⁷ Gubbels, p. 271 en 276.

⁶⁸ Zie ook voetnoot 42 met de verwijzing naar Gubbels, p. 151.

⁶⁹ Gubbels, p. 283.

⁷⁰ Zie ook Teunissen 2009, p. 305-306.

⁷¹ Gubbels, p. 33.

Verder kan een familiaal splitsingsstelsel erg complex in elkaar zitten. Of per saldo op uitvoeringskosten bespaard wordt, valt te bezien.

6. Feitelijk is dat nu ook al zo. In de digitale aangifte voor de inkomstenbelasting gebeurt feitelijk hetzelfde.

Nadelen van het splitsingstelsel

1. Er zal bepaald moeten worden welke personen kwalificeren voor het splitsingsstelsel en welke niet. Dit brengt afbakeningsproblemen⁷² met zich mee en kan strategisch gedrag uitlokken. Potentiële kwalificerende partners kunnen namelijk uitrekenen of het splitsingsstelsel hen voordeel zal opleveren en op grond daarvan voor het (voor hen) optionele stelsel kiezen of niet.
2. Een splitsingstelsel kan de prikkel om meer te gaan werken doen afnemen. Wanneer de tarieven hetzelfde worden gehouden, ontmoedigd dit de arbeidsparticipatie van de (relatief elastische) tweede partner in het bijzonder.⁷³ De tweede verdiener ziet zich immers geconfronteerd met het marginale tarief van de partner en loopt niet zelf eerst het progressieve belastinggebouw door.⁷⁴
3. Invoering van een splitsingsstelsel kan worden opgevat als het bevoordelen van de gehuwde alleenverdiener met een hoog inkomen.⁷⁵
4. De overstap van een individualistisch stelsel naar een splitsingsstelsel betekent normaliter een budgettaire derving voor de overheid.
5. Economisch gezien is een gezamenlijke heffing slecht voor de welvaart. Verandering van een gezamenlijke heffing naar een individuele heffing leidt tot een Pareto-verbetering.⁷⁶ Dit wil zeggen dat de totale welvaart van een samenleving per saldo toeneemt door over te gaan op individuele heffing.

Relativering van de nadelen

1. Het afbakeningsprobleem wordt grotendeels verholpen wanneer voor een formeel criterium gekozen wordt. Gedacht kan worden aan aansluiting bij het huwelijk of bij het geregistreerde partnerschap. Dit is veel gemakkelijker te controleren dan materiële criteria, zoals het voeren van een gezamenlijke huishouding. In dat geval moet worden nagegaan of daadwerkelijk op één adres gewoond wordt en of de kosten voor het voeren van een huishouding ook daadwerkelijk gezamenlijk gedragen worden. Het strategisch gebruikmaken van het splitsingsstelsel kan worden tegengegaan door dit stelsel verplicht te stellen bij het aangaan van een huwelijk of een geregistreerd partnerschap. Bij beëindiging daarvan, dient ook het splitsingsstelsel verlaten te worden.
2. Het tweede nadeel zou kunnen worden verholpen door een splitsingsfactor lager dan 2 te gebruiken. Verder is de arbeidskorting een effectief instrument om de belastingdruk op arbeid te verlagen. Die korting komt met name ten goede aan tweeverdieners. Ook andere zaken, zoals kinderopvang, spelen hierbij een rol.

---

⁷² Bijvoorbeeld tussen 'samenlevers' en 'woningdelers', zoals Stevens 1986 opmerkt, p. 13.

⁷³ Stevens 2006, p. 118. Zie verder: Evers, De Mooij & Van Vuren.

⁷⁴ Dit is een vaak gehoord tegenargument. De Studiecommissie belastingsstelsel gebruikt dit argument om het splitsingsstelsel af te raden (zie p. 70 en 73). Dit heeft ook te maken met de sterke focus op arbeidsparticipatie en individualisering die in het hele rapport doorklinkt.

⁷⁵ Stevens 1986, p. 29. Apps levert zeer scherpe kritiek: "It is essentially a system for introducing discrimination on the basis of marital and employment status, at a high cost to productivity and GDP (...)."

⁷⁶ Meer & Wrede. Evenzo: Von Auer & Büttner, p. 307.

3. Invoering van een splitsingsstelsel ziet op het herstel van horizontale gelijkheid in samenlevingsverband en staat los van de verticale drukverdeling.⁷⁷ Binnen het samenlevingsverband is er echter geen bevoordeling. Als het samenlevingsverband functioneert als een inkomensverwervende en inkomensbestedende eenheid, dient ook het inkomen dat wordt verdiend met betaalde arbeid bij beide partners in gelijke mate in aanmerking te worden genomen.⁷⁸
4. Budgettaire dekking kan worden gevonden in tariefsverhoging, verkortingen van de tariefschijven of in het verhogen van de btw op niet-primaire levensmiddelen.
5. Naast economische argumenten, spelen meer gezichtspunten een rol bij de keuze voor een splitsingsstelsel. Denk aan rechtvaardigheid.

2.2.5 Splitsingscoëfficiënten

Hoewel in het voorgaande steeds uitgegaan is van de splitsingsfactor 2, zijn ook andere getallen denkbaar. Bij splitsingsfactoren die kleiner dan 2 zijn, is de gedachte dat op die wijze rekening kan worden gehouden met enkele nadelen die tweeverdieners ondervinden ten opzichte van alleenverdieners bij het voeren van een huishouding.^{79 80} In de literatuur wordt geopperd dat nog een verder onderscheid kan worden gemaakt, door de splitsingsfactor afhankelijk te maken van het aantal dagen dat binnen een samenlevingsverband wordt besteed aan betaalde arbeid. Al stuit dit wel weer op problemen van controletechnische aard.⁸¹ Het afhankelijk maken van het aantal dagen verrichte arbeid kan resulteren in de factor 1,7 voor alleenverdieners en de factor 1,9 voor anderhalfverdieners.⁸² Dit leidt feitelijk tot een forfaitaire heffing voor de schaalvoordelen.

Ter illustratie het volgende rekenvoorbeeld. Stel een gezin heeft een gezamenlijk inkomen van € 60.000 en het belastingtarief is 40%. Een splitsingsfactor van 2 leidt tot toerekening van € 30.000 aan iedere partner, waarbij in totaal € 24.000 aan belasting verschuldigd is. Met dezelfde gegevens, maar nu rekenend met de factor 1,5 wordt aan iedere partner € 40.000 toegeschreven. De totale belastingdruk is dan € 32.000.

Nog afgezien van de vraag of voor tweeverdieners een lagere factor gehanteerd moet worden dan voor alleenverdieners, dringt de vraag zich op waarom niet gewoon met een speciale aftrekpost wordt gewerkt, omdat die materieel hetzelfde uitwerkt. Meer fundamenteel is de kritiek dat het belangrijkste argument voor een splitsingsstelsel wordt onderuitgehaald. Met de invoering van een splitsingsfactor kleiner dan 2, wordt opnieuw onderscheid aangebracht in de effectieve belastingdruk op gelijke (bruto) gezinsinkomsten. De tweeverdienergezinnen zijn dan immers opnieuw in het voordeel, al kan dit voordeel wel kleiner zijn dan onder het oorspronkelijke stelsel het geval was.

Door te sleutelen aan de splitsingsfactor zou natuurlijk ook voorzien kunnen worden in de kosten die gepaard gaan met kinderopvang. De bestaande subsidies zouden kunnen vervallen met de invoering van een splitsingsfactor van meer dan 2. Ook hier zou het splitsingsstelsel aangegrepen kunnen worden om administratieve lasten te verminderen. Als nadeel geldt wel, dat het inzicht in de praktische uitwerking van coëfficiënten anders dan 2 sowieso lastig is. Ook kan het op psychologische weerstand stuiten om belasting te betalen over inkomen dat niet daadwerkelijk

⁷⁷ Stevens 1986, p. 29.

⁷⁸ Gubbels, p. 539.

⁷⁹ Stevens 2006, p. 118.

⁸⁰ Zie ook voetnoot 45 voor de 'oplossing' in de VS.

⁸¹ Aldus Gubbels zelf, p. 440.

⁸² Aldus Gubbels, p. 300.

genoten is. Belastingheffing over inkomen dat zich niet in cash flows heeft gemanifesteerd, kan op onbegrip en weerstand stuiten.

2.3 Tariefstructuren in een inkomstenbelasting

Verschillende tariefsopbouw zijn mogelijk in een inkomstenbelasting. Zo kunnen beleidsmakers kiezen voor een proportioneel, een degressief of een progressief tarief.⁸³ Ook is variatie mogelijk, zoals bij de Benthamse progressie, vernoemt naar de filosoof Jeremy Bentham.⁸⁴ Die vorm van progressie ontstaat door een combinatie van een proportioneel tarief met een voetvrijstelling ter grootte van het bestaansminimum. Dit resulteert in een systeem met een gematigde progressie, waarbij de gemiddelde effectieve belastingdruk langzaam tendeert naar een proportioneel tarief.

Degressie

Een stelsel met een degressief tarief is, hoewel theoretisch verdedigbaar, niet geschikt voor een inkomstenbelasting. De tariefsopbouw strijdt met hetgeen maatschappelijk als rechtvaardig wordt ervaren en is daarom op voorhand eigenlijk onbespreekbaar.⁸⁵ In box 3 is echter wel sprake van **een tariefstelsel dat effectief gezien degressief is. Het verdient geen aanbeveling deze ‘foute’ uitwerking van de tariefkeuze door te trekken naar box 1.**

Progressie

Een progressief tarief lijkt, ondanks de bezwaren die daartegen kunnen worden ingebracht, het best verdedigbaar te zijn.⁸⁶ Het kenmerk van een dergelijk stelsel is, dat het een gelaagde opbouw kent: met het toenemen van het belastbare inkomen stijgt het tarief wat daarmee correspondeert. Daardoor stijgt de gemiddelde effectieve belastingdruk naarmate het inkomen toeneemt. Progressieve stelsels zien er overal ter wereld weer net iets anders uit. Het ene land kiest bijvoorbeeld voor drie verschillende tarieven, waar het andere land er negen kent. Daarbij kan ook de relatieve groei in de tarieven verschil maken, evenals de inkomensgrenzen die voor de tarieven gelden. Zo geldt in Duitsland bijvoorbeeld het hoogste belastingtarief (45%) voor **inkomen boven de € 250.730 euro**, terwijl in Nederland **het hoogste tarief (52%) vanaf € 55.694**⁸⁷ wordt toegepast.⁸⁸

Proportie - inleiding

Een vlaktaks is een andere benaming voor een stelsel met één vast tarief. Voor een proportioneel tarief pleit dat het een zeer overzichtelijk stelsel creëert. Box 2 van de inkomstenbelasting kent eigenlijk een vlaktaks en die tariefsopbouw functioneert prima. De praktische uitwerking van een vlaktaks voor box 1 van de inkomstenbelasting valt te bekritisieren. Wanneer van een progressief stelsel op een vlaktaks wordt overgestapt, gaan degenen met de hoogste inkomens er namelijk het meest op vooruit. Dat terwijl de minst draagkrachtigen meebetalen aan de financiering van het enkele, en voor hen hoger dan eerst uitvallende tarief. Hierbij wordt even aangenomen dat een overstap budgetneutraal dient te geschieden. Zodoende is het de vraag of een vlaktaks in

⁸³ Voor de definities van deze wijzen van tariefsopbouw, zij verwezen naar de voetnoten 6-8.

⁸⁴ Aan hem wordt deze theorie toegeschreven. Zie ook Ydema 2005, onderdeel 2 en voetnoot 3.

⁸⁵ Een degressief tariefstelsel staat haaks op het adagium dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen. Zoals gezegd is het een open vraag of het adagium tot een voorkeur voor een progressief dan wel een proportioneel tarief leidt. Een degressief tarief is echter op voorhand onverzoenbaar met deze gedachte.

⁸⁶ Zie ook onderdeel 1.1.2.

⁸⁷ Dat is 1,2 maal het modale inkomen. Zie: Studiecommissie, p. 51.

⁸⁸ Cijfers en tarieven geldend in 2011.

zijn naakte eenvoud wel zo wenselijk is. Het draagvlak voor een vlaktaks zou vergroot kunnen worden door een voetvrijstelling in te voeren ter grootte van het bestaansminimum. Daarvoor zou bijvoorbeeld bij de bijstandsnorm of het minimumloon kunnen worden aangesloten. Ook zou een **tweede tarieflijn kunnen worden toegevoegd; een zogenaamd ‘welstandstarief’⁸⁹.**

De vlaktaks staat al geruime tijd in de belangstelling. Zo bleek het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA in 2001⁹⁰ en de VVD in haar Liberaal Manifest van 2005⁹¹ gecharmeerd te zijn van een uniform tarief in de inkomstenbelasting.⁹² Ook de Raad voor Economisch Adviseurs sloot zich in hun advies bij de Miljoenennota 2006 daarbij aan. De Studiecommissie belastingstelsel ging in haar rapport⁹³ ook in op de mogelijkheid van het invoeren van een vlaktaks. Daarbij zal zeker meegespeeld hebben dat de commissie door middel van een groot aantal essays aan haar gericht, de vlaktaks werd besproken en aanbevolen. De Studiecommissie heeft uiteindelijk geadviseerd de vlaktaks niet in te voeren, maar wel voor verdere vervlakkings van de tariefsopbouw te kiezen. Mede daardoor ontstond een nieuwe stroom aan publicaties over dit thema wat inmiddels al enkele decennia herhaaldelijk op belangstelling mag rekenen.

2.3.1 Vlaktaksvarianten

Er zijn verschillende varianten op het thema vlaktaks mogelijk. De vier in de literatuur meest gangbare vormen zijn de zuivere vlaktaks, de heffingskorting-**vlaktaks**, de **“negatief inkomen”-vlaktaks** en de tweetraps-vlaktaks.⁹⁴ In een zuivere vlaktaks wordt één vast tarief gehanteerd voor alle box 1 inkomsten. Deze variant kent geen tegemoetkomingen in de vorm van aftrekposten en/of heffingskortingen. Over elke verdiende euro is dan ook belasting verschuldigd. In de tweede variant, de heffingskorting-vlaktaks zorgt een heffingskorting ervoor **dat de laagste inkomens (zeg bijvoorbeeld de inkomens tot € 7500) onbelast blijven. Door de combinatie van een uniform tarief en een heffingskorting ontstaat in deze variant de zogeheten Bentham-progressie, waarbij naarmate het inkomen toeneemt, de effectieve belastingdruk het uniforme tarief meer en meer benadert. De “negatief inkomen”-vlaktaks vormt de derde optie. Dit is een variant op de heffingskorting-vlaktaks. Het kenmerkende verschil is dat onder dit stelsel de heffingskorting wordt uitbetaald wanneer de verschuldigde belasting lager is dan de heffingskorting. De laatste variant, de tweetraps-vlaktaks, kent twee tarieven: een regulier tarief en een toptarief. De hiervoor genoemde varianten kennen allen zo hun charmes, maar het bespreken en beoordelen daarvan valt buiten het bestek van dit commentaar.**

Argumenten voor een vlaktaks

Voorstanders van een vlaktaks onderbouwen uiteraard graag hun voorkeuren. In de bespreking van de argumenten wordt uitgegaan van de heffingskorting-variant. Als voordelen van een stelsel met een uniform tarief worden aangevoerd:⁹⁵

1. Administratieve besparingen. De vlaktaks kan worden geheven als loonsomheffing, zonder individuele aanslagen bij de werknemers. In de gecombineerde loonsom- en vlaktaksheffing zou ook de premieheffing voor de volksverzekeringen kunnen worden geïntegreerd. Dit kan tot aanzienlijke administratieve besparingen leiden.

---

⁸⁹ Stevens gebruikt deze benaming. Zie: Stevens 2008, p. 94.

⁹⁰ WI CDA.

⁹¹ Dales.

⁹² Stevens 2006, p. 119.

⁹³ Studiecommissie.

⁹⁴ Zie Litjens & Duinmaijer. De hier volgende beschrijving van de vier varianten geschied ook aan de hand van deze publicatie.

⁹⁵ Gebruik is gemaakt van de volgende bronnen: Stevens 2006, p. 119 en Bovenberg & Gradus, p. 230-233, Bovenberg & Stevens a, p. 119-120.

2. Vergroting transparantie. Wat bij een vlaktaks van bruto inkomen resulteert in netto inkomen wordt veel beter inzichtelijk.
3. Kortingen hebben voor iedereen dezelfde consequenties. Dit heeft ook te maken met het feit dat in een vlaktaks de aftrekposten automatisch het karakter van heffingskortingen krijgen. Immers, niet langer is het belastingvoordeel afhankelijk van iemands marginale tarief. Zodoende wordt het netto voordeel van een aftrekpost bij rijk en arm gelijk.
4. Inzichtelijkheid politiek ingrijpen. Vanwege de transparantie wordt het politici moeilijker gemaakt om via allerlei op inkomensherverdeling gerichte ad-hocmaatregelen in te grijpen in het belastingstelsel. Dit vergroot de betrouwbaarheid van de overheid⁹⁶ en de voorspelbaarheid van fiscaal inkomensbeleid⁹⁷. Uit onderzoek blijkt dat politici stelselmatig de neiging hebben om de kosten van fiscale sturing te onderschatten en haar effectiviteit te overschatten.⁹⁸ Verondersteld wordt dat onder een vlaktaks de wetgever minder aan bijsturing achteraf doet.
5. Vermindering tariefarbitrage. De arbitrage tussen arbeids- en kapitaalinkomen wordt met de invoering van een vlaktaks afgevlakt. Ondernemers en houders van een aanmerkelijk belang, hebben onder het huidige stelsel een prikkel om zoveel mogelijk bezittingen onder te brengen in box 3. Als de tarieven van box 1 en box 3 gelijkgetrokken worden, verdwijnt de prikkel tot tariefsarbitrage.
6. Leefvormneutraliteit. Invoering van een vlaktaks maakt de principiële discussie over de maatstaf van draagkracht in gezinsverband overbodig. Onder een vlaktaks is de inkomensaanbreng door partners niet langer relevant.
7. De onmogelijkheid van inter-temporele tariefsarbitrage. Fluctuaties in inkomen door de jaren heen leidt (even afgezien van vrijstellingen) niet langer tot een ieder jaar verschillende gemiddelde belastingdruk, omdat het progressienadeel verdwijnt. Wel vereist dit dat het speciale seniorentarief wordt opgetrokken tot het proportionele tarief, omdat anders nog steeds de neiging bestaat inkomsten te laten vallen in jaren met lage marginale tarieven.⁹⁹

Relativering van de argumenten pro

1. Tegen het eerste argument kan worden ingebracht, dat uitvoeringsproblemen vooral te maken hebben met de grondslagbepalingen, de conditionele heffingskortingen en de gedetailleerde regelgeving van de loonbelasting. Een vlaktaks verandert daar niet veel aan, zodat ook weinig verandert aan de administratieve lasten.¹⁰⁰ Daar komt bij dat nu al loonheffing vaak geen eindheffing is.¹⁰¹ Dit is slechts in uitzonderingsgevallen zo, zodat het eerste argument pro aan relevantie verliest. Daarbij komt dat de fiscus als gevolg van het uitkeren van inkomensafhankelijke regelingen en toeslagen alsnog voor grote groepen belastingplichtigen het inkomen moet vaststellen, zodat loonheffing als eindheffing de administratieve lastendruk van bedrijven naar huishoudens verschuift.¹⁰²

⁹⁶ Aldus Bovenberg & Teulings, p. 80.

⁹⁷ De Kam & Ros, p. 125.

⁹⁸ Onderzoek van Vording 1996, aangehaald in Caminada, Goudswaard & Vording, p. 65.

⁹⁹ Bovenberg, p. 75. Dit zou opgelost kunnen worden door het fiscaliseren van de premies voor de volksverzekeringen. Argumenten voor afschaf van het seniorentarief zijn: de leeftijd stijgt, zodat dit een steeds minder goede maatstaf voor draagkracht is en de verhoging van het seniorentarief draagt bij aan een sterker draagvlak voor collectieve voorzieningen in een vergrijzende samenleving. Zie over deze problematiek ook Litjens & Duinmaijer, onderdeel 3.3.

¹⁰⁰ Stevens 2006, p. 119, voetnoot 20, idem Studiecommissie, p. 71 en De Kam, onderdeel 6.

¹⁰¹ Stevens 2006, p. 55.

¹⁰² Jacobs, p. 188.

Ten slotte kunnen administratieve wijzigingen onafhankelijk van een vlaktaks worden doorgevoerd.

2. Volgens de Studiecommissie Belastingstelsel draagt een tariefstructuur niet veel bij aan de eenvoud of ingewikkeldheid van het systeem. Als de grondslag eenmaal is bepaald, maakt het voor de berekening niet veel uit hoeveel schijven er zijn.¹⁰³ Volgens Jacobs is het argument dat huishoudens met een vlaktaks beter zouden weten hoeveel belasting ze (moeten) betalen, een drogreden. De complexiteit van de belastingheffing ontstaat bij het vaststellen van het belastbare inkomen. Vanwege aftrekposten, belastingkortingen, toeslagen en uitzonderingsregelen wordt dit complex. Zolang de grondslag niet eenvoudiger vast te stellen is, verandert een vlaktaks helemaal niets aan de eenvoud.¹⁰⁴
3. Dat kortingen in de inkomstenbelasting voor rijk en arm hetzelfde effect hebben als gevolg van het verdwijnen van de progressie, is een lovenswaardige zaak. De hoogste inkomens profiteren onder het huidige stelsel het meest van de toegemoetkomingen. Dit komt door het hogere marginale tarief waartegen aftrekposten en vrijstellingen benut kunnen worden. Ten tweede doen de hogere inkomens veel vaker een beroep op bepaalde tegemoetkomingen dan lagere inkomens. Gedacht kan worden aan de hypotheekrenteafrek, de aftrek van kosten voor levensonderhoud en kinderen jonger dan 27 jaar en de heffingskorting voor maatschappelijk en groen beleggen.¹⁰⁵ Eigenlijk bevat dit een pleidooi voor het snoeien van de fiscale tegemoetkomingen in de inkomstenbelasting.
4. Politici blijken in de praktijk via niet direct zichtbare aanpassingen te knutselen aan de inkomstenbelasting. Door uitzonderingen, speciale aftrekposten, belastingkortingen en fiscale privileges, blijft de politieke sturing, ook met een vlaktaks slecht zichtbaar, aldus Jacobs.¹⁰⁶
5. Tegen het argument dat een vlaktaks de tariefsarbitrage vermindert, kan worden ingebracht dat tegenwoordig de gedachte heerst dat kapitaal niet al te zwaar moet worden belast, omdat kapitaal gemakkelijk kan migreren. Het geheel wegnemen van arbitrage veronderstelt dat kapitaalinkomen integraal in de belastingheffing worden betrokken, evenals bijvoorbeeld loon uit dienstbetrekking. Hoewel het integraal belasten van vermogenswinsten theoretisch zeer sterke papieren heeft¹⁰⁷, is het de vraag of dit idee in de praktijk haalbaar is. Met box 3 van de inkomstenbelasting is in fiscaaltechnisch opzicht veel mis, maar niet kan worden ontkend dat het een zeer robuuste manier van heffen is. Uiteraard kunnen in een vlaktaks de tarieven dusdanig worden aangepast, dat belastingarbitrage wordt verminderd, maar het geheel wegnemen daarvan is een utopie. Bovendien veronderstelt het verhelfen van arbitragemogelijkheden niet de invoering van een vlaktaks. Belastingarbitrage onder het huidige stelsel wordt mogelijk gemaakt door de drie verschillende boxen in de inkomstenbelasting. Arbitrage kan worden tegengegaan door de woning in box 3 onder te brengen en inkomen uit vermogen onder een vermogenswinst- of vermogensaanwasbelasting te laten vallen. Het verminderen van arbitrage door het invoeren van een vlaktaks komt er eigenlijk op neer dat een synthetische inkomstenbelasting gecreëerd wordt die al het inkomen tegen één tarief

---

¹⁰³ Studiecommissie, p. 69.

¹⁰⁴ Jacobs, p. 187.

¹⁰⁵ Litjens & Duinmaijer, onderdeel 3.4. Zie ook SCP 2011a.

¹⁰⁶ Jacobs, p. 188.

¹⁰⁷ Rijkers & Van Vijfeijken.

belast.¹⁰⁸ Arbitrage in de tijd kan worden tegengegaan door bijvoorbeeld het fiscaliseren van de AOW-premies.¹⁰⁹

6. Het argument over de leefvormneutraliteit is steekhoudend. Wel zijn er meerdere elementen in een inkomstenbelasting waardoor de neutraliteit van de fiscale behandeling van de inkomensaanbreng kan of moet worden bevorderd. Naast het vlakke tarief dient ook de arbeidskorting en de algemene heffingskorting dusdanig te zijn vormgegeven, dat de gelijkheid wordt benaderd. Een gelijk belastingtarief wil immers nog niet zeggen, dat het inkomen waarover wordt geheven ook leefvormneutraal is. Immers, het tarief zorgt niet langer voor een verschillende fiscale behandeling, maar dat wil nog niet zeggen dat de effectieve belastingdruk eveneens het onderscheid verliest.
7. Voor het argument over het tegengaan van de inter-temporele tariefsarbitrage valt wat te zeggen, maar in de praktijk valt het met de huidige progressie nogal mee. In tegenstelling tot wat wordt verondersteld, loopt met het stijgen van het inkomen de effectieve belastingdruk niet erg sterk op.¹¹⁰ Daarnaast bestaat de mogelijkheid tot middelen. Wanneer in een periode van drie jaar het inkomen van een belastingplichtige sterk fluctueert, kan onder bepaalde voorwaarden de belastingdruk **'gemiddeld' worden**.¹¹¹ **Daarbij ontvangt de belastingplichtige deels zijn 'te veel' betaalde inkomstenbelasting terug en wordt de progressiewerking op een, zij het gebrekkige en onvolkomen wijze, ongedaan gemaakt.**

2.3.2 Een sociale vlaktaks

In 2009 verscheen het CDA-rapport *Een sociale vlaktaks*.¹¹² Daarin wordt betoogd dat de inkomensnadelen voor lagere inkomens kunnen worden voorkomen door met toeslagen en heffingskortingen te werken. Door de heffingskortingen behoudt de vlaktaks immers een progressief element.¹¹³ Zodoende blijft de vlaktaks dus sociaal in de optiek van WI/CDA. **Ten slotte wordt opgemerkt dat "het ook heel wel denkbaar [is] om de vlaktaks te combineren met een zogenaamde topinkomenheffing."** Daarmee wordt gedoeld op een extra heffing op het totale inkomen in box 1 die vanaf een bepaald topinkomen geldt. In Bovenberg & Gradus 2011 wordt explicieter de voorkeur voor een topinkomenheffing uitgesproken.¹¹⁴ Stevens en Bovenberg **('topinkomenheffing') ondersteunen deze gedachte en willen tevens** enkele fiscale faciliteiten versoberen die vooral aan de hoge inkomens ten goede komen, zoals de hypotheekrenteaftrek en pensioenaf trek.¹¹⁵ Bovenberg pleit voor het simpel houden van de vlaktaks door de topinkomenheffing in de IB te laten afspelen, zodat de werkgever daarmee niet opgezadeld wordt. Clossen, Caminada & De Kam vinden een toptarief van 55 of 60% vanaf een hoog inkomen **mogelijk. Dit tarief zou vanaf € 100.000 toegepast kunnen worden, maar het is uiteindelijk een politiek issue**.¹¹⁶

Jacobs spreekt zich juist uit tegen een toptarief. Zijn inziens vereist een optimale belastingstructuur dat direct na het modale inkomen een lichte stijging van de marginale tarieven optreedt, en niet pas bij zeer hoge inkomens à la de Balkenendenorm.¹¹⁷ In Jacobs optiek

---

¹⁰⁸ Jacobs, p. 187.

¹⁰⁹ Idem.

¹¹⁰ De Kam & Caminada, p. 219-220.

¹¹¹ Zie verder art. 3.514 Wet IB 2001 in samenhang met art. 24 van de Uitvoeringsregeling Wet IB 2001.

¹¹² WI CDA.

¹¹³ WI CDA, p. 29.

¹¹⁴ Bovenberg & Gradus, p. 233.

¹¹⁵ Bovenberg & Stevens, p. 145.

¹¹⁶ De Kam & Caminada, p. 225.

¹¹⁷ Jacobs, p. 184.

is de herverdeling die het toptarief bewerkstelligt een “volstrekt nodeloos rondpompen van inkomen onder de meest welvarende inkomensgroepen.” De bijdrage aan een gelijkere verdeling van de welvaart zou verwaarloosbaar zijn. Slechts motieven als jaloezie, symboolpolitiek en status correcties zouden het toptarief kunnen onderbouwen.¹¹⁸

In de CPB notitie in het rapport van de Studiecommissie belastingherziening wordt gewezen op de gedragseffecten die een toptarief met zich meebrengen (belastingontwijking, belastingontduiking).¹¹⁹ Over de consequenties van de opbrengstderving kan echter op voorhand weinig zinnigs worden gezegd.

Argumenten contra vlaktaks

1. Progressie verdwijnt. De vlaktaks heeft voor velen als sociaal-psychologisch nadeel dat zij afbreuk doet aan de werking van het draagkrachtbeginsel. Daarvan is de progressie in de tariefstructuur immers het boegbeeld.¹²⁰
2. Toename inkomensongelijkheid. Degenen met de hoogste inkomens zullen het meest profiteren van de invoer van een uniform tarief. Degenen met de laagste inkomens zullen getroffen worden door de sterkste lastenstijgingen. Zo heeft het CPB berekend dat bij een budgetneutrale vlaktaks een lastenverschuiving plaatsvindt waarin het tarief van de eerste schijf met bijna 9 mld wordt verhoogd tot 38,15% en de overige tarieven dalen tot dit niveau.¹²¹ De vlaktaks werkt aldus denivellerend uit.
3. Inefficiënte herverdelers. De vlaktaks is een inefficiënte manier van herverdeling. Een progressief stelsel van wisselende marginale tarieven waar het marginale tarief laag is op plaatsen in het belastinggebouw waar veel mensen zitten, is een efficiënter belastingstelsel.¹²²
4. Niet-optimale tariefstructuur. Het optimale belastingtarief op arbeidsinkomen is nooit vlak. Ongeacht de maatschappelijke voorkeur voor gelijkheid is het altijd optimaal om een niet-lineaire belasting op arbeidsinkomen te heffen. De optimale niet-lineaire tariefstructuur vertoont een min of meer U-vormig verband ongeacht de maatschappelijke voorkeuren over welvaartsgelijkheid.¹²³
5. Dubbele agenda. Het streven naar een uniform tarief kan nooit het einddoel zijn van vereenvoudigingsoperaties. Een tariefstructuur vloeit voort uit herverdelingsredenen. Omdat de meeste vlaktaksvoorstellen aftrekposten als de eigen woning en het pensioen in stand laten, zijn deze voorstellen eerder verkapte denivelleringsoperaties in plaats van belastingvereenvoudigingen.¹²⁴
6. Administratieve lastenverlichting valt tegen. Zonder vergaande vereenvoudigingen zal ook met het invoeren van een vlaktaks geen sprake zijn van significante administratieve lastenverlichting.

Nuanceren argumenten contra

1. De progressiviteit van de heffing in box 1 valt wel mee. Het huidige stelsel ligt al dicht tegen een vlaktaks aan. 45% van de inkomens vallen in de eerste schijf (33%), 50% valt in de tweede en derde schijf (41,95 en 42%) en de laatste 5% valt in de vierde en hoogste

---

¹¹⁸ Jacobs, p. 185.

¹¹⁹ CPB notitie in Studiecommissie, p. 279.

¹²⁰ Stevens 2006, p. 121.

¹²¹ Studiecommissie, p. 69.

¹²² WI CU.

¹²³ Jacobs, p. 183, onder verwijzing naar Mirrlees.

¹²⁴ Jacobs, p. 186.

schijf (52%). Veruit de meeste mensen hebben als marginaal tarief 42%. Het huidige stelsel is veel vlakker dan velen op grond van de progressieve tarieven zouden verwachten.¹²⁵

2. De toename van de inkomensongelijkheid kan worden tegengegaan door het invoeren van een toptarief én(/of) een aanzienlijke belastingvrije voet. De belastingvrije voet zorgt ervoor dat de laagste inkomens van inkomstenbelasting vrijgesteld worden. Het toptarief heeft ook een nivellerende werking.
3. Met progressieve belastingen kunnen markimperfecties verkleind worden. De versturende invloed van progressieve tarieven valt mee, wanneer rekening wordt gehouden met de mogelijke doelmatigheidswinsten die optreden bij het verminderen van marktimperfecties. Als de overheid over niet voldoende instrumenten beschikt om de imperfecties aan te pakken, zijn progressieve belastingen minder schadelijk voor onze welvaart dan veelal wordt gedacht.¹²⁶
4. Theoretisch mag de U-vormige tariefsstructuur dan wel plausibel zijn, praktisch is het onuitvoerbaar. Het veronderstelt dat alle mogelijke inkomensafhankelijke regelingen ook een zelfde verloop moeten hebben. Immers, wat is anders de winst? Ook is er het probleem van de sterk stijgende marginale tarieven. Daarnaast kan de maatschappelijke aanvaardbaarheid worden betwist. Na het gemiddelde inkomen zal het marginale tarief namelijk heel sterk oplopen. Daarmee wordt geen rekening gehouden met psychologische drempels, zoals de grens van 50%. Ten slotte kan geargumenteed worden dat de feitelijke tariefsstructuur in Nederland voor belastingen en sociale zekerheidspremies niet al te veel van de optimale tarieflijn afwijkt.¹²⁷
5. De inkomstenbelasting kan vereenvoudigd worden onafhankelijk van de invoering van een vlaktaks. De verwachtingen van een vlaktaks moeten niet overtrokken worden.
6. De vlaktaks kan simpel gehouden worden door de topinkomenheffing te incorporeren in de Wet IB en niet in de Wet op de Loonbelasting, zodat de voordelen voor werkgevers worden behouden. De aftrekposten dienen alleen tegen het reguliere tarief in mindering te kunnen worden gebracht. Aangezien de topinkomens een zeer beperkte groep uitmaken, moet dit geen problemen geven.¹²⁸

2.3.3 De vlaktaks in het buitenland

Internationaal gezien is de vlaktaks bezig aan een opmars. De Baltische staten zijn trendsetter. Estland voerde in 1994 een vlaktaks in met een tarief van 26%. In het zelfde jaar deden Litouwen (33%) en Letland (25%) hetzelfde. Rusland volgde in 2001 met het lage tarief van 13%. In 2003 doet Servië hetzelfde met een tarief van 14%. Eveneens in 2003 introduceren de Oekraïne (13%) en Slowakije (19%) een vlaktaks. Van Irak (2004 met 15%), Roemenië (2005 met 16%), Georgië (2005 met 12%), Bulgarije (2008 met 10%) kan hetzelfde worden gezegd.¹²⁹ Vaak wordt er een verband gelegd tussen de invoering van een vlaktaks en de groei van de economie. Dit beeld is overtrokken en doet geen recht aan de verschillende achtergronden en omstandigheden waarmee economieën van landen waarin een vlaktaks is ingevoerd, zich geconfronteerd zien en zagen.¹³⁰ Ook ontbreekt tot op heden grondig onderzoek naar de koopkrachteffecten.¹³¹ Desondanks wekt

¹²⁵ Bovenberg & Gradus, p. 231, zie ook: Bovenberg & Stevens, p. 144.

¹²⁶ Van Ewijk e.a., p. 35.

¹²⁷ Akkerboom, p. 199.

¹²⁸ Bovenberg & Gradus, p. 233.

¹²⁹ Gebaseerd op Decoster & Van Camp en Sturman. Voor achtergrondinformatie zie: WI CDA, p. 30.

¹³⁰ Zie het verhelderende en ontvullende rapport: Keen, Kim & Versano.

¹³¹ Litjens & Duinmaijer, onderdeel 4.

de wereldwijde opmars van de vlaktaks de nodige aandacht. In verschillende landen wordt nagedacht over het invoeren van een vlaktaks.¹³²

2.4 Welke faciliteiten voor werkenden en gezinnen met kinderen kent een inkomstenbelasting?

2.4.1 Collectieve uitgaven ten behoeve van het gezin

Overheidsuitgaven aan het gezin hoeven niet per definitie via de belastingheffing te lopen. De OECD onderscheid drie soorten collectieve uitgaven ten behoeve van de familie.¹³³ Als eerste is er de kindgerelateerde geldstroom richting gezinnen met kinderen. Een tweede soort uitgaven betreft collectieve uitgaven voor diensten voor gezinnen met kinderen. Hierbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan overheidsinvesteringen in kinderopvang en onderwijsvoorzieningen. Als derde, en laatste categorie, is er de financiële ondersteuning voor gezinnen met behulp van het belastingstelsel. Daarin kan door middel van gezins- of kindgerelateerde aftrekposten en heffingskortingen worden tegemoetgekomen aan families met kinderen.

2.4.2 Heffingskortingen

Een belastingkorting is een handig instrument om heel gericht een voordeel toe te kennen. Het fiscale voordeel via een korting is voor iedereen die er gebruik van kan maken even groot. Er valt namelijk geen progressievoordeel te behalen. De heffingskorting is een door politici geliefde manier om de koopkracht bij te sturen. Echter, het gebruik van heffingskortingen heeft ook zijn **schaduwzijden**. Zo is er de zogenaamde **'verzilveringsprobleem'**. Ongeveer 780.000 Nederlanders blijken niet alle kortingen waarop ze recht hebben, te kunnen benutten.¹³⁴ Het vaakst worden de (aanvullende) combinatiekorting of de (aanvullende) ouderenkorting niet benut, terwijl dit wel zou mogen. In de helft van de gevallen is de reden gelegen in het feit dat de verschuldigde belasting te laag is om de korting ten volle te benutten. Voor toeslagen geldt deze problematiek niet. Die worden immers ook uitbetaald wanneer er geen belasting verschuldigd is. Een andere schaduwzijde van heffingskortingen, die samenhangt met de verzilveringsproblematiek, is dat de heffingskortingen vooral door de rijkere benut worden (overigens geldt in zijn algemeenheid dat rijkere meer profiteren van de overheid).¹³⁵ Dit roept de vraag op of het inzetten van heffingskortingen ter sturing van koopkrachtplaatjes wel zo zinnig is. Door de toegenomen populariteit van heffingskortingen was in 2010 sprake van een budgettair beslag van 36,4 miljard tegenover een heffingsgrondslag van 325 miljard.¹³⁶ Ofwel; met het schrappen van alle heffingskortingen hadden de tarieven met 10% verlaagd kunnen worden. Van belang is ook de onderverdeling: 22,6 miljard komt voor rekening van de algemene heffingskorting, met het pakket arbeidsparticipatie (alle daaraan relateerde kortingen) is 11,3 miljard gemoeid en voor overige heffingskortingen is 2,5 gecalculeerd.¹³⁷

---

¹³² Zoals België en Duitsland. Decoster & Van Camp en WI CDA, p. 30-31.

¹³³ OECD.

¹³⁴ Vording, Goudswaard & Caminada waar *Kamerstukken II*, 2005/06, 30 300, nr. 34, p. 7 geciteerd en besproken wordt.

¹³⁵ Zie Caminada e.a., p. 314, figuur 22.5. Rijkere profiteren meer van de overheid vanwege de hypotheekrenteaftrek, de hogere deelname aan het onderwijs, het frequentere bezoek aan culturele voorzieningen en het intensievere gebruik van vervoersvoorzieningen. SCP 2011a.

¹³⁶ Stevens 2011, onderdeel 2.1.

¹³⁷ Stevens 2011, onderdeel 2.1.

2.4.3 Stimulering van arbeid

Het fiscaal stimuleren van arbeid is een veel voorkomend verschijnsel. Fiscaliteit wordt dan ingezet om zoveel mogelijk mensen tot werken te bewegen. De vormgeving van dergelijke prikkels verschilt nogal. Zo kan met een aftrekpost worden gewerkt, maar ook een korting leent zich goed voor het stimuleren. Een meer complexe variant is de zogenaamde Earned Income Tax Credit (hierna: EITC) die wereldwijd aan een opmars bezig is. De Verenigde Staten is de bekendste gebruiker ervan, maar ook Zweden en het Verenigd Koninkrijk (waar deze Working Tax Credit heet maar hetzelfde werkt als een EITC) maken er gebruik van. Het verschil tussen een geavanceerde arbeidsprikkel als de EITC en een simpeler variant, schuilt hem in de kenmerkende op- en afbouwfase. In Nederland geldt de arbeidskorting voor iedereen, maar een EITC geldt alleen voor degenen met de laagste inkomens. De EITC is bedoeld om hen aan het werk te helpen. Zodra het inkomen toeneemt, zorgt een EITC ervoor dat het fiscale voordeel langzaam maar zeker wordt afgebouwd. De hoge inkomens profiteren er niet van, de gemiddelde inkomens een beetje en de lage inkomens profiteren er het meest van. Met een dergelijke opbouw kan de armoedeval bestreden worden. De nadelen van een EITC zitten hem in het feit dat in de afbouwfase de marginale druk op het inkomen sterk toeneemt. Dit kan mensen weerhouden van het groeien in inkomen. Verder pakt een EITC vaak complex uit. De regeling is moeilijk te doorgronden; de belastingdrukeffecten zijn niet zo transparant als bij een traditionele arbeidsprikkel als een aftrekpost of heffingskorting.

2.4.4 Gedragseconomie en fiscale sturing

Naast de verzilveringsproblematiek, is het de vraag of een fiscale prikkel (belastingkorting of aftrekpost) de belastingplichtige bevolking ook daadwerkelijk tot ander gedrag beweegt. Het beeld dat de mens een ware *homo economicus* is die direct reageert op financiële prikkels blijkt niet te kloppen. Onderzoek toont aan dat financiële prikkels pas effect sorteren wanneer ze een bepaalde drempelwaarde overstijgen. Met kleine financiële prikkels houden mensen over het algemeen geen rekening.¹³⁸ Ook blijkt dat naarmate de complexiteit van een fiscale prikkel toeneemt, het effect afneemt. Verder worden fiscale prikkels beter benut naarmate ze langer in het belastingsstelsel aanwezig zijn en het blijkt dat het geven van voorlichting over de fiscale stimulansen leidt tot grotere benutting.¹³⁹

2.5 De inkomstenbelasting en arbeidsparticipatie

De tijd dat arbeid voornamelijk gericht was op het verwerven van inkomen om in het levensonderhoud te voorzien, lijkt achter ons te liggen. Deelname aan de arbeidsmarkt lijkt tot de ware vrijheid en de ware vreugde te leiden.¹⁴⁰ Deze ontwikkeling zorgt voor een positieve waardering van een belastingstelsel met een focus op het individu. Critici van de vlaktaks en het splitsingstelsel wijzen dan ook hoofdzakelijk op de vermeende nadelige invloed op de arbeidsparticipatie. Reden genoeg dus om dit argument eens goed tegen het licht te houden. In dit onderdeel zal worden ingegaan op de economische theorie over arbeid. Ook zullen onderzoeksresultaten van empirisch onderzoek naar arbeidsparticipatie en fiscaliteit de revue passeren. Daarna zullen normatieve aspecten aan bod komen. Welk welvaartsbegrip moet worden

---

¹³⁸ Brillman & Nijboer, p. 47-48.

¹³⁹ Brillman & Nijboer, p. 48.

¹⁴⁰ Zie bijvoorbeeld het Coalitie-akkoord van het kabinet Balkenende-IV, waarin arbeid niet alleen als een middel om inkomen te verwerven wordt gezien, maar ook als middel tot ontplooiing, zingeving en integratie. *Kamerstukken II 2006/07*, 30 891, nr. 4, p. 18.

gebruikt? Is fiscaliteit wel zo'n geschikt middel om de arbeidsparticipatie te bevorderen? En: hoe verhoudt zich emancipatie tot arbeidsparticipatie?

2.5.1 Economische achtergrond

Marktwerking leidt met zijn onzichtbare hand ook de uitkomst in het krachtenspel tussen de vraag naar arbeid en het aanbod daarvan. De gedachte is, dat het arbeidsaanbod gestimuleerd moet worden door bijvoorbeeld een arbeidskorting of een laag instaptarief. Die zorgen er namelijk voor dat het netto loon voor de werknemer hoger is, waardoor deze meer geprikkeld wordt om te gaan werken. Bij een stijgend aanbod van arbeid, dalen vervolgens de loonkosten voor de werkgever. Dit resulteert in een situatie waarin meer banen ontstaan en de werkloosheid gedaald is.

De wetgever in Nederland bezigt soortgelijke argumenten. Door fiscale prikkels moeten meer mensen actief worden op de arbeidsmarkt. Met de invoering van de Wet IB 2001 heeft de wetgever dit onder meer gemotiveerd door te wijzen op de toenemende vergrijzing. Door de vergrijzing stijgt het aantal uitkeringsgerechtigden, terwijl ook hun plaatsen op de arbeidsmarkt moeten worden vervuld. Een hogere arbeidsparticipatie leidt tot meer draagvlak voor de opbrengsten of het in stand houden daarvan, zodat het beter mogelijk wordt de vergrijzingskosten het hoofd te bieden.¹⁴¹ Bezien vanuit de vergrijzingproblematiek telt de verhoging van de belastingopbrengst zwaarder dan het enkele verhogen van de arbeidsparticipatie.¹⁴²

2.5.2 Optimale belastingtheorie

Economen maken om fiscale regelingen te beoordelen gebruik van de optimale belastingtheorie. De focus daarin ligt op efficiency. Belastingen verstoren de preferenties van consumenten. Verstoringen leiden op hun beurt weer tot welvaartsverlies. Dit welvaartsverlies plegen economen ook wel aan te duiden als *deadweight loss* (DWL). Voor de economische beoordeling van de DWL die optreedt als gevolg van belastingen is het van belang te weten in welke mate de prijsverandering van een bepaald goed tot verandering in de gevraagde hoeveelheid leidt. Dit wordt ook wel aangeduid als elasticiteit. In de economische theorie geldt, dat hoe inelastischer een bepaald goed is, hoe minder het DWL is en des te geschikter het goed is om te belasten.¹⁴³

In de optimale belastingtheorie wordt ook vaak gebruik gemaakt van de zogenaamde *Ramsey-rule*¹⁴⁴. Deze regel houdt kort gezegd in dat wanneer twee goederen met elkaar worden vergeleken, de belasting op die goederen optimaal is wanneer er tariefsdifferentiatie plaatsvindt naar de mate van elasticiteit. Uniforme tarieven zijn in een dergelijke situatie namelijk niet efficiënt, aldus de theorie.

Nederland is wereldkampioen anderhalfverdiener.¹⁴⁵ Het arbeidsaanbod van de meest verdienende partner (de man¹⁴⁶) is inelastischer dan het arbeidsaanbod van de minst verdienende partner (de

---

¹⁴¹ Kamerstukken II 1997/98, 25 810, nr. 2, p. 33.

¹⁴² Zie bijvoorbeeld Borghans, p. 35.

¹⁴³ Wanneer gesproken wordt over de elasticiteit van belastingen wordt altijd bedoeld op veranderingen in de belastingdruk. Echter, eigenlijk is ook de verandering in de belastinggrondslag van belang voor het meten van elasticiteit. Een zo breed mogelijke belastinggrondslag met zo min mogelijk grondslagversmallende elementen, is veel beter in staat elasticiteit te meten. Zie Mirrlees 2011, p. 13 en 27.

¹⁴⁴ Ramsey.

¹⁴⁵ Zie Emancipatiemonitor 2010, p. 102.

¹⁴⁶ De arbeidsaanbodelasticiteit in Nederland wordt voor mannen berekend op 0,1 en voor vrouwen op 0,5. Evers, De Mooij & Van Vuuren, p. 3.

vrouw¹⁴⁷). Met andere woorden; de man werkt toch wel, of de vrouw werkt ligt aan de financiële aantrekkingskracht. De *Ramsey-rule* kan hierop worden toegepast.¹⁴⁸ Daaruit volgt dan dat het inkomen van de vrouw in een samenlevingsverband minder zwaar belast moet worden dan het inkomen van de man.¹⁴⁹ De economische theorie wijst dus in de richting van een individueel stelsel met een progressieve tariefsstructuur, omdat dit tot het meest ideale marginale tarief voor de tweeverdiener leidt. Concluderend: in de economische theorie bestaat er geen voorkeur voor een splitsingstelsel of een vlaktaks.¹⁵⁰

2.5.3 Relativering optimale belastingtheorie

De optimale belastingtheorie is niet onomstreden. Een bezwaar tegen deze theorie is, dat het erg lastig kan zijn om de elasticiteit van een goed te bepalen. Verder is het de vraag hoe wenselijk het is om alleen inelastische goederen te belasten. Theoretisch gezien wordt de economie dan het minst verstoord. Daar staat echter tegenover dat de meest inelastische goederen vaak de primaire levensmiddelen zullen zijn. Het belasten van dergelijke goederen staat haaks op de horizontale rechtvaardigheid: lage inkomens zullen de dupe zijn en rijkere zullen profiteren vanwege de elasticiteit van luxe goederen.¹⁵¹ De Kam & Caminada hebben de theorie kritisch tegen het licht gehouden en signaleren een vijftal bezwaren. Hun conclusie ligt er niet om:¹⁵²

“De conclusie moet luiden dat inzichten ontleend aan de optimale-belastingtheorie alleen gelden in de studeerkamers waar zij ontspruiten. Voor het praktische belastingbeleid hebben zij weinig betekenis.”

Daarbij moet worden bedacht, dat het in de praktijk altijd gaat om een afruil tussen de efficiency-kosten van de belastingheffing en de maatschappelijke baten daarvan voor de sociale uitkeringen. Vanwege het compromiskarakter zal de allocatie op de arbeidsmarkt nooit perfect zijn.¹⁵³

Borghans bekritiseert de uitgangspunten die aan de onderzoeken waarin de Ramsey-rule gebruikt wordt ten grondslag liggen. Zo worden alleen puur individuele of puur gezamenlijke belastingen geanalyseerd. In de praktijk is vaak sprake van een mengvorm. Ook wordt in de onderzoeken uitgegaan van een vlaktaks. Volgens Borghans is echter de progressiviteit van het Nederlandse stelsel de belangrijkste oorzaak van het verdelen van het werk binnen het gezin.¹⁵⁴

Ook het gebruikmaken van de Ramsey-rule is niet onomstreden. Zo gaan er stemmen op om de regel te herzien, opdat de betekenis ervan voor de praktijk zou kunnen toenemen. De praktische relevantie van de regel is namelijk laag.¹⁵⁵

---

¹⁴⁷ Dit kan gezegd worden van alle Europese landen. Zie Immervoll e.a., p. 41. Van vrouwen die nog niet aan het arbeidsproces deelnemen, lijkt de arbeidselasticiteit hoger te zijn dan die van vrouwen die al aan het arbeidsproces deelnemen. Echter, dit resultaat is afkomstig uit Amerikaans onderzoek en kon niet zonder meer worden vertaald naar de Nederlandse situatie. Zie Gubbels p. 61 waar ze de bevinding van McCaffery bespreekt.

¹⁴⁸ Zo wordt bijvoorbeeld betoogd dat voor verschillende groepen belastingplichtigen (hoog versus laag inkomen, oud versus jong) verschillende belastingtarieven moeten gelden om de efficiency te verhogen. Zie: Alesina, Ichino & Karabarbounis.

¹⁴⁹ Aldus betogen o.a. Boskin & Sheshinski (1983) en Apps & Rens (1999). In andere zin: Piggot & Whalley (1996) die juist pleiten voor een gezamenlijke belasting om verstoring van de taakverdeling in een samenlevingsverband te voorkomen. In Mirrlees 2011, p. 22 wordt erop gewezen dat zeker voor vrouwen met kinderen geldt dat ze sterk op veranderende belastingtarieven reageren.

¹⁵⁰ Zie bijvoorbeeld Immervoll e.a., p. 5, B. Jacobs in *Kamerstukken II*, 2010/11, 32 740, nr. 2, p. 18-19 en De Mooij in *Vijf jaar Wet IB 2001*, p. 111.

¹⁵¹ Deze twee tegenargumenten zijn ontleend aan Slemrod & Bakija, p. 132.

¹⁵² De Kam & Caminada, p. 233.

¹⁵³ Zie Borghans, p. 37.

¹⁵⁴ Borghans, p. 49.

¹⁵⁵ Zie bijvoorbeeld Gentry en Holcombe.

2.5.4 Empirisch onderzoek naar fiscaliteit en de gevolgen voor de arbeidsparticipatie

Landen met een geïndividualiseerd belastingstelsel zouden een hogere arbeidsparticipatie moeten hebben. Voor Scandinavische landen lijkt dit te kloppen. Daar is de arbeidsparticipatie van vrouwen heel hoog én geldt een individuele inkomstenbelasting. Daar staat tegenover, dat de kinderopvangfaciliteiten daar zeer genereus zijn. Het betekent dus niet zonder meer, dat een individuele heffing tot een hogere arbeidsparticipatie leidt. In de Verenigde Staten is een splitsingsstelsel van toepassing.¹⁵⁶ Desondanks is de arbeidsparticipatie van vrouwen relatief heel hoog. Dit geldt voor meer landen die al decennialang rekening houden met huwelijk en gezin in de fiscaliteit. Te denken valt aan de landen Duitsland, Frankrijk, Spanje, Portugal en Ierland. In theorie zou het daar voor vrouwen minder aantrekkelijk zijn om te werken, maar het feit wil dat de hoeveelheid betaalde arbeidsuren juist boven dat van Nederland ligt.¹⁵⁷ Het voorgaande wil niet zeggen, dat de fiscaliteit geen enkele invloed heeft op de arbeidsparticipatie van de tweede verdiener.¹⁵⁸ Wel geeft het aan, dat de rol van de fiscaliteit gerelativeerd moet worden; als het om arbeidsparticipatie gaat, zijn meer zaken van belang dan louter fiscale.

2.5.5 Overige kanttekeningen bij het fiscaal stimuleren van de arbeidsparticipatie

Uit de Emancipatie-monitor blijkt dat 34% van de vrouwen een voorkeur hebben voor het anderhalf-verdienersmodel.¹⁵⁹ De opvattingen van vrouwen over betaald werken zijn afwijkend van die van mannen.¹⁶⁰ De vraag rijst dan of de overheid wel moet ingrijpen in de keuze die vrouwen zelf maken.¹⁶¹ Een individuele heffing bestraft het niet-deelnemen aan de arbeidsmarkt en is daarmee in strijd met de keuzevrijheid. Fiscale partners worden gestimuleerd om beiden betaald werk te verrichten, terwijl dit niet hoeft te stroken met de gewenste onderlinge taakverdeling in een huishouding.¹⁶² De overgrote meerderheid van vrouwen geeft aan tevreden te zijn met de deeltijdbaan die ze hebben.¹⁶³ Er zijn maar weinig in deeltijd werkende vrouwen die een voltijdbaan ambiëren.¹⁶⁴ De meest voorkomende argumenten om in deeltijd te werken zijn het zelf willen zorgen voor de kinderen (38%), zelf het huishouden doen (21%), het tijd voor jezelf hebben (17%), het tijd overhebben voor sociale contacten of hobby's (13%) en gezondheidsproblemen die fulltime werken in de weg staan (11%).¹⁶⁵ Voor tweederde van de vrouwen geldt, dat fulltime werken geen financiële noodzaak is. Een korte werkweek voor vrouwen in Nederland kan als luxe beschouwd worden.¹⁶⁶ Onderzoek wijst uit dat vrouwen van deeltijdwerken het meest gelukkig worden.¹⁶⁷

---

¹⁵⁶ Opmerkelijk is dat uit onderzoek naar voren komt, dat de elasticiteit van gezinsinkomen lager is, dan de elasticiteit van de individuele belastingbetaler. Zie Gruber & Saez, p. 23.

¹⁵⁷ Gubbels, p. 63.

¹⁵⁸ Gubbels, p. 65.

¹⁵⁹ Emancipatiemonitor 2010, p. 135.

¹⁶⁰ Emancipatiemonitor 2010, p. 99.

¹⁶¹ Gubbels, *Kamerstukken II* 2010/11, 32 740, nr. 2, p. 29.

¹⁶² Gubbels, p. 57.

¹⁶³ Vrouwen met een deeltijdbaan (12-34 uur) zijn het meest tevreden met de huidige arbeidsduur (ca. 95%). Bron: Emancipatiemonitor 2008, p. 141-142. Ook blijkt dat vrouwen zonder kinderen meestal ook minder dan 40 uur per week werken. Deeltijdwerk bij vrouwen zonder kinderen komt in Nederland veel meer voor dan in andere westers landen. Bron: Nederland deeltijdland, p. 10-11.

¹⁶⁴ Driekwart van de in deeltijd werkende vrouwen in Nederland zegt geen voltijdbaan te ambiëren. Slechts 4% van de in deeltijdwerkende vrouwen geeft aan onvrijwillig in deeltijd te werken. SCP 2008a, p. 55.

¹⁶⁵ SCP 2008, p. 71-73.

¹⁶⁶ Stellinga p. 81 in combinatie met SCP 2008, p. 143-144.

¹⁶⁷ Booth & Van Ours.

Ook is het de vraag of het wenselijk is om de arbeidsparticipatie door de fiscaliteit te willen beïnvloeden. Wanneer daarvoor gekozen wordt, zullen vooral de lagere inkomens getroffen worden.¹⁶⁸ Naast de fiscaliteit kan het aanbieden van betaalbare kinderopvang en een voorziening als ouderschapsverlof op een effectieve wijze bijdragen aan de arbeidsparticipatie van vrouwen. Onderzoek lijkt een verband tussen betaalbare kinderopvang en de arbeidsparticipatie van vrouwen te bevestigen.¹⁶⁹ Verder is uiteraard van belang dat er voldoende vraag naar arbeid is. In theorie kunnen de participatiemogelijkheden wel worden vergroot, maar praktisch worden de participatiemogelijkheden in grote mate bepaald worden door de kans op werk.¹⁷⁰

De populariteit van het traditionele kostwinnersmodel is in de loop van de tijd gedaald. Steeds meer vrouwen zijn actief op de arbeidsmarkt. Het is de vraag of fiscaliteit deze maatschappelijke ontwikkeling negatief zou kunnen beïnvloeden. Het ligt niet voor de hand dat in een splitsingsstelsel het alleenverdienermodel weer nieuw leven wordt ingeblazen.¹⁷¹ In dit kader is een onderzoek dat is uitgevoerd in Oostenrijk en Duitsland van belang. Het betreffende onderzoek lijkt erop te wijzen dat fiscale maatregelen wel een redelijke invloed kunnen hebben op het bevorderen van de arbeidsparticipatie, maar dat ze beduidend minder invloed hebben op het ontmoedigen van de arbeidsparticipatie.¹⁷²

Het bevorderen van de arbeidsparticipatie wordt gemotiveerd met het vergrijzings- en **emancipatieargument**. **Stellinga verwoordt het als volgt: “Economisten en politici hebben hun hoop gevestigd op één groep Nederlanders: vrouwen met deeltijdbanen. Als zij hun werkweek verlengen, zou dat veel geld opleveren.”**¹⁷³ Deze redenering illustreert duidelijk het instrumentele gebruik van de inkomstenbelasting. Echter, de inkomstenbelasting kent ook een budgettaire functie. Een doorslaande stimulatie van de emancipatie kan ten koste gaan van de belastingopbrengst. Zoals gezegd, zijn de meeste vrouwen tevreden met hun deeltijdbaan, maar geprobeerd wordt om het aantal uren per vrouw op te schroeven. Om dat doel te bereiken, wordt **de fiscaliteit als instrument ingezet. Het ‘ontlocken’ van extra arbeidsuren aan een vrouw, kan de belastingopbrengst uithollen.** Daarover merkt Borghans op:¹⁷⁴

“Als meer werken per saldo betekent dat er nauwelijks extra belastinggeld binnenkomt, is het beleid zijn doel voorbijgeschoten. Of dat zo is, is moeilijk te bepalen, maar er zijn duidelijke aanwijzingen dat we behoorlijk in de buurt zijn gekomen.”

De moraal van Borghans’ verhaal is dat belastingen laag genoeg moeten zijn om participatie te bevorderen, maar tegelijkertijd voldoende hoog moet zijn om voldoende opbrengst te genereren.¹⁷⁵

Emancipatie ziet op het ongedwongen keuzes kunnen maken. Daarmee strookt niet het gegeven dat het soms voor vrouwen financiële noodzaak is om voor het tweeverdienermodel te kiezen.

---

¹⁶⁸ Gubbels, *Kamerstukken II 2010/11*, 32 740, nr. 2, p. 29.

¹⁶⁹ Versantvoort.

¹⁷⁰ Stevens 2008, p. 102.

¹⁷¹ Gubbels, p. 54.

¹⁷² Gubbels, p. 63 zie ook de verwijzing daar naar het onderzoek.

¹⁷³ Stellinga, p. 86.

¹⁷⁴ Borghans, p. 39. De auteur merkt op, dat het geen pleidooi tegen de arbeidsparticipatie van vrouwen is, maar dat hij wil illustreren dat het stimuleren van arbeidsparticipatie niet altijd hoeft bij te dragen aan het betaalbaar houden van de verzorgingsstaat. Zie p. 46.

¹⁷⁵ Borghans, p. 51.

Vrouwen zijn dan vanuit het emancipatieoogpunt juist slechter af wanneer de tijd die ze aan onbetaalde arbeid besteden niet dienovereenkomstig afneemt.¹⁷⁶

2.5.6 Welk welvaartsbegrip?

Er is meer dan alleen de markt. Naast doelmatigheidsargumenten dient ook de (ervaren) rechtvaardigheid in het oog te worden gehouden. Verder moet voorkomen worden dat emancipatie en *betaalde* arbeid als synoniemen worden gebruikt. Niet aan alles wat in een samenleving gebeurt, kan een prijskaartje worden gehangen. Helaas blijven onbeprijzbare zaken veelal onderbelicht.¹⁷⁷ De ouder die zijn werkzaamheden niet aanbiedt op de markt, maar in zorg, opvoeding en vrije tijd (vrijwilligerswerk) steekt, voegt aan het bruto binnenlands product als financiële graadmeter geen (gemeten) waarde toe.¹⁷⁸ Echter, hoe zou de samenleving eruit zien als iedereen volledig opging in betaalde arbeid? Wie zou de leesmoeders, de klusvaders, de vrijwilligers in zorg- en verpleeginstellingen, de verenigingsactivisten, en de vele andere vrijwilligers gaan vervangen? Het in kaart brengen van de maatschappelijke kosten van de onderschatting van de zorgtaken maakt deel uit van de eigentijdse taboeonderwerpen die in een fiscaal gezinsbeleid niet onbesproken kunnen blijven.¹⁷⁹ Ter illustratie: het vrijwilligerswerk van Rotterdamse kerken bespaart de gemeenschap jaarlijks 120 miljoen euro.¹⁸⁰

2.5.7 Resumerend

De marge om via de fiscaliteit de arbeidsparticipatie te beïnvloeden is dus naar verwachting klein.¹⁸¹ De nadruk in de literatuur op de (vermeende) invloed van een splitsingsstelsel op de arbeidsparticipatie lijkt – in de huidige tijd – overtrokken.¹⁸² Het steeds sterker stimuleren van arbeidsparticipatie met behulp van de fiscaliteit, leidt per saldo tot verminderde inkomsten voor de schatkist. De budgettaire functie van de inkomstenbelasting komt dan onder druk te staan. Ten slotte dienen ook niet financiële neveneffecten in ogenschouw te worden genomen. Volledige, fulltime arbeidsparticipatie door beide seksen is ook in economisch opzicht ongewenst.

2.6 De financiële positie van gezinnen

Belastingheffing is de gedwongen geldstroom van natuurlijke personen naar de overheid. Maar hoe staan de burgers er over het geheel genomen in financieel opzicht voor? Zijn er kwetsbare groepen en zo ja, welke zijn dat?

Eenoudergezinnen met minderjarige kinderen en alleenstaanden tot 65 jaar zijn de groepen die het hoogste risico op armoede hebben. De armoede onder de eerste groep is in de loop van de tijd als gevolg van de toegenomen arbeidsparticipatie en de koopkrachtverbetering voor hen die op de

---

¹⁷⁶ Gubbels, p. 60.

¹⁷⁷ Zie ook Heertje “welvaart wordt niet gemeten door uitsluitend te kijken naar de in geld waardeerbare ontwikkeling van de nationale productie”, p. 52.

¹⁷⁸ Zie eveneens de verzuchting van Kleinknecht in *NRC* 26 augustus 2008: “De obsessie met bijna gedwongen participatie is ook ingegeven door een beperkt welvaartsbegrip: welvaart is gelijk aan het bruto nationaal product.”, geciteerd in Rijkers 2008.

¹⁷⁹ Stevens 2008, p. 89-90 en Stevens 2007a, p. 38. In soortgelijke zin Hellendoorn: “Is het vanzelfsprekend dat er steeds minder tijd zou overblijven voor de (niet-betaalde) zorg voor afhankelijken, nog geheel afgezien van de vraag hoe die tijd tussen mannen en vrouwen is verdeeld?”, p. 302. Idem: Staudt 1995-1996, p. 1573 geciteerd in Gubbels p. 59: “The market-orientated approach (...) also fails to acknowledge that many women do not seek to exchange their household responsibilities for a greater level of market participation.”

¹⁸⁰ Guearra, Glashouer & Kregting, p. 55.

¹⁸¹ Gubbels, p. 62.

¹⁸² Gubbels, p. 62.

bijstand zijn aangewezen, gedaald. Van de huishoudens met kinderen blijken die met minderjarige kinderen het meest vatbaar voor armoede te zijn. Voor huishoudens met meerderjarige kinderen geldt dat die veel minder in de armoedestatistieken voorkomen.¹⁸³ Voor gezinnen met kinderen geldt in het algemeen dat die het minder breed hebben dan huishoudens zonder kinderen.¹⁸⁴ Daar staat weer tegenover dat gezinnen meer profijt hebben van de overheid dan kinderloze huishoudens, zodat hun gemiddeld inkomensachterstand wordt gecompenseerd.¹⁸⁵ Afhankelijk van de gebruikte definitie van armoede, groeien ongeveer 200.000 tot 300.000 kinderen op in gezinnen met te weinig geld om in de basisbehoeften te kunnen voorzien.¹⁸⁶

In internationaal verband geldt in het algemeen dat in eenoudergezinnen armoede het meest vaak voorkomt. Ook geldt dat gezinnen met kinderen de meeste kans op armoede hebben.¹⁸⁷ Het verbaast dan ook niet dat eenoudergezinnen wereldwijd relatief veel meer financiële ondersteuning voor hun kinderen ontvangen dan tweeoudergezinnen.¹⁸⁸

---

¹⁸³ Zie SCP & CBS p. 21, 22 en 53.

¹⁸⁴ SCP 2011, p. 96.

¹⁸⁵ SCP 2011, p. 96.

¹⁸⁶ SCP 2011, p. 97.

¹⁸⁷ OECD 2011a, p. 74, 185 en 214.

¹⁸⁸ OECD 2011a, p. 231.

Hoofdstuk 3 Het begon met de tienden...

Als christelijke politieke partij erkent de Staatkundig Gereformeerde Partij het gezag van de Heilige Schrift op alle terreinen van het leven. De Bijbel aanvaardt zij als het betrouwbare Woord van God. In dit hoofdstuk wordt daarom in het kort ingegaan op de vraag wat de Bijbel zegt over het heffen en betalen van belastingen. Zijn er vanuit het spreken van de Schrift grondlijnen aan te geven voor de overheid als het gaat om het opleggen van belastingen aan de bevolking? Anderzijds willen we ook op het spoor komen welke richtlijnen God geeft voor burgers. Is er een morele plicht om belastingen te betalen? Mag je bijvoorbeeld als christen belasting ontwijken?

Dit hoofdstuk beschrijft in de eerste twee paragrafen de godsdienstige en burgerlijke belastingen in de Bijbel.¹⁸⁹ Paragraaf 3.3 geeft vervolgens aan welke bijbelse basisnorm en principes de overheid bij de belastingheffing dient toe te passen. De slotparagraaf gaat in op de betekenis van deze beginselen voor een gewenste herijking van het belastingstelsel.

3.1 Godsdienstige belastingen in de Bijbel

In het Oude Testament staan voorschriften en gegevens over godsdienstige en burgerlijke belastingen. In het oude Israël nam de dienst aan God in het maatschappelijke leven een centrale plaats in. Met het oog op de instandhouding van de eredienst in de tabernakel, later de tempel, moest elke Israëliet van twintig jaar en ouder een afdracht voldoen. Per hoofd van de bevolking gold een gelijk bedrag, een halve sikkel¹⁹⁰, vandaar dat deze afdracht ook wel hoofdgeld werd genoemd. Betaling geschiedde in beginsel elk jaar¹⁹¹ en was niet vrijblijvend. Met het voldoen van deze godsdienstige plicht bracht de gelovige Israëliet tot uitdrukking dat hij zijn leven en vrijheid te danken had aan God. Na de ballingschap verkeerde het volk in grote armoede. Daarom werd de hoogte van de afdracht tijdelijk verlaagd tot een derde sikkel.¹⁹² In de evangeliën komt deze afdracht nog steeds voor en wordt daar schatting of tempelbelasting genoemd. Zij bedroeg toen twee penningen of drachmen per persoon. Ook de Heere Jezus betaalde deze belasting.¹⁹³

Naast de hoofdelijke tempelbelasting moesten de tienden worden afgedragen van de opbrengst van de landbouw, fruit- en veeteelt.¹⁹⁴ Het was ook mogelijk om niet in natura, maar in geld te betalen. In dat geval moest twee procent extra worden afgedragen. Deze afdrachten waren bestemd voor de Levieten, die hulpdiensten verrichtten in de tempel en het onderwijs verzorgden.¹⁹⁵ Op hun beurt droegen de Levieten een tiende deel af aan de priesters.

Naast deze zogenoemde Levitische tiende – een belasting - bestond er de vrijwillige feesttiende – een gift -, waarbij de gever zijn dankbaarheid jegens God uitte, door een dank- en feestmaaltijd te organiseren om vrolijk te zijn voor de Heere. Hieraan waren wel voorwaarden verbonden. De maaltijd mocht niet thuis, maar moest in Jeruzalem, nabij of in het tempelcomplex worden gehouden. Daarbij nodigde de gever zijn zoons, dochters, dienstknechten en de Leviet die in zijn dorp, buurt of stad woonde uit.¹⁹⁶ Om de drie jaar was de vrijwillige feesttiende bestemd voor een dankmaaltijd in de woonplaats van de gever. Hiervoor moest de gever niet alleen zijn naaste familie en de Leviet

---

¹⁸⁹ Hiervoor is dankbaar gebruik gemaakt van de studie van Van Ree, met name de hoofdstukken 2 tot en met 4.

¹⁹⁰ Zie Exodus 30 vers 11-16. Een hele sikkel (of shekel) is een stuk zilver dat 10 tot 13 gram weegt.

¹⁹¹ Zie II Kronieken 24 vers 6.

¹⁹² Zie Nehemia 10 vers 32.

¹⁹³ Volgens Mattheüs 17 vers 24-27 werd voor de Heere Jezus en Petrus een stater aan tempelbelasting betaald, dat is gelijk aan vier drachmen.

¹⁹⁴ Zie Leviticus 27 vers 30-33.

¹⁹⁵ De stam van Levi had bij de verdeling van het land geen grondgebied toegewezen gekregen, maar 48 steden. Voor hun werkzaamheden ten behoeve van de eredienst verkregen zij 9 procent van de jaarlijkse oogst en aanwas van de veestapel van de overige Israëlieten.

¹⁹⁶ Deuteronomium 12 vers 11-19 en 14 vers 23-25.

uitnodigen, maar ook de vreemdeling, de wees en de weduwe.¹⁹⁷ Op deze manier konden de sociaal zwakkeren delen in de dankbaarheid voor alle ontvangen zegeningen en rijkdom van God.

Ook op een andere manier stonden weduwen, wezen en vreemdelingen onder de bescherming van God. Met het oog op hun levensonderhoud mochten Israëlieten de hoeken van de oogstvelden niet afmaaien. Verder mochten zij vruchtbomen niet geheel leegschudden en dienden ze korenrapers toegang te verlenen tot het oogstveld, om daar aren te verzamelen die bij het oogsten en binden van de schoven op de grond waren gevallen.¹⁹⁸

Tijdens de periode van de ballingschap werd het volk weggevoerd naar Babel. De tempel in Jeruzalem werd verwoest. Het volk had geen eigen koning meer. In deze situatie was van heffing van de tienden en andere godsdienstige belastingen geen sprake meer. Over de periode na de ballingschap lezen we dat de tienden weer werden ingevoerd. De manier van inning verschilde echter. Nu werden de tienden door de Levieten onder toezicht van een priester in de steden opgehaald.¹⁹⁹ In de evangeliën komen we het geven van de tienden ook tegen. De Farizeeën beroemden zich op hun nauwgezetheid daarin. Die ging zover dat ze zelfs het tiende deel van de oogst van tuinkruiden afdroegen.²⁰⁰

Ten slotte droegen de Israëlieten ook de zogenoemde eerstelingen af. Dit was het eerste of beste gedeelte van de opbrengst van het land en van de schapenwol dat ze aan God moesten geven. De hoeveelheid werd niet vastgesteld, maar was afhankelijk van de gezindheid van de gever. In de literatuur²⁰¹ wordt gesproken van 1/40-ste tot 1/60-ste deel. Van de reine dieren werden de eerstgeboren mannetjes op de achtste dag geofferd.²⁰² Onreine dieren mochten niet worden geofferd. De eerstgeboren mannetjes daarvan werden gelost door het offeren van een lam.²⁰³ De geofferde dieren moesten zonder enig gebrek zijn.²⁰⁴ Ook de eerstgeborenen van de mensen moesten aan God worden gewijd. Daarom werd voor de eerstgeboren zoon van een moeder een losprijs aan de priesters betaald van vijf sikkil zilver.²⁰⁵

Uit het voorgaande valt op te maken dat de godsdienstige afdrachten en belastingen niet alleen voor religieuze doelen (instandhouding van de eredienst) werden aangewend. Ook het onderwijs en de zorg voor armen, weduwen en wezen werden erdoor bekostigd.

3.2 Burgerlijke belastingen in de Bijbel

Van de burgerlijke belastingen in bijbelse tijden verkrijgen we geen precieze omschrijving. Dat is ook niet zo verwonderlijk omdat de centrale boodschap van de Bijbel op geestelijke zaken is gericht. Over een eerste vorm van burgerlijke belasting lezen we in de geschiedenis van Jozef die als onderkoning van Egypte een verplichte afdracht oplegt van 20 procent van de graanoogst in de zeven goede jaren, met het oog op voorraadvorming voor de daarop volgende jaren van misoogsten en honger.²⁰⁶

Met de komst van de koningen in Israël doen ook burgerlijke belastingen hun intrede.²⁰⁷ Er werden belastingen in natura opgelegd, zoals het verrichten van arbeidsdiensten voor de koning in zijn leger, op zijn landerijen en in de hofhouding. Burgers moesten akkers, wijngaarden en olijftuinen afstaan aan de koning en zijn dienaren. Personeel en lastdieren worden gevorderd, zodat de koning deze voor

---

¹⁹⁷ Zie Deuteronomium 14 vers 28-29 en 26 vers 12-19.

¹⁹⁸ Zie hiervoor o.a. Leviticus 19 vers 9-10; 23 vers 22; Deuteronomium 24 vers 17-22 en Ruth 2.

¹⁹⁹ Zie Nehemia 10 vers 37-38.

²⁰⁰ Zie Mattheüs 23 vers 23 en Lukas 11 vers 42.

²⁰¹ Edersheim, p. 241; geciteerd bij Van Ree, p. 32.

²⁰² Numeri 18 vers 17-18.

²⁰³ Exodus 13 vers 13.

²⁰⁴ Deuteronomium 15 vers 21.

²⁰⁵ Leviticus 27 vers 6.

²⁰⁶ Genesis 41 vers 34. Overigens werd in de jaren van misoogsten en hongersnood het opgeslagen graan niet uitgedeeld, maar verkocht. Vgl. Genesis 41 vers 56.

²⁰⁷ Toen het volk om een koning vroeg, waarschuwde de richter Samuël reeds voor de (hoge) belastingen die een koning aan het volk zou gaan opleggen. Zie I Samuël 8 vers 11-17.

eigen gebruik kan inzetten. Verder eiste de koning 10 procent op van de opbrengsten van landbouw, fruit- en veeteelt²⁰⁸ en waarschijnlijk ook de eerste oogst van het gras.²⁰⁹ Naast inkomsten uit belastingheffing, hadden koningen in de oudheid ook inkomsten uit de opbrengsten van hun omvangrijke landerijen. Verder was de handel met het buitenland een belangrijke bron van inkomsten. Ook werd belasting geheven van volkeren in veroverde gebieden, de zogenoemde vazalstaten. Dat het daarbij vaak om aanzienlijke bedragen ging, laat zich raden. Op deze wijze kon bijvoorbeeld koning Salomo er een omvangrijke hofhouding op na houden.²¹⁰ Dat die consequenties had voor de belastingdruk, blijkt uit het verzoek om lastenverlichting dat de oudsten doen aan koning Rehabeam, zoon en opvolger van Salomo. Deze wijst dat verzoek hooghartig van de hand door te dreigen met hogere belastingen. Mede als gevolg van deze weigering splitst het noordelijke tienstammenrijk zich af en de koning in het zuiden het gebied van twee stammen overhoudt.²¹¹

Wanneer het noordelijke deel van Israël door het Assyrische rijk wordt overwonnen, zijn de rollen omgekeerd en moet Israël schatting betalen. Zo moest koning Menahem duizend talenten zilver betalen aan Pul, de koning van Assyrië. Menahem legde daartoe een belasting op aan de 60.000 rijksten van zijn onderdanen, die ieder 50 zilveren sikkels moesten afdragen.²¹² Wanneer later koning Jojakim van het zuidelijke tweestammenrijk een aanzienlijke schatting moet afdragen aan farao Necho van Egypte, houdt ook hij bij de omslag van deze belasting rekening met de draagkracht van de burgers.²¹³ Overigens oefent de profeet Jeremia forse kritiek jegens koning Jojakim, omdat hij zijn arbeiders geen loon uitbetaalde en zichzelf allerlei weelde, pracht en praal veroorloofde.²¹⁴ Bij herhaling keren ook andere profeten zich scherp tegen de te hoge belastingdruk, vooral omdat die vaak grotendeels drukte op het armste deel van het volk.²¹⁵

Na de ballingschap is het Joodse volk schatplichtig aan andere volken gebleven tot aan het jaar 142 v. Chr. Deze belastingen waren vaak drukkend. In Ezra 7 vers 24 lezen we dat de priesters, Leviëten en het verdere tempelpersoneel vrijgesteld zijn van belastingen. Na de periode van het Hasmonaïsche koninkrijk, kwamen de Romeinen aan de macht. Vanaf 63 v. Chr., toen Pompejus de stad Jeruzalem innam, moesten de Joden wederom belasting betalen aan een vreemde mogendheid. Volgens Flavius Josephus moest een kwart van de oogst aan de Romeinen worden afgedragen, behalve in het sabbatsjaar, wanneer de Joden geen oogst binnenhaalden. De inwoners van de stad Joppe moesten havenrechten en grondbelasting voldoen.²¹⁶

De inning van de belastingen werd uitbesteed aan pachters die daarvoor een vergoeding aan de overheid moesten voldoen. De pachters stelden op hun beurt tolheffers of tollenaars aan die ervoor zorgden dat de burgers en handelaren hun belasting betaalden. Deze belastinginners werden veracht door de eigen bevolking, omdat ze collaboreerden met de vreemde overheersers en vooral omdat ze zich vaak op een oneerlijke manier verrijkten op kosten van hun landgenoten. Johannes de Doper vermaande de tollenaars dat ze niet meer tol opeisen dan voorgeschreven is.²¹⁷ Afpersing en fraude waren schering en inslag. De belastingen drukten zwaar op de bevolking, in het bijzonder de werkende klasse. Vaak hadden zij ook nog de zorg voor weduwen, wezen, armen, melaatsen, kreupelen en andere gehandicapten. Het woord van Jezus uit Mattheüs 11 - **“Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven. (...) Want Mijn juk is zacht en Mijn last is**

---

²⁰⁸ Idem.

²⁰⁹ Amos 7 vers 1.

²¹⁰ I Koningen 4 vers 21-28.

²¹¹ I Koningen 12.

²¹² II Koningen 15 vers 19-20.

²¹³ II Koningen 23 vers 33 en 35.

²¹⁴ Jeremia 22 vers 13-17.

²¹⁵ Zie Jesaja 3 vers 14; Ezechiël 22 vers 27; Amos 5 vers 11 en 8 vers 4; Micha 3 vers 1-4.

²¹⁶ Flavius Josephus, *De oude geschiedenis van de Joden III*, xiv, 10, 6; geciteerd bij Van Ree, p. 44.

²¹⁷ Lukas 3 vers 12-13.

licht.” – dat traditioneel wordt betrokken op het juk van de wet, mogen we ook in verband brengen met andere drukkende lasten.²¹⁸

In alle drie synoptische evangeliën komen we de discussie onder de Joden tegen of aan een vreemde overheerser wel belasting mocht worden betaald. Als Abrahamskinderen waren zij immers door God bevrijd en uitverkoren om Hem te dienen – geen ander. Schatting betalen aan de Romeinen was volgens de Farizeeën een overtreding van de Wet van God. En vele Israëlieten dachten er precies zo over.²¹⁹ Vandaar dat we in Mattheüs 22 lezen dat ze via hun leerlingen aan de Heere Jezus een strikvraag laten voorleggen over het betalen van de schatting.²²⁰ Ze sturen tegelijk enige Herodianen mee die juist de keizer steunden en bij een ontkennend antwoord van Jezus onmiddellijk een aanklacht tegen Hem zouden indienen wegens ondermijning van het Romeinse gezag. Zo kon Jezus geen kant op, dachten ze. Maar de eerste reactie van Jezus is dat Hij de huichelaars vraagt om een *denarius* te tonen. Die had Jezus kennelijk niet, maar zij hadden de keizerlijke, zilveren belastingmunt daarentegen wel op zak. Over het ontvangen van een munt met een afgod erop doen ze **blijkbaar niet zo moeilijk...** Op Jezus' vraag naar de beelddenaar op die munt, antwoorden ze dat die van de keizer is. Daarmee wijst Jezus hen op hun feitelijke situatie: door zelf gebruik te maken van **keizerlijke munten hadden zij zich al aan de Romeinse overheid onderworpen. Met zijn antwoord 'Geef dan aan de keizer wat van de keizer is en aan God wat van God is' stelt Jezus dat onderwerping aan de overheid juist niet in strijd is met gehoorzaamheid aan God.** De diepere, geestelijke dimensie hierachter is: wiens beeld men draagt, die behoort men toe.²²¹ Daarmee doelt Christus op het gegeven dat de mens naar Gods beeld geschapen is. De keizer vraagt slechts belasting, maar God vraagt heel ons leven.

De vraag of de overheid wel het recht heeft om belastingen te heffen van zijn burgers, zien we in het voorgaande bevestigend beantwoord. In de Bijbel wordt deze vraag op meer plaatsen bevestigend beantwoord. Christenen worden opgeroepen om de verschuldigde belastingen getrouw te betalen. Waarom? Omdat de overheid de volmacht van God ontvangt om recht, orde en vrede in de samenleving te stichten. In de apostolische brieven klinkt herhaaldelijk de oproep om de overheid gehoorzaam te zijn en om de verschuldigde belastingen loyaal te voldoen.²²² Deze christelijke gehoorzaamheid komt voort uit de liefde tot God en Zijn geboden.²²³ De levenswandel van christenen moet zo zijn dat ze anderen geen aanleiding geven om kwaad van hen te spreken.²²⁴ Daarmee laten zij zien dat zij de overheid erkennen als een instelling van God. Doet een overheid onrecht en bevordert zij het kwade, dan zal zij daarover rekenschap moeten geven aan God. Dit heft de verantwoordelijkheid van christenen niet op om hun verplichtingen getrouw na te komen, tenzij de overheid iets eist dat tegen Gods geboden ingaat. Met nadruk wordt opgeroepen om te bidden voor de overheden, zodat christenen kunnen leven in godsvrucht en waardigheid en anderen voor de waarheid van het Evangelie kunnen inwinnen.²²⁵

Over de totale belastingdruk die voortvloeide uit de godsdienstige en burgerlijke belastingen het volgende. De belastingdruk is door Edersheim geschat op tenminste een vierde deel van de opbrengst uit landbouw, fruit- en veeteelt. Dit betreft de verplichte afdrachten voor de tempeldienst. Daar bovenop komen dan nog de vrijwillige offers en de burgerlijke belastingen. Bringmann schat de belastingdruk op circa éénderde van de oogst, terwijl Graafland de totale belastingdruk in de

---

²¹⁸ Mattheüs 11 vers 28-30. Dit woord heeft een wijde strekking. Met al zijn wijsheid en verstandigheid (zie vers 25) ontkomt de mensheid niet aan een rusteloos en zwoegend bestaan. Ook vermag een mens de Wet van God niet te volbrengen (vgl. Mattheüs 12 vers 1-14 en 23 vers 4). De geestelijke realiteit is dat *niemand* buiten Christus echte rust en vrijheid heeft. Vgl. J. van Bruggen, *Matteüs. Het evangelie voor Israël*, Kampen: Kok 1994, p. 206-210.

²¹⁹ Johannes 8 vers 33; vgl. Deuteronomium 17 vers 14-15. Zie ook: Bringmann.

²²⁰ Mattheüs 22 vers 15-22; zie ook: Marcus 12 vers 13-17 en Lukas 20 vers 20-26.

²²¹ Reugebrink, p. 305-310.

²²² Romeinen 13 vers 4 en 7; Titus 3 vers 1-2; I Petrus 2 vers 13-17.

²²³ Romeinen 13 vers 8.

²²⁴ I Petrus 3 vers 15.

²²⁵ I Timotheüs 2 vers 1-4.

Nieuwtestamentische tijd tussen de dertig en veertig procent taxeert.²²⁶ Deze drie taxaties komen redelijk met elkaar overeen.

3.3 Bijbelse uitgangspunten voor belastingheffing

Het voorgaande overzicht van godsdienstige en burgerlijke belastingen in de Bijbel is niet geschreven met het oog op implementatie naar de situatie in West-Europa in de 21-ste eeuw. Immers, in bijbelse tijden was de samenleving heel anders ingericht, kende men hoofdzakelijk een agrarische productiewijze en vormde de eredienst aan God een centrale factor in de maatschappij. Wel kan het voorgaande overzicht van gegevens uit de Bijbel dienen om belangrijke beginselen voor belastingheffing op het spoor te komen.

Een prealabele vraag is of de overheid wel het recht heeft om belastingen te heffen van zijn burgers. Is deze inbreuk op de persoonlijke vrijheid van inkomensbesteding geoorloofd? In paragraaf 3.2 zien we deze vraag in de Bijbel bevestigend beantwoord. Het heffen van belasting door de overheid wordt **in de Bijbel beslist niet aangemerkt als 'georganiseerde diefstal'. Integendeel, christenen worden opgeroepen om de verschuldigde belastingen getrouw te betalen.** De overheid is immers Gods dienaar, u ten goede.²²⁷ Het getrouw betalen van de verschuldigde belasting is zelfs een ethische plicht. Het **achtste gebod luidt: "Gij zult niet stelen."**²²⁸ In dat gebod beveelt de Heere respect voor de eigendomsrechten, al moet de mens niet vergeten dat God de Eigenaar van alles is. De mens heeft **aardse goederen slechts in bruikleen. Dit maakt de gedachte: 'Ik betaal geen belasting, want het is mijn geld' apert onethisch. Volgens de uitleg van het achtste gebod in Zondag 42 van de Catechismus van Heidelberg (1563) valt onder het verbod op diefstal dan ook de plicht de belastingaangifte naar eer en geweten in te vullen.** Ook van de overheid mag men niet stelen. Belastingontduiking leidt overigens ook tot een schending van het negende gebod, dat luidt: **"Gij zult geen vals getuigenis spreken tegen uw naaste"**.²²⁹

Hoe zit het dan met het ontwijken van belastingen? Belastingontwijking is geoorloofd, mits de handelwijze binnen de kaders van de geldende fiscale wetgeving plaatsvindt. Niemand kan immers worden verplicht meer belasting te betalen dan wat hij volgens de regels is verschuldigd. De wetgever heeft hierin ook een verantwoordelijkheid. Hij moet de regels zorgvuldig opstellen en zich niet laten verleiden tot het uitvaardigen van inconsistente gelegenheidswetgeving (zie ook paragraaf 3.4).

Op grond van de Bijbel is de overheid gerechtigd om inbreuk te plegen op de persoonlijke vrijheid van inkomensbesteding door middel van het heffen van belastingen. De vervolgvraag is welke uitgangspunten, voorwaarden of normen de overheid daarbij in acht heeft te nemen. Met andere woorden: zijn er grenzen aan de belastingheffing of heeft de overheid bij wijze van spreken een *carte blanche*? Het laatste is zeker niet het geval, want dan zou de overheid totalitaire trekken kunnen gaan vertonen. Een algemene grens is derhalve dat de overheid niet meer belasting int dan zij strikt nodig heeft voor haar taakvervulling.

3.3.1 Gerechtigheid als grondnorm voor de overheid

Het doen van recht en het bewerkstelligen van gerechtigheid is een grondnorm voor al het overheidsbeleid. De begrippen recht en gerechtigheid staan dan ook centraal in het christelijke politieke denken over de taak van de overheid. In de regeerdaden van de koning moesten deze waarden tot uitdrukking worden gebracht.²³⁰ Ook andere overheidspersonen, zoals ambtenaren en

²²⁶ Edersheim, p. 241-242; Bringmann, p. 57; J.J. Graafland, p. 214.

²²⁷ Romeinen 13 vers 4.

²²⁸ Exodus 20 vers 15; Deuteronomium 5 vers 19; Leviticus 19 vers 11.

²²⁹ Exodus 20 vers 16; Deuteronomium 5 vers 20.

²³⁰ Psalm 72 vers 2; Spreuken 8 vers 15; Jesaja 1 vers 17 en 23, Jeremia 22 vers 3; zie ook: Jeremia 23 en Ezechiël 34.

rechters, werden daaraan gehouden.²³¹ Gerechtigheid vormt zo het leidende principe voor de overheid.²³² In de Bijbel heeft gerechtigheid in de eerste plaats de betekenis dat er sprake is van een rechte, juiste en verzoende verhouding tussen God en mens. Dit werkt zegenrijk door in de verhoudingen tussen mensen onderling. Gerechtigheid duidt dan op harmonieuze verhoudingen in de samenleving die worden nagestreefd en gerealiseerd.²³³

Met betrekking tot de belastingheffing dient de overheid vooral te letten op een rechtvaardige verdeling van de lasten.²³⁴ De systematiek van de tienden, die we in zekere zin als de oervorm van belastingheffing kunnen aanmerken, wijst daarop. Een overheid doet het principe van gerechtigheid geweld aan wanneer zij te hoge belastingen eist van haar burgers. In de voorgaande paragrafen werd gerefereerd aan diverse uitspraken **van profeten tegen 'inhalige' koningen aan.**²³⁵

De basisnorm van gerechtigheid wordt voor de belastingheffing nader bepaald en ingekleurd door drie beginselen: algemeenheid, draagkracht en herverdeling. Deze uit de Bijbel afgeleide principes worden in de volgende paragrafen toegelicht.

3.3.2 Het beginsel van algemeenheid

Het principe van algemeenheid (of: gelijkheid) komen we met name tegen in de hoofdelijke heffing van een halve sikkel voor de tempelbelasting. Deze gold voor iedere persoon vanaf twintig jaar. Ook de afdracht van de keizerlijke, zilveren belastingmunt is een hoofdelijke heffing, die ieder moest voldoen. Op grond van het beginsel van algemeenheid dient de heffing van belasting een algemeen karakter te hebben, waarop geen uitzonderingen worden gemaakt door privileges en dergelijke. Dit beginsel sluit willekeur uit voor wat betreft de geadresseerde bij het opleggen van een heffing.

3.3.3 Het draagkrachtbeginsel

Het draagkrachtbeginsel is een fiscale toespitsing van de verdelende rechtvaardigheid en is te vertalen in de norm van gelijkheid van belastingdruk. De hoeveelheid verschuldigde belasting wordt volgens dit principe gebaseerd op de omvang van de inkomsten, oftewel van de vrije bestedingsmogelijkheden die iemand heeft. Wanneer een overheid de lasten vooral op het armste deel van de bevolking laat drukken, handelt zij in tegenspraak met het draagkrachtbeginsel.

Een aanzet hiertoe treffen we aan in Leviticus 27,²³⁶ waar de hoogte van een losprijs of schatting varieert naar de mate van de productiecapaciteit van een persoon in de agrarische samenleving van toen. Het hoogste tarief van vijftig sikkel zilver geldt voor volwassen mannen van 20 tot 60 jaar; voor volwassen vrouwen geldt een korting van 40 procent; voor jongens en meisjes vanaf 5 jaar wordt het tarief gereduceerd met respectievelijk 60 en 80 procent. Voor een man boven de zestig jaar bedraagt de losprijs 15 sikkel zilver, terwijl een vrouw ouder dan zestig tien sikkel zilver dient te voldoen. Voor kinderen onder de leeftijd van vijf jaar liggen de tarieven nog lager. Wanneer iemand te arm is om het vastgestelde bedrag te voldoen, dan kan de priester het tarief aanpassen aan de persoonlijke omstandigheden. Hoewel het hier niet om een verplichte belasting gaat, is hieruit wel duidelijk het draagkrachtprincipe af te leiden, in die zin dat bij het bepalen van de losprijs of schatting rekening wordt gehouden met de arbeidsproductiviteit of de vermogenspositie van een persoon.

Het heffen naar rato van de draagkracht komt het meest duidelijk tot uitdrukking in de afdracht van de tienden (het gaat dan om tien procent van de opbrengst van de landbouw, fruit- en veeteelt) aan

---

²³¹ Deuteronomium 16 vers 18.

²³² Zie uitgebreider Massink, p. 75 e.v.

²³³ Zie bijvoorbeeld Jeremia 23 vers 5 en 6.

²³⁴ Pausch, p. 105.

²³⁵ Zie paragraaf 3.2.

²³⁶ Leviticus 27 vers 2-8.

de Levieten, die bedoeld was voor de voortgang van de tempeldienst.²³⁷ Naast het verrichten van werkzaamheden voor de eredienst, verzorgden de Levieten ook onderwijs in de godsdienstige en burgerlijke wetgeving.

In het evangelie van Lukas treffen we een uitspraak van de Heere Jezus aan over de giften die allerlei mensen deponeren in de schatkist bij de tempel. Er zijn rijken bij die veel geven. Maar er passeert ook een weduwe die slechts twee kleine penningen offert voor de tempeldienst. Jezus taxeert haar vrijgevigheid veel hoger, omdat de arme weduwe in relatieve zin veel meer geeft dan al die andere **passanten: "Want die allen hebben van hun overvloed daarin geworpen als offergave aan God, maar zij heeft van haar armoede alles wat ze voor haar levensonderhoud had, daarin geworpen."**²³⁸ Hoewel dit voorbeeld niet direct gerelateerd is aan de fiscaliteit, toont de wijze van beoordeling door de Heere Jezus duidelijk dat het geefgedrag niet gekwalificeerd moet worden op basis van de omvang van de gift, als wel op de omvang in verhouding tot het besteedbare inkomen.

Het principe van belasting naar draagkracht is erop gericht om de belastingplichtige niet aan te tasten in hetgeen hij noodzakelijkerwijze moet uitgeven voor de bekostiging van zijn eigen levensonderhoud. De belastinggrondslag wordt dus bepaald op basis van de *opbrengsten* van zijn eigendom. Daarbij heeft ieder er recht op zichzelf te kunnen voeden, kleden en van onderdak te **voorzien. In de kerkelijke traditie is hierbij verwezen naar Paulus' verdediging in de brief aan de gemeente van Korinthe.** Paulus schrijft daar dat een soldaat niet zijn eigen soldij betaalt, dat een wijngaardenier ook eet van zijn wijnstok en dat een herder zich voedt met de melk van de kudde.²³⁹

Heeft het draagkrachtbeginsel nu betrekking op het individu of op het gezin? Vanuit de gedachte dat het individu voorrang heeft op de gemeenschap, wordt vaak een individuele benadering voorgestaan. Deze theoretische optie leidt echter in de praktijk tot onevenwichtigheden, omdat bij een ver doorgevoerde individuele heffing bijvoorbeeld geen rekening wordt gehouden met de zorgplicht die iemand heeft voor zijn echtgenoot en voor eventuele kinderen. Deze zienswijze moet dan ook worden verworpen.²⁴⁰ Op grond van de Bijbel is het huwelijk een instelling van God. Het is een verbond tussen een man en een vrouw voor heel hun leven. Verder geeft het huwelijk ordening aan de samenleving.²⁴¹ Met een op het gezin gebaseerde draagkrachtbenadering erkent de overheid het belang van deze leefeenheid voor het geheel van de samenleving en brengt ze tot uitdrukking dat het huwelijk aanzien toekomt.

In de hedendaagse belastingstelsels zien we het draagkrachtprincipe vertaald in bijvoorbeeld een (algemene) heffingskorting al dan niet ter hoogte van het minimuminkomen dat nodig is voor het levensonderhoud. Andere voorbeelden hierbij zijn de belastingkortingen in verband met de zorg voor langdurige zieken of gehandicapten en het heffingvrij vermogen voor spaargelden.

3.3.4 *Het herverdelingsbeginsel*

Onder dit principe vatten we alle maatregelen samen die beogen de zwakkeren in de samenleving te ontzien. Op verschillende manieren komen we een uitwerking van dit beginsel tegen in de Bijbel.

Allereerst bij de bepalingen dat de hoeken van de akkers niet afgemaaid mochten worden, de olijfbomen niet volledig uitgeschud en de wijnranken niet nagelezen op druiven die bij de eerste pluk nog te klein waren of over het hoofd waren gezien. Evenals de op de grond gevallen korenaren, waren deze voor de armen, weduwen, wezen en vreemdelingen bestemd.²⁴² Ook de instituties van het sabbatsjaar en het jubeljaar²⁴³ hebben een herverdelende werking, vooral door de verevening van

---

²³⁷ Leviticus 27 vers 30-33.

²³⁸ Lucas 21 vers 1-2.

²³⁹ Zie I Korinthe 9 vers 7; vlg. Ydema 1997, p. 118-119.

²⁴⁰ zie ook paragraaf 2.2.

²⁴¹ Zie Hooglander, m.n. hoofdstuk 5.

²⁴² Zie paragraaf 3.1.

²⁴³ zie Leviticus 25.

schulden. Zij matigen al te grote welvaartsverschillen – ook al gaat het hierbij niet om belastingheffing in strikte zin.

Verder was de vrijwillige feesttiende om de drie jaar bestemd voor een dankmaaltijd in de woonplaats van de geveer, waarvoor hij dan niet alleen zijn naaste familie en de Leviet uitnodigde, maar ook de vreemdeling, de wees en de weduwe.²⁴⁴

Een derde voorbeeld is dat koning Menahem een te betalen schatting opbracht door een bijzondere belasting van 50 sikkels zilver die hij alleen oplegde aan de 60.000 rijkste personen onder de bevolking. Zodoende werd het minder welvarende deel van de bevolking ontzien.²⁴⁵

Een vierde voorbeeld betreft de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard.²⁴⁶ Alle arbeiders ontvangen aan het einde van de werkdag een gelijk loon, ongeacht of ze nu twaalf, negen, zes of zelfs maar één uur in de wijngaard hebben gewerkt. Degenen die het langst hebben gewerkt, protesteren tegen de handelwijze van hun werkgever. Deze wijst echter op de overeenkomst die ze gesloten hadden. Zij zouden voor een penning hun werk doen, dus hen wordt geen onrecht aangedaan. Verder staat het de werkgever vrij om anderen die korter hebben gewerkt toch hetzelfde loon te geven – wat feitelijk neerkomt op een hoger uurloon. In deze gelijkenis gaat het niet om de vrijmacht van de werkgever, als zou hij de macht tot willekeur hebben. Integendeel, de spits is dat de werkgever ieder het noodzakelijke loon geeft om in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien. Uiteindelijk is dat een zaak van gerechtigheid. Het dagloon van een penning is te vergelijken met het hedendaagse sociaal minimum. In de samenleving van toen hadden arbeiders minstens het dagloon van een penning nodig om hun gezinnen van voedsel, kleding en onderdak te kunnen voorzien. De werkgever wil blijkbaar recht doen aan die situatie door daarvoor zorg te dragen.²⁴⁷

Het is van belang op te merken dat het hier beschreven herverdelingsbeginsel niet gericht is op een verevening van inkomsten en vermogens. Het beoogt wel een correctie van de welvaartsverhoudingen door het ontzien van armen bij belastingheffing of het verschaffen van een mogelijkheid om aan voedsel te komen. Het beginsel biedt de overheid een handvat om uitbuiting en vergaande onbillijkheid in de onderlinge verhoudingen tussen mensen tegen te gaan.²⁴⁸

Een andere conclusie op basis van het voorgaande is, dat door het herverdelingsbeginsel het draagkrachtbeginsel verder wordt ingevuld. Zoals in paragraaf 2.1 is aangegeven, kan met een beroep op het draagkrachtbeginsel een proportionele heffing en een progressieve heffing worden verdedigd. Gezien het voorgaande moet vanuit ethisch perspectief het draagkrachtbeginsel zodanig worden geconcretiseerd dat naarmate de rijkdom de draagkracht overstijgt, er relatief meer afgedragen dient te worden aan de gemeenschap (door middel van de staat) of de behoeftige medemens (via giften).

Het bijbels getuigenis laat ruimte om van welvaart te genieten, maar dringt tegelijk aan tot het besef dat een mens dit niet zozeer dankt aan eigen prestaties, maar aan de goedheid van God. Daarom hebben rijkere mensen de ethische plicht om ook anderen die veel minder hebben hierin te laten delen.²⁴⁹ Het herverdelingsbeginsel is vandaag de dag in veel belastingstelsels vertaald in een **progressieve tarievenstructuur en in een hoger tarief voor de omzetbelasting op 'luke' goederen en diensten**. Verder dragen de huur- en zorgtoeslag ook in belangrijke mate bij aan lastenverlichting voor minder draagkrachtigen.

3.4 Principieel en effectief belastingrecht

Wat is nu de actuele betekenis van voorgaande beginselen? Iemand kan denken dat het er alleen maar om gaat dat via de opbrengst van belastingen de overheidsuitgaven worden gefinancierd. Dat is met

---

²⁴⁴ Zie paragraaf 3.1.

²⁴⁵ Zie paragraaf 3.2.

²⁴⁶ Zie Mattheüs 20 vers 1-16.

²⁴⁷ Pausch, p. 107.

²⁴⁸ Doeven, p. 36.

²⁴⁹ Zie I Timotheüs 6 vers 17-19; Jakobus 5 vers 1-6.

behulp van goede wet- en regelgeving af te dwingen. Het is daarbij duidelijk dat het individuele belang (wie betaalt er nu graag belasting?) tegengesteld is aan het algemeen belang (een sluitende overheidsbegroting).

De ‘echte’ functie van belastingen, namelijk het financieren van de overheid en haar uitgaven, wordt tegenwoordig aangevuld met allerlei nevendoelestellingen. Het belastingrecht wordt meer en meer gezien als een gereedschapskist vol hulpmiddelen die voor tal van doeleinden zijn in te zetten. Het algemeen belang fungeert daarbij als grondslag voor de gekozen doeleinden. Tegenover het algemeen belang staat het individuele belang van burgers en ondernemingen, die belastingen reduceren tot niet meer dan een kostenpost.

Voorbeelden van economische en politieke doelen waarvoor het belastingrecht als instrument wordt ingezet om deze te realiseren zijn: bevordering van de arbeidsparticipatie, compensatie van kosten van kinderopvang, bevordering van het eigen woningbezit, het verminderen van milieubelasting, stimulering van investeringen, lastenverlichting voor bepaalde groepen, zoals zelfstandige ondernemers, het aantrekken van (hoofd)vestigingen van internationale ondernemingen, etcetera. De effectiviteit van de inzet van het instrument van belastingheffing of -korting voor dergelijke doeleinden – zeker de drie eerstgenoemde – blijkt in de praktijk (zeer) matig te zijn.²⁵⁰ Om te maar te zwijgen over de politieke onwil om dergelijke wetgeving te evalueren.

Het toenemende instrumentele gebruik van het belastingrecht leidt tot steeds omvangrijkere en gecompliceerdere wet- en regeling. Dit doet de oorspronkelijke draagkrachtidee meer en meer uit het zicht verdwijnen. Daarmee wordt afbreuk gedaan aan de rechtsgrond van een inkomstenbelasting. Dit is funest voor de belastingmoraal van de belastingbetaler. Deze kan de inkomstenbelasting gaan ervaren als een onsamenvattend geheel van regels waarin geen (eenduidige) geest of grondgedachte is te ontwaren.²⁵¹

In plaats van door te gaan in deze vicieuze cirkel van steeds complexere wetgeving en steeds inventiever ontwijkingsgedrag, doet de overheid er verstandiger aan de wijze van belastingheffing op een transparante manier in lijn te brengen met de belangrijkste principes van het belastingrecht.²⁵² Goede belastingbeginselen hebben praktisch nut. De hiervóór behandelde ethische belastingbeginselen dienen daarbij als leidraad. Ze helpen de wetgever om onrechtvaardigheid in de belastingheffing en ongelijkheid in de belastingdruk te voorkomen. Vastlegging en explicitering van juridische principes in belastingwetgeving en antifraude-bepalingen draagt eraan bij dat de wetgeving in omvang en complexiteit kan verminderen.

Verder kan een nieuwe of hernieuwde oriëntatie op de belastingbeginselen van rechtvaardigheid, gelijkheid en draagkracht de balans tussen algemeen belang en eigenbelang meer in evenwicht brengen. Het is immers redelijk dat burgers en ondernemers een billijke bijdrage leveren aan de benodigde collectieve financiële middelen. Want in feite kan niemand zeggen dat hij of zij niet profiteert van collectieve voorzieningen. Ook blijkt in de praktijk dat niemand publiekelijk als *free rider* (**‘zwartrijder’**) wil worden aangemerkt. Het ligt daarom in de rede om het belastingstelsel zo in te richten dat het de belastingbetaler duidelijk is dat de doelstelling ervan is dat iedere burger een *eerlijk deel* aan de publieke financiën bijdraagt. Belasting dient (weer) geheven te worden naar draagkracht. Vanuit het herverdelingsbeginsel krijgt de uitwerking van de draagkrachtidee meer handen en voeten. Ieders bestaansminimum dient ontzien te worden en de meer welvarenden hebben de ethische plicht om relatief gezien meer bij te dragen dan de minder draagkrachtigen.

De basisnorm van gerechtigheid betekent concreet dat de overheid geen grotere inbreuk maakt op de bestedingsvrijheid van burgers dan strikt noodzakelijk. Hierbij past ook dat de overheid streeft naar zo laag mogelijke perceptiekosten, zodat een zo hoog mogelijke netto-opbrengst wordt gerealiseerd.

---

²⁵⁰ Zie Caminada; ook de Commissie Stevens (rapport 1991) keerde zich tegen de tendens van de toenemende instrumentalisering van het fiscale recht.

²⁵¹ Zie o.m. Overbeeke.

²⁵² Zie ook het pleidooi van Happé; vgl. Bastings.

Verder dient de invloed van de overheid in de privésfeer tot een minimum beperkt te blijven. In lijn met de rechtvaardigheid is ook dat collectieve basisbehoeften van de bevolking (bijvoorbeeld: veiligheid en waterhuishouding) gefinancierd worden met algemene middelen, waaraan een ieder meebetaalt. Voor collectieve voorzieningen die niet de basisbehoeften van burgers raken, verdient een andersoortige omslag, gebaseerd op het profijtbeginsel, de voorkeur. Voor dergelijke collectieve voorzieningen (bijvoorbeeld het wegnen) is het immers rechtvaardiger om alleen gebruikers te laten betalen. Belastingheffing of -korting met het oog op het realiseren van niet-fiscale doelen vindt alleen plaats wanneer de overheid deze doelen niet kan bereiken door middel van andere beleidsinstrumenten.

Samenvattend: hoe vertalen de hiervoor besproken principes zich concreet?

- ▲ *Het beginsel van algemeenheid*: belastingmaatregelen hebben zoveel als mogelijk een generiek karakter, waardoor in vergelijkbare situaties voor alle burgers, gezinnen of ondernemingen dezelfde regels en tarieven voor belastingheffing gelden; ongelijke situaties worden naar evenredigheid ongelijk belast;
- ▲ *Het draagkrachtbeginsel, nader ingevuld door het herverdelingsbeginsel*: bij het heffen van belasting dienen armere personen en gezinnen te worden ontzien, het bestaansminimum moet vrijgesteld worden, belastingvoordelen mogen niet overwegend neerslaan bij de midden- en hogere inkomens, het gezinsinkomen vormt de belastbare grondslag en door middel van een progressief stelsel vindt automatisch nivellering plaats.

3.5 Uitleiding

In sommige lidstaten van de Europese Unie gelden relatief hoge (marginale) tarieven voor de inkomstenbelasting.²⁵³ Dit hangt samen met de cultuur van het betreffende land, waarover bezwaarlijk een algemeen normatief oordeel is te geven. Bepalend is of de effectieve belastingdruk rechtvaardig is verdeeld over de bevolking, in lijn met de drie hiervoor genoemde beginselen. Aan de hand hiervan kan een scheef trekking van belastingdruk worden tegengegaan. Een goed belastingstelsel sluit nauw aan bij de basisnorm van rechtvaardigheid en kenmerkt zich vooral door eenvoud en helderheid. Daardoor is het voor iedere belastingbetaler duidelijk op welke principes en grondgedachte het stelsel is gebaseerd. De overzichtelijke inrichting en tariefstructuur dragen zo bij aan het begrip dat ieder een eerlijk aandeel van de totale belastingen betaalt.

---

²⁵³ Zie hiervoor de hoofdstukken 4 tot en met 8.

Hoofdstuk 4 Nederland

4.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

4.1.1 *Geschiedenis*

Tot 1973 gold in Nederland het samenvoegingsstelsel. Zoals gezegd hield dit stelsel in, dat voor de inkomstenbelasting de inkomens van beide partners werden samengeteld. In 1973 trad een belangrijke wijziging op met de eerste stap naar een individuele heffing. Met ingang van dat jaar konden enkele inkomensbestanddelen van de getrouwde vrouw zelfstandig in de heffing worden betrokken. De bestanddelen betroffen loon uit dienstbetrekking en winst uit een feitelijk door de vrouw gedreven onderneming of daarmee gelijk te stellen winstaandeel in de onderneming van haar man in verband met haar werkzaamheden daarin.²⁵⁴ De gehuwde en werkende vrouw kreeg zodoende een eigen belastingaanslag waarin ze kon beschikken over een eigen belastingvrije som en haar eigen tariefstelsel. Niet getrouwde vrouwen die werkten, werden fiscaal als alleenstaande behandeld.²⁵⁵ Aan het belastingstelsel zoals dat met ingang van 1973 van kracht was, lag het ideaal van de man als kostwinner ten grondslag. De man kon gebruikmaken van een belastingvrije som van f 12.716, terwijl die voor de vrouw slechts f 2549 bedroeg. In het geval de man zijn belastingvrije som niet geheel kon benutten en zijn vrouw dat wel zou kunnen, kon verzocht worden rolwisseling toe te passen. Wanneer dit gehonoreerd werd, mochten de partners hun belastingvrije voet verwisselen. Daarbij dient in ogenschouw te worden genomen, dat de vrouw de voetvrijstelling alleen voor haar looninkomsten of haar inkomsten uit onderneming kon benutten. Ook al werd de voetvrijstelling overgeheveld, alle overige inkomsten werden nog steeds aan de man toegerekend.²⁵⁶

In de jaren na 1973 werd stevig gediscussieerd over de wens om de inkomstenbelasting vergaander te individualiseren. Met ingang van 1984 resulteerde dit in nieuwe, ingrijpende wijzigingen. De bestanddelen waarvoor de vrouw zelfstandig in de heffing zou worden betrokken, werden uitgebreid. Ook werd ingevoerd dat niet-persoonsgebonden inkomen (ander inkomen dan loon en winst) aan de partner met het hoogste inkomen moest worden toegerekend. Dat hoefde niet meer per se de man te betreffen. De belastingvrije sommen werden gelijkgetrokken. Voor beide fiscale partners kwam die f 7662 te bedragen. Voor alleenstaanden gold een toeslag van f 2636. Omdat het aandeel van werkende vrouwen toentertijd nog niet heel hoog was, zouden alleenverdieners er sterk op achteruitgaan. Immers, de voetvrijstelling van de man ging opeens van f 12.716 naar f 7662, een verlaging van f 5054, ofwel 40%. Om dit probleem te ondervangen werd de alleenverdienertoeslag evenals de bijna-alleenverdienertoeslag ingevoerd. Afhankelijk van de hoogte van het tweede inkomen, werd de belastingvrije voet voor de alleenverdiener van f 7662 sprongsgewijs verhoogd tot maximaal f 13.200. Veranderingen in het inkomen van de tweede partner leidden tot zogenaamde schokeffecten voor de totale omvang van de belastingvrije voet. Om dit tegen te gaan, is met ingang van 1985 de regeling versimpeld. De belastingvrije som kwam f 7168 te bedragen en wanneer de andere partner geen inkomen had, kon de som verdubbeld worden tot f 14.336. Vanaf het moment dat de andere partner wel inkomen ging verdienen, verviel de totale belastingvrije som tot f 7168. Als het inkomen van de andere partner niet groot genoeg bleek om de belastingvrije som te kunnen benutten, kon het onbenutte deel worden overgeheveld naar de andere partner. Ten slotte konden vanaf 1984 ook

---

²⁵⁴ Stevens 1986, p. 19.

²⁵⁵ Stevens 1986, p. 19.

²⁵⁶ Stevens 1986, p. 52, voetnoot 37.

ongehuwde partners onder bepaalde voorwaarden gebruikmaken van de belastingvrije sommen die van toepassing waren voor gehuwden. Wel bleef gelden dat de inkomens van ongehuwden individueel belast werden. Dit alles resulteerde vanaf 1985 in een grotere belastingdruk op tweeverdieners dan daarvoor het geval was.²⁵⁷ Wel gold over het algemeen dat het tweeverdienersmodel loonde. Dat wil zeggen, dat de gemiddelde belastingdruk op het inkomen verlaagd kon worden door allebei te gaan werken.

Een volgende ronde van aanpassingen vond plaats met ingang van 1990. Naast de aanpassing van de tariefstructuur van de inkomstenbelasting, werd ook de complexiteit van de regelgeving ten aanzien van belastingvrije sommen vereenvoudigd. De belastingvrije som werd verder geïndividualiseerd, waarbij iedere fiscale partner een eigen basisaftrek kreeg. De alleenverdieners-toeslag en de bijna-alleenverdienerstoeslag werden afgeschaft. Voor alleenverdieners werd het mogelijk gemaakt de basisaftrek over te dragen aan de andere partner. Wel moest dan het inkomen van de tweede partner lager zijn dan de basisaftrek. Ook de alleenstaandentoeslag moest het veld ruimen.

In 1998 werd nieuwe regelgeving omtrent de belastingvrije som van toepassing. Nadrukkelijk werd de belastingvrije som ingezet om de arbeidsmarkt te versterken. Een duidelijk staaltje instrumenteel gebruik van de inkomstenbelasting dus. De belastingvrije som ging uit een overdraagbaar en een niet-overdraagbaar deel bestaan. Het niet overdraagbare deel kon alleen door de werkende belastingplichtige worden benut. Het resultaat van deze vernieuwde regelgeving was, dat de tweeverdienergezinnen een hogere gezamenlijke belastingvrije som kregen dan de gezinnen met een alleenverdiener. Dit kwam de fiscale neutraliteit in de rolverdeling van partners in een gezinsverband te doorbreken.²⁵⁸

In 2001 trad een vernieuwde, ingrijpend gewijzigde inkomstenbelasting in werking. Van de Wet IB 1964 werd overgestapt op de Wet IB 2001. Voor gezinnen traden een viertal veranderingen op. Als eerste werden met de invoering van deze wet de belastingvrije sommen vervangen door heffingskortingen. Het voordeel van een heffingskorting is, dat het netto resultaat niet afhankelijk is van het van toepassing zijnde tarief. Het voordeel is voor iedereen immers even groot. De uitwerking van de heffingskorting voor fiscale partners is een voortzetting van de regeling zoals die vóór 2001 gold. Bij het niet volledig kunnen benutten van een heffingskorting, kon deze nog steeds worden verrekend met het belastbare inkomen van de andere partner. Het tweede vernieuwende element zit hem in het verbreden van het partnerbegrip. Met ingang van 2001 gelden als fiscale partners ook registreerde en niet-registreerde samenlevers. De eersten kennen dezelfde fiscale behandeling als gehuwden en zijn uit hoofd van hun kwaliteit fiscale partners. Voor niet-registreerde partners gold de eis van het voeren van een gezamenlijke huishouden. Ieder jaar kon (tot en met 2010, zie hierna) worden geopteerd voor het fiscale partnerschap. Ten derde is de manier waarop inkomensbestanddelen aan partners moeten worden toegerekend, gewijzigd. Met de invoering van de Wet IB 2001 mogen fiscale partners gemeenschappelijke inkomensbestanddelen geheel vrij aan elkaar toerekenen. Zolang in totaal maar 100% wordt aangegeven, gaat de fiscus akkoord. Als laatste en wellicht ook meest ingrijpende maatregel kan worden genoemd de verder versterkte focus op arbeidsparticipatie. De introductie van de arbeidskorting ter vervanging van het arbeidskostenforfait speelt daarbij een belangrijke rol.

---

²⁵⁷ Stevens 1986, p. 23-24.

²⁵⁸ Stevens 2006, p. 15.

4.2 Individueel belastingplichtigen en fiscale partners anno 2011

Van de Wet IB 2001 kan anno 2011 gezegd worden, dat het een individuele heffing is die deels rekening houdt met gemeenschappelijk inkomen en gezinsdraagkracht. Het Nederlandse stelsel is derhalve een mengvorm: het is geen splitsingstelsel en het is geen volledig geïndividualiseerde heffing. In het navolgende zal het stelsel besproken worden.

4.2.1 *Individueel en gemeenschappelijk inkomen*

Als hoofdregel geldt dat de belastingplichtige die het inkomensbestanddeel geniet of waarop het inkomensbestanddeel drukt, dit bestanddeel in zijn/haar eigen belastingaangifte verwerkt.²⁵⁹ Wat betreft de inkomensbestanddelen voor box 3 (de fictieve vermogensrendementheffing) geldt dat degene tot wiens eigendom de bestanddelen behoren, deze in zijn/haar aangifte verantwoord.²⁶⁰ Uitzondering geldt voor de bestanddelen waarvan de wetgever heeft bepaald, dat die tot het gemeenschappelijke inkomen gerekend dienen te worden.²⁶¹ Dit betreft de volgende posten: het resultaat uit eigen woning, het inkomen uit aanmerkelijk belang (box 2) vóór vermindering met de persoonsgebonden aftrek en de persoonsgebonden aftrek.²⁶² Verder kunnen fiscale partners elkaars inkomensbestanddelen voor box 3 en ingehouden dividendbelasting aan elkaar toerekenen.²⁶³ Het belang van de gezamenlijke inkomensbestanddelen is gelegen in het vrij toerekenbaar zijn ervan. Fiscale partners mogen zodoende 100% van het negatieve resultaat van inkomsten uit eigen woning bij de meest verdienende partner verantwoorden. Op die manier kan de hypotheekrenteaftrek tegen het hoogste marginale tarief in de inkomstenbelasting worden geëffectueerd. Wanneer fiscale partners geen of een onjuiste verdeling²⁶⁴ aangeven, rekent de fiscus ieder 50% toe.²⁶⁵ Al het overige, niet als gemeenschappelijk kwalificerende inkomen, wordt individueel in de heffing betrokken. De belangrijkste individuele inkomensbronnen zijn loon uit dienstbetrekking, resultaat uit overige werkzaamheden en winst uit onderneming.

4.2.2 *Verliesverrekening in de inkomstenbelasting*

De situatie kan zich voordoen dat een belastingplichtige een verlies leidt. Als dit verlies is ontstaan met een inkomensbron die niet gemeenschappelijk is, bijvoorbeeld met de bron winst uit onderneming, kan de desbetreffende belastingplichtig dit verlies verrekenen met eerder genoten inkomsten (voor zover die positief zijn tot maximaal drie jaar terug) en met toekomstige belastingaangiften (maximaal 9 jaar).²⁶⁶ Wanneer een gemeenschappelijke inkomensbron tot een verlies leidt, bijvoorbeeld vanwege negatieve inkomsten uit eigen woning, kan alleen de fiscale partner waaraan dit negatieve saldo wordt toegerekend het 'verlies' benutten. Als de betreffende fiscale partner dit 'verlies' niet kan verrekenen met zijn aangifte voor dat jaar en ook niet met de voorgaande drie aangiften, wordt het 'verlies' doorgeschoven. Het verlies blijft een

---

²⁵⁹ Zie art. 2.17, eerste lid, eerste volzin, Wet IB 2001.

²⁶⁰ Tweede volzin.

²⁶¹ In een individuele heffing lijkt het niet voor te hand te liggen om gemeenschappelijke inkomensbestanddelen te hebben. De laatste categorie bestaat echter bij de gratie van vermeende uitvoeringsproblemen. Zo is het bijvoorbeeld lastig om te bepalen wie welk aandeel heeft in de lopende betaalrekening. Voor andere box 3 bezittingen geldt dit bezwaar weer niet, denk aan aandelen waarvoor een aandeelhoudersregister bestaat. Om getouwtrek over eigendomsverhoudingen tegen te gaan, is gekozen voor de optie waarbij fiscale partners zelf mogen aangeven van wie wat is.

²⁶² Art. 2.17, vijfde lid, Wet IB 2001.

²⁶³ Art. 2.17, tweede lid, Wet IB 2001.

²⁶⁴ Lees: een verdeling die afwijkt van 100%.

²⁶⁵ Art. 2.17, derde lid, Wet IB 2001.

²⁶⁶ Art. 3.148 juncto art. 3.150, eerste lid, Wet IB 2001.

persoonsgebonden verlies ook al is het ontstaan uit een bron die tot het gemeenschappelijk inkomen wordt gerekend. Dit persoonsgebonden karakter blijkt ook uit het feit dat verliezen voor de inkomstenbelasting door het aangaan van een huwelijk (waardoor fiscaal partnerschap ontstaat) niet met inkomsten van de andere partner verrekend kunnen worden. Dit geldt ook voor de omgekeerde situatie. Na een echtscheiding blijft het verlies aan de partner waaraan dit is toegerekend, verbonden. Een uitzondering geldt alleen in de situatie waarin sprake is van overlijden. Als de overleden fiscale partner een verlies, ontstaan uit gemeenschappelijke inkomensbestanddelen, nog niet heeft kunnen verrekenen, dan gaat in een dergelijk geval bij wijze van uitzondering dit verlies over op de erflater.²⁶⁷

4.2.3 *Inkomen van kinderen*

Bepaalde inkomensbestanddelen van minderjarige kinderen, dan wil zeggen kinderen jonger dan 18 jaar²⁶⁸, worden aan de ouder die het gezag over het kind uitoefent toegerekend. Het betreft dan inkomsten vanwege arbitragemogelijkheden tussen box 1 en box 3 (de zogenaamde terbeschikkingstellingsregeling²⁶⁹), inkomen uit eigen woning en inkomen uit box 2 en 3.²⁷⁰ Niet genoemde inkomensbronnen worden wel aan het minderjarige kind toegerekend. Denk bijvoorbeeld aan loon.

4.2.4 *Wie zijn partners voor de Wet IB 2001?*

Het toerekenen van gezamenlijke inkomensbestanddelen staat alleen open voor partners. Ook voor de aftrekposten en heffingskortingen is het van belang of al dan niet sprake is van partnerschap. De wet bepaalt wie er als fiscale partners worden aangemerkt.²⁷¹ Als eerste zijn dat gehuwden. Ten tweede ook ongehuwde meerderjarigen met een notarieel samenlevingscontract die op hetzelfde adres staan ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. Ten derde belastingplichtigen die op hetzelfde adres in de gemeentelijke basisadministratie staan ingeschreven en uit wiens relatie een kind geboren is, dan wel erkenning van een kind heeft plaatsgevonden, die voor toepassing van een pensioenregeling als partner van de belastingplichtige is aangemeld of die samen met de belastingplichtige een eigen woning heeft dat als hoofdverblijf geldt. Gehuwden die een verzoek tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed indienen en die niet meer op hetzelfde adres staan ingeschreven, kwalificeren als aan beide eisen is voldaan, niet langer als fiscale partners.²⁷² Verder geldt dat iemand niet meer dan één partner voor de fiscaliteit kan hebben.²⁷³ Wanneer partners als gevolg van een opname in een verpleeghuis of verzorgingstehuis vanwege medische redenen of ouderdom één van de partners niet langer op hetzelfde adres staat ingeschreven, kan verzocht worden om de kwalificatie als partners te behouden.²⁷⁴ Uit de wijze van verliesverrekening in de inkomstenbelasting blijkt duidelijk het individuele karakter van de heffing.

---

²⁶⁷ Art. 3.150, zesde lid, Wet IB 2001.

²⁶⁸ Zie art. 1:233 BW.

²⁶⁹ Zoals vastgelegd in de art. 3.91 en 3.92 Wet IB 2001.

²⁷⁰ Art. 2.15, tweede lid, Wet IB 2001.

²⁷¹ Art. 5a AWR in combinatie met art. 1.2 Wet IB 2001.

²⁷² Art. 5a, vierde lid, AWR.

²⁷³ Art. 5a, vijfde lid, AWR.

²⁷⁴ Art. 1.2, vijfde lid, Wet IB 2001.

4.3 De huidige tariefstructuur

De gecombineerde inkomstenbelasting en premieheffing voor box 1 ziet er voor niet-pensioengerechtigden²⁷⁵ als volgt uit:²⁷⁶

Belastbaar inkomen dan	Maar niet meer dan	Inkomstenbelasting	Premieheffing	Totaal tarief
-	€ 18.628	1,85%	31,15%	33,00%
€ 18.628	€ 33.436	10,8%	31,15%	41,95%
€ 33.436	€ 55.694	42%	-	42%
€ 55.694		52%	-	52%

Tabel 2 – Tariefstructuur inkomstenbelasting Nederland

Het gemiddelde inkomen in Nederland bedraagt € 44.858.

De verschuldigde inkomstenbelasting volgt uit de vermenigvuldiging van het belastbare bedrag met de bovenstaande tariefschijven. De beschrijving van de belastbare grondslag (waarover moet inkomstenbelasting worden betaald?) valt buiten het bestek van dit commentaar. Wel verdienen de grondslagverlagende aftrekposten en de belastingverminderende heffingskortingen die verband houden met gezinnen en arbeid de aandacht. Deze zijn immers bij uitstek van belang voor de draagkracht van een samenlevingsverband. Een aftrekpost heeft een andere uitwerking als een heffingskorting.

Voorbeeld 1.

Stel dat het belastbare inkomen € 15.000 bedraagt. Verder is een aftrekpost van € 5000 van toepassing. Een aftrekpost werkt belastinggrondslagverlagend. Zodoende dient over € 15.000 -/ - € 5000 = € 10.000 belasting te worden betaald. Dit resulteert vervolgens in een te betalen bedrag van € 3300.

Voorbeeld 2.

Gegeven is opnieuw een belastbaar inkomen van € 15.000. Nu is een heffingskorting van € 5000 van toepassing. Een heffingskorting vermindert het bedrag aan te betalen belasting met de omvang van de korting. Zodoende is eerst over € 15.000 belasting verschuldigd, derhalve € 4950. Daarna wordt de heffingskorting toegepast, zodat een bedrag van € 50 negatief resteert.

4.3.1 Aftrekposten

De persoonsgebonden aftrekposten horen tot de gemeenschappelijke inkomensbestanddelen en kunnen zodoende tegen het hoogst geldende marginale inkomstenbelasting tarief worden afgetrokken. Voor het bepalen van de gezinsdraagkracht zijn van belang: de uitgaven voor onderhoudsverplichtingen, de uitgaven voor levensonderhoud van kinderen, uitgaven voor specifieke zorgkosten en weekenduitgaven voor gehandicapten.

²⁷⁵ Voor belastingplichtigen geboren vóór 1 januari 1946 (wettekst 2011) geldt niet de premieplicht voor de volksverzekeringen. De eerste twee tariefschijven bedragen voor hen dus 1,85% respectievelijk 10,8%.

²⁷⁶ Zie art. 2.10 Wet IB 2001.

1. De aftrekpost voor onderhoudsverplichtingen ziet met name op het aftrekbaar maken van alimentatiebetalingen.²⁷⁷ Daar staat tegenover dat de alimentatiebetalingen bij de ontvanger belastbaar zijn.²⁷⁸
2. Uitgaven voor levensonderhoud van kinderen jonger dan 30 jaar zijn aftrekbaar indien: 1) **de belastingplichtige per kwartaal minimaal € 408²⁷⁹** aan op hem/haar drukkende kosten maakt ten behoeve van het levensonderhoud van het kind, 2) de belastingplichtige dient zich ook gedrongen te voelen deze uitgaven te doen, 3) geen sprake is van het ontvangen van kinderbijslag of een soortgelijke buitenlandse regeling en 4) geen recht bestaat op het ontvangen van studiefinanciering.²⁸⁰ Wanneer aan alle voorwaarden is voldaan, **bestaat recht op een forfaitair bepaalde aftrekpost die van € 290 oploopt tot maximaal € 1050 per kwartaal.**²⁸¹
3. Uitgaven voor specifieke zorgkosten zijn onder bepaalde omstandigheden, wanneer aan zeer gedetailleerde vereisten is voldaan aftrekbaar.²⁸² De kwalificerende uitgaven, de bijbehorende drempels en aftrekbeperkingen zijn te gedetailleerd om in dit commentaar te bespreken.
4. Weekenduitgaven voor gehandicapten zijn aftrekbaar indien sprake is van gemaakte kosten voor een ernstig gehandicapt kind, broer, zus of onder mentorschap gestelde persoon om deze tijdens weekends en vakantie thuis te verzorgen.²⁸³ In aftrek mag **worden gebracht € 10 per dag van verzorging en € 0,19 per kilometer voor het vervoer per auto van de gehandicapte om hem/haar te halen dan wel te brengen.**²⁸⁴

4.3.2 Heffingskortingen

Voor de belastingdruk op gezinnen zijn met name de volgende heffingskortingen relevant: de algemene heffingskorting, de arbeidskorting, de inkomensafhankelijke combinatiekorting, de ouderschapsverlofkorting en de alleenstaande-ouderkorting.

1. De algemene heffingskorting. Deze geldt voornamelijk voor iedere belastingplichtige en **bedraagt € 1987.**²⁸⁵
2. De arbeidskorting. Deze is van toepassing op belastingplichtigen die arbeidsinkomen genieten. De omvang van de arbeidskorting is afhankelijk van het arbeidsinkomen en **bedraagt maximaal € 1574 voor werknemers die jonger dan 57 zijn.**²⁸⁶
3. De inkomensafhankelijke combinatiekorting. Deze korting geldt voor de **belastingplichtige die: 1) een arbeidsinkomen heeft van meer dan € 4734 of in aanmerking komt voor de zelfstandigenaftrek (die geldt voor ondernemers), 2) die in een kalenderjaar ten minste zes maanden een kind heeft dat bij de aanvang van het kalenderjaar de leeftijd van 12 jaar nog niet heeft bereikt en op hetzelfde adres als de belastingplichtige staat ingeschreven, 3) die in het kalenderjaar geen partner heeft, dan wel een partner met een lager arbeidsinkomen.** De korting is afhankelijk van het **arbeidsinkomen en bedraagt minimaal € 780 en maximaal € 1871.**²⁸⁷

²⁷⁷ Zie art. 6.3 Wet IB 2001.

²⁷⁸ Zie art. 3.101, eerste lid, onderdeel b, Wet IB 2001.

²⁷⁹ Zie art. 2 Uitvoeringsregeling IB 2001.

²⁸⁰ Zie de art. 6.13 en 6.14 Wet IB 2001.

²⁸¹ Zie art. 6.15 Wet IB 2001 juncto art. 36 Uitvoeringsregeling IB 2001.

²⁸² Zie de art. 6.16 tot en met 6.20 Wet IB 2001.

²⁸³ Zie art. 6.25 Wet IB 2001.

²⁸⁴ Zie art. 40 Uitvoeringsregeling IB 2001.

²⁸⁵ Art. 8.10 Wet IB 2001. Voor de niet of weinig verdienende partner kan dit bedrag lager uitvallen, zoals hierna zal blijken.

²⁸⁶ Art. 8.11 Wet IB 2001. Belastingplichtigen die ouder zijn dan 57 kennen hogere arbeidskortingen, zie het derde lid.

²⁸⁷ Art. 8.14a Wet IB 2001.

4. De ouderschapsverlofkorting. Deze geldt voor de belastingplichtige die gebruik maakt van het ouderschapsverlof. De korting wordt per dag berekend en bedraagt 1/8 van 50% van het minimumloon per uur. De totale omvang van deze korting wordt gemaximeerd door het saldo van het belastbare loon uit het vorige jaar met het belastbare loon in het jaar van het ouderschapsverlof.²⁸⁸
5. De alleenstaande-ouderkorting. Deze korting geldt voor de belastingplichtige die in het kalenderjaar gedurende meer dan zes maanden: 1) geen partner heeft, 2) een huishouding voert met een kind dat door hem/haar onderhouden wordt en op hetzelfde adres in de gemeentelijke basisadministratie staat ingeschreven en 3) het kind of de **kinderen moeten jonger zijn dan 27. De korting bedraagt € 931 en wanneer de huishouding gevoerd wordt met een kind dat bij het begin van het jaar nog geen 16 is, kan afhankelijk van het arbeidsinkomen de korting oplopen tot maximaal € 1523.**

De heffingskorting(en) kunnen niet leiden tot een negatief resultaat in de inkomstenbelasting.²⁸⁹ **Ter illustratie: als de te betalen belasting vóór toepassing van de heffingskortingen € 3000 bedraagt, kan het totale bedrag van de van toepassing zijnde heffingskortingen de € 3000 niet overschrijden.** Voor de minst verdienende partner geldt echter een uitzondering.²⁹⁰ Als de minst verdienende partner niet genoeg inkomen heeft om de heffingskorting ten volle te benutten, kan het restant aan hem/haar worden uitbetaald wanneer de meest verdienende partner wel voldoende inkomstenbelasting en premie volksverzekeringen verschuldigd is. De uit te betalen heffingskorting voor de minst verdienende partner is de optelsom van de algemene heffingskorting, de arbeidskorting, de inkomensafhankelijke combinatiekorting, de ouderschapsverlofkorting en de levensloopkorting, voor zover deze van toepassing zijn uiteraard. Het totaal van de hiervoor genoemde heffingskortingen wordt ook wel het toetsniveau genoemd. Met ingang van 2009 wordt de (mogelijkerwijs) uit te betalen algemene heffingskorting stapsgewijs afgebouwd. Het is namelijk de bedoeling dat de algemene heffingskorting voor de minst verdienende partner in 15 jaar geheel verdwijnt. Ieder jaar zal deze korting met 6 2/3% afnemen, totdat in 2023 de nul is bereikt. De reden hiervoor is het stimuleren van het verrichten van betaalde werkzaamheden door de minst verdienende partner. Voor de goede orde: de overige heffingskortingen die tot het toetsniveau behoren blijven voor 100% gelden. Ter verduidelijking van het voorgaande enkele rekenvoorbeelden.

Voorbeeld 1.

Mevrouw A is de minst verdienende partner. In 2011 geniet ze € 4000 als loon uit dienstbetrekking. De verschuldigde inkomstenbelasting bedraagt € 1320 (33% van € 4000). Mevrouw A heeft recht op de algemene heffingskorting van € 1987 en een arbeidskorting van € 69, bij elkaar € 2056. Van de algemene heffingskorting mag mevrouw A echter in 2011 maar 80% benutten, zodat deze korting € 1590 bedraagt. Het toetsniveau komt dan € 1659 te bedragen. In principe kunnen de heffingskortingen in deze situatie niet hoger zijn dan € 1320, maar omdat het toetsniveau voor mevrouw A als minst verdienende partner hoger ligt, kan het verschil van € 339 aan haar worden uitbetaald.²⁹¹ Wanneer de algemene heffingskorting wel voor 100% benut had mogen worden, was het uit te betalen bedrag € 328 hoger uitgevallen.

²⁸⁸ Art. 8.14b Wet IB 2001 juncto art. 44c Uitvoeringsregeling IB 2001.

²⁸⁹ Zie art. 8.8 Wet IB 2001.

²⁹⁰ Zie art. 8.9 Wet IB 2001.

²⁹¹ Hierbij wordt er voor het gemak van uitgegaan, dat het inkomen van de meer verdienende partner het toelaat dat de € 339 wordt uitbetaald.

Voorbeeld 2.

In 2021 is mevrouw A nog steeds de minst verdienende partner. Er wordt uitgegaan van de gegevens van het vorige voorbeeld. De algemene heffingskorting is voor mevrouw A nu verlaagd naar 13 1/3%. Daardoor mag ze nog maar € 265 van de algemene heffingskorting benutten. Het toetsniveau komt daarom € 334 te bedragen. Dit betekent dat de heffingskorting aan haar niet meer kan worden uitbetaald.

Onder omstandigheden geldt echter dat toch 100% van de algemene heffingskorting in aanmerking mag worden genomen.²⁹² Dat is het geval voor de minst verdienende belastingplichtige die vóór 1 januari 1972 is geboren. Ook de belastingplichtige die daarna geboren is, kan onder bepaalde voorwaarden toch 100% van de algemene heffingskorting benutten. Deze voorwaarden zijn: 1) tot het huishouden moet een kind behoren, 2) bij de aanvang van het kalenderjaar moet het kind jonger zijn dan 6 jaar, 3) het kind moet in het kalenderjaar meer dan zes maanden tot het huishouden behoren en 4) het kind moet ook op hetzelfde adres in de gemeentelijke basisadministratie staan ingeschreven.

4.3.4 De arbeidskorting en zijn ontwikkeling

Voordat de Wet IB 2001 in 2001 in werking trad, gold de Wet IB 1964. In die wet was ook een regeling opgenomen om kosten die verband hielden met het verrichten van betaalde arbeid te bestrijden. Deze kosten moesten zijn gemaakt tot verwerving, inning en behoud van de arbeidsinkomsten en mochten in hun totale omvang niet overtreffen hetgeen gebruikelijk was.²⁹³ Om de uitvoering te vergemakkelijken bevatte de wet een arbeidskostenforfait. Dit forfait hield in dat een aftrekpost van 12% van het arbeidsinkomen geclaimd kon worden met een minimum van f 263 en een maximum van f 3538, zonder dat tegenbewijs geleverd diende te worden.²⁹⁴ In het geval de daadwerkelijke arbeidskosten dit forfait te boven gingen, mocht wanneer de belastingplichtige dit overtuigend kon bewijzen, de werkelijke kosten worden afgetrokken. Met de invoering van de Wet IB 2001 kwam deze regeling te vervallen en deed de arbeidskorting intrede. Met de introductie van deze korting kwam ook de mogelijkheid om de werkelijke arbeidskosten af te trekken, te vervallen.²⁹⁵ In 2001 betrof de maximale omvang van deze korting € 920. Inmiddels bedraagt deze korting voor werknemers jonger dan 57 jaar maximaal € 1574 en voor werknemers die 62 jaar of ouder zijn maximaal € 2362. De korting die verkregen wordt door het verrichten van betaalde arbeid is in de loop van de tijd dus steeds verder verhoogd. Of de huidige omvang van de arbeidskorting het nog wel toelaat om als korting te worden bestempeld, valt te bezien. Teunissen toont met een rekenvoorbeeld aan dat de arbeidskorting van 2009 ten opzichte van het arbeidskostenforfait van 1991 met een factor van 9,5 is toegenomen.²⁹⁶ Voor de auteur is dat reden de arbeidskorting als een subsidie te bestempelen. Een subsidie op het verrichten van betaalde arbeid welteverstaan.

²⁹² Art. 8.9, tweede lid, Wet IB 2001.

²⁹³ Zie art. 35, eerste lid, Wet IB 1964.

²⁹⁴ Zie art. 37 Wet IB 1964. In de loop van de tijd is het arbeidskostenforfait steeds verder verhoogd. De genoemde 12% was vanaf 1 januari 1998 van toepassing tot het einde van de Wet IB 1964. In deze periode was de omvang van het arbeidskostenforfait op zijn hoogtepunt. Genoemd minimum en maximum bedrag cijfers 2000.

²⁹⁵ Dit heeft veel commotie veroorzaakt en tot enkele procedures tot aan de Hoge Raad geleid, maar het hoogste rechtscollege in belastingzaken heeft de keuze van de wetgever getolereerd.

²⁹⁶ Teunissen 2009, p. 330. Hierbij verdient opmerking dat de hoogte van het arbeidskostenforfait van 1991 niet als onrealistisch wordt beschouwd door de auteur. Hij wijst er namelijk op, dat in 1991 90 tot 95% van de werknemers konden volstaan met het opvoeren van de forfaitaire aftrek. De overigen claimden wel integrale arbeidskostenafrek. Zie p. 329.

4.3.5 Ontwikkeling van de inkomensafhankelijke combinatiekorting

De inkomensafhankelijke combinatiekorting is vanaf 1 januari 2009 van kracht. Daarvóór bestond een inhoudelijk identieke regeling die uit twee delen bestond: de combinatiekorting en de aanvullende combinatiekorting. Alleen de bedragen zijn onderscheiden. Zo lag in 2008 de drempel voor de combinatiekorting bij € 4542, maar veel belangrijker: de omvang van de korting was veel lager. Zo bedroeg de combinatiekorting in 2008 € 112. De aanvullende combinatiekorting mocht worden toegepast door de partnerloze belastingplichtige, dan wel de belastingplichtige met een lager inkomen dan de partner. De aanvullende combinatiekorting bedroeg € 746. In totaal kon de korting dus bedragen: € 858. De aanpassing per 2009 is ingegeven met het doel om het voor alleenstaanden en minstverdienende partners met kinderen aantrekkelijk te maken om te gaan werken.²⁹⁷ De huidige inkomensafhankelijke combinatiekorting bedraagt minimaal € 780 en afhankelijk van de hoogte van het arbeidsinkomen maximaal € 1871. Het verschil tussen de maximale omvang van de huidige korting en die van de identieke voorloper ervan bedraagt nu (2011) 118%! Teunissen beschouwt deze korting, evenals de arbeidskorting, niet meer als korting, maar als subsidie (op het verrichten van betaalde arbeid).²⁹⁸

4.4 Niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen

Het Nederlandse stelsel kent veel financiële voordelen voor mensen met kinderen die alleen beschikbaar zijn voor werkenden. Voorbeelden daarvan zijn het zwangerschapsverlof (ruwweg 25% van een jaarsalaris), ouderschapsverlof en de kinderopvangtoeslag. Wat betreft de uitgaven voor financiële gezinsondersteuning in de vorm van kinderbijslag en het kindgebonden budget, bevindt Nederland zich in de achterhoede van de lidstaten van de Europese Unie.²⁹⁹ Door de sterke focus op arbeidsgerelateerde gezinsondersteuning beperkt de overheid de reële keuzevrijheid voor ouders om in ruime mate persoonlijke aandacht en zorg aan de opvoeding van hun kinderen te geven.³⁰⁰

4.5 Verschilt de belastingdruk naar gelang de inkomensaanbreng in een bepaalde samenlevingsvorm?

Ja, de inkomensaanbreng is van grote invloed op de totale belastingdruk. Het komt er steeds op neer dat een 50/50-inkomensaanbreng in een gezin fiscaal het gunstigst is en dat de belastingdruk oploopt naarmate meer van die verhouding wordt afgeweken.³⁰¹ Bij de inbrengverhouding 100/0 is de belastingdruk het hoogst. Deze belastingdrukverhoging bij ongelijke inkomensaanbreng komt met name door:

1. Het progressieve tariefsstelsel;
2. De arbeidskorting die iemand alleen kan benutten wanneer betaalde arbeid wordt verricht;
3. De inkomensafhankelijke combinatiekorting die tweeverdieners met kinderen een aanzienlijke belastingkorting toekent;

²⁹⁷ MvT, *Kamerstukken II* 2008/09, 31 704, nr. 3, p. 13.

²⁹⁸ Teunissen 2009 p. 330.

²⁹⁹ Alleen EU-lidstaat Spanje besteedt relatief nog minder aan kindgerichte financiële steun voor gezinnen dan Nederland. Zie statistische gegevens van de OESO over het jaar 2007.

³⁰⁰ Zie ook Van den Brink 2009, p. 19-21.

³⁰¹ Zie ook de bevindingen van Teunissen 2009, p. 305-306.

4. De geleidelijke afschaffing van de algemene heffingskorting voor de partner geboren na 1971 en die geen of niet voldoende inkomen aanbrengt om deze korting te kunnen verzilveren.

Dit voorgaande brengt Teunissen ertoe te concluderen tot strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel, zoals vastgelegd in art. 1 van het Eerste Protocol van het EVRM.³⁰² Ook de art. 8 EVRM (de vrijheid om zelf te beslissen over de inrichting van de huwelijks- en gezinsverhoudingen) en 4 EVRM (niet toegelaten vormen van arbeidsdwang) zijn daarbij relevant.³⁰³ Treffend in dit verband is ook het volgende citaat van de auteur:³⁰⁴

“Er is materieel geen verschil tussen het door de staat opleggen van een arbeidsplicht en het door belastingverhoging zodanig financieel afknijpen van mensen, dat ze genoodzaakt worden betaalde arbeid te verrichten om in hun levensonderhoud te voorzien.”

Het oordeel van Teunissen over de huidige inkomstenbelasting en de behandeling van gezinnen daarin luidt:³⁰⁵

“Het is niet aan de staat de binnen een gezin gemaakte keuzen over onderlinge taakverdeling te beoordelen als ‘nuttig’ of ‘minder nuttig’ en dus ook niet om aan die keuzen gevolgen te verbinden in de vorm van fiscale bevoordeling of benadeling (‘straf-tax’). Dat de staat neutraal moet zijn tegenover levensvormen (...) geldt óók voor de belastingwetgever. En arbeidsdwang is (...) autoritair beleid en een aantasting van de vrijheid, óók als die dwang gebeurt met indirecte – zoals fiscale – middelen.”

De conclusie over de Nederlandse situatie is daarmee duidelijk: alle fiscale prikkels zijn gericht op het tweeverdienersmodel. Zoveel mogelijk mensen moeten betaalde arbeid verrichten, want dat loont fiscaal. Het traditionele kostwinnermodel komt er daardoor zeer bekaaid vanaf.

4.6 Illustratie van verschil in belastingdruk

In het voorgaande zijn de nodige cijfers genoemd. Daaruit zijn ook enkele scherpe conclusies getrokken. Ter illustratie van het voorgaande volgt onderstaand grafiek. Hierin staat de verschuldigde belasting (of teruggaaf) per gezinssituatie aangegeven.

Met elkaar vergeleken worden eenverdieners, anderhalfverdieners en tweeverdieners met een gelijke inkomensaanbreng. Als uitgangspunt geldt belastingjaar 2010 en een bruto inkomen van € 40.000. In het geval van de anderhalfverdieners wordt uitgegaan van de inkomensaanbreng van € 30.000 en € 10.000. **Wanneer gesproken wordt over kinderen wordt bedoeld een meisje van 6 jaar en een jongen van 3 jaar.** Bij de kinderopvang is het uitgangspunt: het meisje 30 uur p/m buitenschoolse opvang en de jongen 80 uur p/m dagopvang. Als uurprijs voor de kinderopvang is € 6,13 genomen.

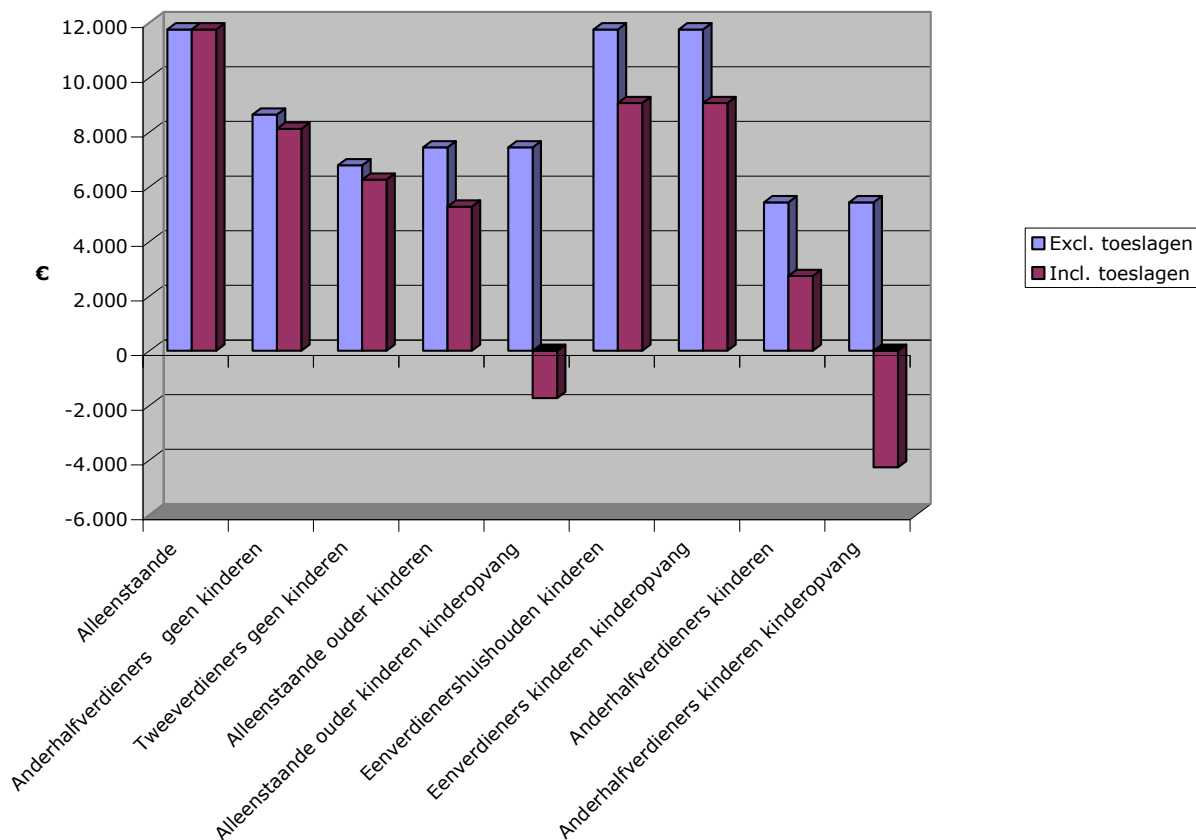
---

³⁰² Teunissen 2009, p. 324.

³⁰³ Teunissen 2009, p. 327.

³⁰⁴ Teunissen 2009, p. 326.

³⁰⁵ Teunissen 2009, p. 332.

Grafiek 3 – *Belastingdruk in euro's bij een bruto gezinsinkomen van € 40.000 per jaar uitgesplitst naar gezinssituatie en gedifferentieerd naar inkomensaanbreng (belastingjaar 2010).*

Duidelijk blijkt dat de alleenstaande en de eenverdienersgezinnen de meeste belasting betalen, ook na verrekening van eventuele toeslagen. Wanneer in een huishouden sprake is van twee inkomens daalt de belastingdruk aanzienlijk. Ook voor de alleenstaande ouder met kinderen ligt de belastingdruk aanzienlijk lager dan die voor een eenverdiener, terwijl de laatste ook de zorgplicht voor een echtgeno(o)t(e) heeft. Verder toont de grafiek dat de subsidiering van de kinderopvang een significant effect heeft op de belastingdruk.

Hoofdstuk 5 Duitsland

5.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

Tot 1958 kende Duitsland net als Nederland het samenvoegingsstelsel. Het inkomen van de man en de vrouw werd bij elkaar opgeteld en daarna werden de tarieven toegepast. Anders dan Nederland kent Duitsland een constitutioneel hof, het zogenaamde Bundesverfassungsgericht. Een dergelijke rechterlijke instantie heeft de bevoegdheid om wetten te toetsen aan de grondwet en algemene rechtsbeginselen. In Nederland heeft de rechter die mogelijkheden niet, omdat art. 120 van de Grondwet het de rechter verbiedt een wet (in formele zin) op grondwettigheid te beoordelen. Op een gegeven moment werd de juridische houdbaarheid van het samenvoegingsstelsel bij de rechter neergelegd. Uiteindelijk kwam ook het constitutionele hof over deze kwestie te oordelen. In het op 17 januari 1957 gewezen arrest verklaarde het Bundesverfassungsgericht het samenvoegingsstelsel strijdig met de in de grondwet vervatte bescherming van huwelijk en gezin en het gebod van gelijke behandeling.³⁰⁶ In het arrest liet het hof doorschemeren dat een splitsingsstelsel verenigbaar is met de grondwet, mits het stelsel neutraal is tegenover de door de echtgenoten gemaakte keuze.³⁰⁷ Het resultaat van het arrest was, dat met ingang van 1958 voor West-Duitsland het splitsingsstelsel werd ingevoerd dat het belastbare inkomen aan beide partners voor de helft toerekende. Oost-Duitsland zou in 1990 volgen. Het Bundesverfassungsgericht heeft later nog zijn expliciete goedkeuring over dit stelsel gegeven.³⁰⁸

De regeling werkt als volgt. Echtgenoten kunnen kiezen voor individuele of gezamenlijke belastingheffing. Kiest men voor de laatste mogelijkheid, dan is het splitsingsstelsel van toepassing. Alle inkomsten worden dan eerst bij elkaar opgeteld, om vervolgens voor 50% aan iedere echtgenoot te worden toegerekend. Dit komt dus neer op een splitsingscoëfficiënt van 2. Nogmaals: alleen voor gehuwden staat deze optionele mogelijkheid open.

4.2 De tariefstructuur

Belastingplichtige individuen en gezinnen in Duitsland hebben met een drietal voor dit commentaar relevante heffingen te maken. Het betreft de inkomstenbelasting, de solidariteitsbijdrage en de kerkbelasting.

4.2.1 Inkomstenbelasting

De belastinggrondslag laat zich vergelijken met die van de Nederlandse inkomstenbelasting, maar het valt buiten het bestek van dit commentaar om op alle overeenkomsten en verschillen in te gaan. Het tariefstelsel van Duitsland is progressief. Voor de individuele belastingplichtige³⁰⁹ ziet dit er als volgt uit (gegevens 2011):

---

³⁰⁶ BVerfG 17 januari 1957, E 6, 55 (Steuersplitting I).

³⁰⁷ Teunissen 2009, p. 318.

³⁰⁸ BVerfG 3 november 1982, E 61, 319 (Steuersplitting III).

³⁰⁹ Voor echtgenoten die gebruikmaken van het splitsingsstelsel geldt feitelijk dat de tariefschijven tweemaal zo lang zijn.

Inkomen	Tarief
0 - € 8005	0%
€ 8005 - € 52.882	van 14% tot 36% concaaf toenemend ³¹⁰
€ 52.882 - € 250.730	42%
€ 250.730 +	45%

Tabel 4 – Tariefstructuur inkomstenbelasting Duitsland

Het gemiddelde inkomen in Duitsland bedraagt € 41.750.

5.2.2 Solidariteitsheffing

Verder geldt in Duitsland een zogenaamde *Solidaritätszuschlag* die de hereniging van Oost met West-Duitsland dient te financieren. Deze solidariteitstoeslag bedraagt 5,5% van de verschuldigde inkomstenbelasting. **Voor iedere belastingplichtige geldt een vrijstelling van € 972 aan jaarlijks te betalen belasting, voor echtgenoten die gebruikmaken van het splitsingsstelsel derhalve € 1944.** Over de verschuldigde belasting die de vrijstelling overschrijdt moet 5,5% extra betaald worden.

5.2.3 Kerkbelasting

Naast de solidariteitsheffing betalen kerkleden ook een kerkbelasting. De grondslag van deze belasting is dezelfde als die voor de inkomstenbelasting. Het tarief bedraagt 8-9%. Wel kan de kerkbelasting in de aangifte inkomstenbelasting volledig worden verantwoord als aftrekbare post.

5.3 Aftrekposten

Vanwege het feit dat inkomen tot € 8005 onbelast is, kent Duitsland geen standaard-aftrekpost. De meest in het oog springende aftrekposten zijn de arbeidskorting, kinderkortingen, alimentatiebetalingen en werkgerelateerde uitgaven.

Werkgerelateerde regelingen. Iedere werknemer mag een bedrag van € 920 in aftrek brengen op zijn belastbaar inkomen. Werkgerelateerde uitgaven die dit bedrag overtreffen, mogen volledig op het belastbare inkomen in mindering worden gebracht.

Alimentatiebetalingen mogen tot een bepaald maximum in mindering worden gebracht.

Medische uitgaven die niet gedekt worden door de verzekering, kunnen deels in aftrek worden gebracht.

Kinderen. Per kind geldt er een heffingskorting. Voor het eerste en het tweede kind staat een bedrag van € 2208, voor het derde kind € 2280 en voor het vierde of daaropvolgende kind € 2580. **Een gezin met vier kinderen krijgt dus een korting van in totaal € 9276.** Verder is er een aftrekpost voor het onderhouden van een kind van € 2184 en een extra aftrekpost van € 1320 wanneer het kind gebruikmaakt van onderwijs. In het geval de ouders hebben gekozen voor het splitsingsstelsel worden deze aftrekposten verdubbeld. Wanneer de totale omvang van de kindgerelateerde kortingen kleiner is dan de toepasbare aftrekposten in verband met kinderen, mag de belastingplichtige alleen de aftrekposten verzilveren. Steeds geldt dat alleen de fiscaal meest voordelige optie mag worden gebruikt. Cumulatie van de twee regelingen is niet toegestaan. De verdubbeling geldt ook voor alleenstaande ouders die geen alimentatie

³¹⁰ Er geldt een formule voor het uitrekenen van de verschuldigde belasting in dit tariefvak. Naarmate het inkomen de € 52.882 benadert, stijgt de gemiddelde belastingdruk op het inkomen in dit tariefvak tot ca. 36%.

ontvangen. De alleenwonende ouder met een kind die aanspraak kan maken op de **kinderkortingen, ontvangt een additionele aftrekpost van € 1308.**

5.4 Fiscale en niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen

Naast bovengenoemde fiscale regelingen, is er voor gezinnen met kinderen de kinderbijslag van € 154 per kind per maand **vanaf het vierde kind bedraagt deze € 179 per maand.** Verder is er een **'Geschwisterbonus' voor het tweede kind, welke wordt uitbetaald tot aan de leeftijd van 24 maanden van het oudste kind.**

Voor de bestrijding van armoede onder gezinnen met kinderen gelden extra regelingen, waaronder een toeslag voor ouders met weinig inkomen (maximaal) **€ 140 per maand, welke** wordt uitbetaald voor ongehuwde kinderen tot aan de leeftijd van 25 jaar. Voor de alleenstaande ouder die geen alimentatie ontvangt van de andere ouder is er een additionele toeslag.

Voor ouders met kinderen is er verder een ruimhartig pakket aan betaalde en onbetaalde verlof- en zorgregelingen, waaronder het zogenaamde *Elterngeld* voor ouders die vanwege de zorg voor hun kind(eren) niet meer dan 30 uur per week kunnen werken.

Naast het bestrijden van armoede onder gezinnen met kinderen is verhoging van het geboortecijfer één van de doelstellingen van het Duitse gezinsbeleid. Daarom wil de Duitse regering het voor moeders gemakkelijker maken om arbeid en zorgtaken te combineren. Ook is de laatste jaren veel gedaan aan het vergroten van de beschikbaarheid en verbeteren van de toegankelijkheid van kinderopvang.³¹¹ Verder is er een tegemoetkoming in de kosten van kinderopvang via een belastingkorting.³¹²

5.5 Verschilt de belastingdruk naar gelang de inkomensaanbreng in een samenlevingsvorm?

Het Duitse splitsingsstelsel zorgt ervoor dat het in principe niet uitmaakt wie in welke mate het inkomen aanbrengt. Alle inkomsten worden bij elkaar opgeteld en dan door tweeën gedeeld. Dit is echter alleen voor gehuwden het geval. Ongehuwden met kinderen worden individueel in de belastingheffing betrokken. Iedere werkende partner voor zich doorloopt het progressieve tariefsstelsel. Daarbij komt dat de belastingregelingen voor kinderen van niet-gehuwden nadeliger kunnen uitpakken dan voor gehuwden die geopteerd hebben voor het splitsingsstelsel. Voor die laatsten geldt dat de van toepassing zijnde aftrekposten soms mogen worden verdubbeld. Dit voordeel ontlopen ongehuwden.

In Duitsland is het traditionele kostwinnersmodel fiscaal gezien het best af. Naast de hiervoor genoemde zaken, speelt ook de sociale zekerheid een rol. Een kostwinner met een twee maal modaal inkomen betaalt veel minder voor de sociale zekerheid dan een tweeverdienersgezin met hetzelfde, totale inkomen. Op dit punt neemt Duitsland echt een afwijkende plaats in ten opzichte van andere lidstaten.³¹³

---

³¹¹ Van den Brink 2009, p. 39-40.

³¹² Regioplan, p. 81-84.

³¹³ OECD 2011b, p. 2.

Hoofdstuk 6 Frankrijk

6.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

In Frankrijk geldt sinds 1945 een splitsingsstelsel dat rekening houdt met de gezinsomvang. Dit stelsel staat ook wel **te boek als 'système du quotient familial'**. Deze uitwerking van het splitsingsstelsel is uniek in de wereld. De introductie van dit stelsel was oorspronkelijk bedoeld om gezinsvorming te stimuleren. Tot 1953 gold zelfs de regel dat voor echtparen die na drie jaar nog steeds kinderloos waren, de splitsingsfactor van 2 naar 1,5 moest worden verlaagd.³¹⁴ Het motief voor dit stelsel is tegenwoordig nadrukkelijk gelegen in de gedachte dat het gezin de draagkrachtbepalende factor is en dat horizontale gelijkheid door de fiscaliteit bevordert dient te worden. **De Fransen duiden dit aan met het adagium "à niveau de vie égal, taux d'imposition égal" wat vrij vertaald neerkomt op 'bij gelijke levensstandaard, gelijke belastingdruk'**. Anders dan een splitsingsstelsel zoals dat in Duitsland functioneert, wordt het splitsingscoëfficiënt bepaald door het aantal gezinsleden. Zo geldt bijvoorbeeld voor een echtpaar met twee kinderen **de splitsingsfactor 3. Stel dat het gezinsinkomen € 30.000 bedraagt. Vanwege de splitsingsfactor wordt de belastingdruk berekend over een inkomen van € 10.000 en dan vervolgens vermenigvuldigd met de factor 3.** Dit levert in een progressief stelsel, zoals ook de Fransen dat kennen, direct voordeel op. Bovendien wordt ook de belastingvrije voet driemaal benut. Overigens gelden er wel bepaalde maximabedragen aan het toerekenen van inkomen aan kinderen (zie hierna).

6.1.1 Wie kwalificeren?

Voor echtgenoten is het splitsingsstelsel verplicht. Wanneer gehuwden gescheiden van elkaar wonen of gaan wonen, geldt het splitsingsstelsel niet langer. Naast het huwelijk kent Frankrijk ook het zogenaamde pacte civil de solidarité (ofwel PACS) waarmee een samenlevingsverband geformaliseerd wordt. Het PACS is een soort contract waarin wederzijdse rechten en plichten worden vastgelegd, maar deze gaan minder ver dan bij een huwelijk. Partners die een PACS ondertekend hebben worden sinds 2004 gezamenlijk belast. Uitzondering geldt wanneer binnen een jaar na ondertekening het PACS wordt verbroken. Ongehuwd samenwonenden worden individueel in de inkomstenbelasting betrokken. Dit geldt evenzeer voor alleengaanden en alleenstaanden. Zij kennen derhalve een splitsingscoëfficiënt van 1.

6.1.2 Wie worden in het gezinssplitsingstelsel betrokken ?

Naast de kwalificerende partners worden de minderjarige kinderen meegeteld. Wanneer kinderen hun eigen inkomen verwerven, kan verzocht worden om individuele heffing over het inkomen van het kind. Het kind telt dan niet langer mee voor het splitsingscoëfficiënt. Meerderjarige kinderen, dat wil zeggen kinderen ouder dan 21 jaar of wanneer het studerende kinderen betreft 25 jaar, worden zelfstandig belast. Ongeacht zijn of haar leeftijd wordt iemand met een handicap ook meegeteld voor de splitsingsfactor.

De eerste twee kinderen van gehuwden tellen voor 0,5 mee in de factor. Daaropvolgende kinderen tellen voor 1. Gehandicapte kinderen tellen altijd voor 1 mee. Voor niet gehuwden en niet PACS partners met kinderen, kent de inkomstenbelasting ook een voordeel toe dat verwerkt is in het splitsingscoëfficiënt. Deze factor loopt minder snel op dan voor gehuwden en geregistreerde

---

³¹⁴ Dit resulteert in een forfaitaire 'straf-tax' voor het kinderloos blijven. Immers, het forfaitaire inkomen overtreft het reële inkomen.

partners het geval is. Het volgende overzicht illustreert hoe de splitsingsfactoren veranderen met veranderingen in het samenlevingsverband:³¹⁵

De gezinssituatie:	De corresponderende splitsingsfactor:	Het splitsingsvoordeel geldt tot een bruto inkomen van:
Alleenstaand	1	
Gehuwd en geen kind of alleenstaand en 1 kind	2	n.v.t. / 43.303
Gehuwd en 1 kind of alleenstaand en 2 kinderen	2,5	62.258 / 53.720
Gehuwd en 2 kinderen	3	73.674
Alleenstaand en 3 kinderen	3,5	73.035
Gehuwd en 3 kinderen	4	94.504
Alleenstaand en 4 kinderen	4,5	85.379
Gehuwd en 4 kinderen	5	115.334
Alleenstaand en 5 kinderen	5,5	Geen gegevens
Gehuwd en 5 kinderen	6	Geen gegevens

Tabel 5 – Splitsingsfactoren inkomstenbelasting Frankrijk

Nadat met behulp van de van toepassing zijnde splitsingsfactor het bruto te betalen bedrag aan inkomstenbelasting inzichtelijk is geworden, moeten de toerekeningsmaxima worden onderzocht. Voor de toename van de splitsingscoëfficiënt vanuit de uitgangssituatie met 0,5 mag het **belastingvoordeel de drempel van € 2336 niet overschrijden. Voor elk kwart daarna, geldt een drempel van € 1168. Voor alleenstaanden geldt dat de toename van het coëfficiënt met het eerste punt resulteert in een drempel van € 4040. Ter illustratie het volgende voorbeeld. Een alleenstaande met twee kinderen heeft een splitsingsfactor van 2,5. Wanneer de alleenstaande geen kinderen had, bedroeg de factor 1. Het belastingvoordeel voor deze persoon wordt gemaximeerd op € 4040 + € 2336 = € 6376.**³¹⁶ Concreet betekent dit dat boven een bruto inkomen van € 53.720 geen belastingvoordeel meer mag worden behaald met deze splitsingsfactor. Bij een **overschrijding van het ‘gemaximeerde splitsingsvoordeel’ valt de belastingplichtige eenheid terug op de oorspronkelijke splitsingsfactor (1 of 2) en wordt van daaruit het bruto te betalen belastingbedrag berekend. Vervolgens mag op dit bedrag € 2336 per gedeefde halve factor in mindering worden gebracht. Voor ongetrouwden met kinderen bedraagt dit € 4040 voor de eerste factor, daarna € 2336 per gedeefde halve factor.**

Maximering totaal fiscaal voordeel. Het geheel aan aftrekposten en heffingskortingen waarop een **gezin in enig jaar aanspraak mag maken, mag de drempel van € 18.000 verhoogd met 6% van het totale belastingbare inkomen, niet overstijgen.**

6.2 Aftrekposten

Arbeid. Er geldt een aftrekpost voor werkgerelateerde uitgaven die 10% van het salaris bedraagt, **met een minimum van € 415 en een maximum van € 13.948.**

³¹⁵ Wanneer gesproken wordt over alleenstaanden met kinderen wordt aangenomen dat de kinderen onderdeel uitmaken van de huishouding van de alleenstaande.

³¹⁶ Voorbeeld ontleent aan IBDF land info Frankrijk, onderdeel 1.9.1.2.

Gezin. Naast het familiesplittingsstelsel dat rekening houdt met het kindertal is er een **afrekkpost voor uitgaven voor het levensonderhoud van kinderen (met een maximum van € 2300).**

Alimentatie. Onder bepaalde voorwaarden zijn alimentatiebetalingen fiscaal aftrekbaar.

Gehandicapten. Voor gehandicapten die betaald werk verrichten en daaruit niet meer dan € 14.100 als beloning ontvangen, mogen een aftrekpost van € 2276 benutten. Tussen een inkomen van € 14.010 en € 22.590 bedraagt de korting € 1138.

6.3 Belastingkortingen

Arbeidskorting. Het Franse stelsel kent een zogenaamde ‘prime pour l’emploi’ (PPE), oftewel een werkbonus. Dit is de Franse variant op de uit de Verenigde Staten afkomstige Earned Income Tax Credit en de Engelse Working Tax Credit. Alleenstaanden met een inkomen onder de € 17.451 komen in aanmerking voor deze korting. Zij mogen per toename van het splitsingscoëfficiënt met een half punt (dus van bijvoorbeeld 2 naar 2.5), € 4490 extra verdienen. Voor gehuwden bedraagt het maximale inkomen om nog aanspraak op deze korting te kunnen maken het dubbele, € 34.902, wanneer beiden werken. Wanneer één van de echtgenoten werkt, bedraagt het plafond € 26.572. De korting bedraagt 7,7% van het arbeidsinkomen voor zover het inkomen het minimuminkomen van € 12.475 niet overschrijdt. De korting wordt verhoogd met € 36 voor elke afhankelijke persoon in een samenlevingsverband. Voor het eerste kind geldt een verhoging van € 72. Bij een inkomen dat deze grenzen overtreft, geldt een belastingkorting van 17% over het verschil tussen het daadwerkelijk verdiende arbeidsinkomen en de drempel van € 17.451 of € 26.572. Wanneer als gevolg van deze werkbonus niet alle belastingkortingen kunnen worden verrekend met het inkomen, ontvangt de belastingplichtige het deel van de kortingen dat niet benut kan worden. Hier is dus sprake van een negatieve inkomstenbelasting: de inkomstenbelasting kan veroorzaken dat geld aan de belastingplichtige wordt uitgekeerd.

Kind en gezin. Voor schoolgaande kinderen geldt afhankelijk van het scholingsniveau per kind een belastingkorting die tussen de € 61 en € 183 bedraagt. Verder zijn de kosten voor kinderopvang van kinderen jonger dan 7 jaar voor 50% aftrekbaar met een maximum van (netto) € 1150. Voor het inhuren van huishoudelijke hulp, geldt dat 50% van het betaalde salaris als aftrekpost mag worden verantwoord, voor zover het maximum van € 6000 (en € 10.000 voor gehandicapten) niet wordt overschreden. Voor medische uitgaven bestaan geen belastingfaciliteiten.

6.4 De tariefstructuur

In onderstaand overzicht staat de tariefstructuur van de inkomstenbelasting in Frankrijk weergegeven:

Belastbaar inkomen	Tarief
0 - € 5963	0%
€ 5963 - € 11.896	5,5%
€ 11.896 - € 26.420	14%
€ 26.420 - € 70.830	30%
€ 70.830 +	41%

Tabel 6 – Tariefstructuur inkomstenbelasting Frankrijk

Het gemiddelde inkomen in Frankrijk bedraagt € 33.871.

Wanneer het te betalen bedrag aan inkomstenbelasting lager is dan € 878, mag een extra korting van € 439 in mindering worden gebracht.

Naast het heffen van inkomstenbelasting wordt in Frankrijk ter financiering van de sociale zekerheid ook geheven voor de sociale voorzieningen. Dit kan de totale belastingdruk flink doen oplopen. De gecombineerde belastingdruk als gevolg van de inkomstenbelasting en de sociale zekerheid, mag de 50% van het jaarinkomen niet overtreffen. Overstijgt de gezamenlijke druk dit percentage, dan kan verzocht worden om teruggave van belasting.

6.5 Fiscale en niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen

Frankrijk voert een expliciet gezinsbeleid met een breed scala aan kindgerelateerde financiële regelingen en diensten. Hieronder volgt een beknopt, niet-uitputtend overzicht.³¹⁷

Kinderbijslag. Om in aanmerking te komen voor kinderbijslag, moet men twee of meer kinderen hebben die jonger zijn dan 20 jaar. Kinderbijslag is onafhankelijk van het inkomen en afhankelijk van het aantal kinderen en de leeftijd van de kinderen. Er is een inkomensafhankelijke toeslag voor gezinnen met meer dan drie kinderen.

Verder is er een *bijdrage voor kosten van de lagere school*, afhankelijk van de hoogte van het inkomen, alsook een bijdrage voor de kosten van voortgezet onderwijs (voor ambtenaren). Een basis bedrag en een extra bedrag waarvan de hoogte afhankelijk is van het inkomen.

Voor alleenstaande ouders is er een garantie-uitkering die het inkomen aanvult tot het niveau van het minimuminkomen wanneer de werkelijke inkomsten lager zijn. Wanneer de andere gescheiden ouder niet de alimentatieplicht vervult, ontvangt de alleenstaande ouder een bedrag van € 83 per kind.

Geboortetoelage. Deze toelage wordt uitgekeerd aan zwangere vrouwen in de 7^e zwangerschapsmaand. De toelage is een vast bedrag van € 868,13 (onbelast). Wel geldt een inkomensgrens voor het ontvangen van deze toelage. Deze grens is mede afhankelijk van het aantal kinderen dat het gezin heeft.

Uitkering voor moeder rondom geboorte. Hiervoor geldt een wettelijk verplichte regeling. De uitkering geschiedt in geld maar betreft ook benodigde middelen (dus in natura) voor verzekerde vrouwen. Geld wordt alleen betaald aan werknemers die voor 16 weken hun werk onderbreken of voor 24 weken in geval van het derde of volgende kind. Om in aanmerking te komen moet men gedurende tenminste tien maanden vóór de bevalling premies betaald hebben voor de sociale verzekeringen. De uitkering bedraagt 100% van het netto salaris met een minimum (€ 8,48) en maximum bedrag (€ 74,24) per dag (belast). Afhankelijk van de CAO betaalt de werkgever het verschil tussen het maximum bedrag en het werkelijke inkomen. In bepaalde gevallen (bijv. bij vroeggeboorte of meerling) wordt het aantal weken van uitkering uitgebreid.

Vaderschapsverlof. De vader krijgt 11 werkdagen betaald verlof, op te nemen in de eerste 4 maanden na de geboorte. De hoogte van de uitkering wordt op dezelfde wijze bepaald als bij het moederschapsverlof. In geval van een meerling krijgt de vader 7 werkdagen extra.

Ouderschapsverlof. Deze regeling betreft een compensatie voor ouders in verband met het grootbrengen van kinderen, gedurende drie jaar tot het jongste kind 3 jaar oud is. Er is een basisuitkering voor gezinnen die uitgekeerd wordt als bepaalde inkomensgrens nog niet is bereikt. Daarnaast kan men een uitkering krijgen als men minder gaat werken. In geval van 3 of meer kinderen, mag als alternatief gekozen worden voor aanvullende uitkering. De moeder of vader dient tenminste 24 maanden werkzaam geweest zijn in de 4 of 5 jaar voorafgaand aan geboorte van 2^e of 3^e kind of gedurende 2 jaar voor geboorte van 1^e kind. En er moet minder dan

³¹⁷ Zie ook: Regioplan, p. 90-94.

80% van voltijds gewerkt worden. De uitkering is niet belast. De basisuitkering (waarvoor een **inkomensgrens geldt**) is € 173,63. Deze wordt betaald vanaf 1e maand na geboorte tot kind 3 jaar is. Daarnaast - in het geval dat men minder gaat werken - worden vaste bedragen betaald **waarvan de hoogte afhankelijk is van hoeveel minder er gewerkt wordt (bedragen tussen de € 309,77 en € 538,72)**. Deze uitkering wordt betaald vanaf de 6^e maand na de geboorte tot het kind 3 jaar is.

In het geval dat er 3 of meer kinderen zijn, kan gekozen worden voor een extra uitkering van **€770,38 per** maand gedurende 12 maanden (in plaats van de uitkering als er minder gewerkt wordt). Dit bedrag is lager als ook de basisuitkering betaald wordt. De hoogte van deze uitkering is niet afhankelijk van hoogte van inkomen.

Kinderopvang. Het regelen van kinderopvang wordt in Frankrijk gezien als een verantwoordelijkheid van de ouders. Wel heeft de overheid voorscholen opgericht voor kinderen tussen de 3 en 6 jaar. Voor werkende ouders is er een gedeeltelijke, inkomensafhankelijke vergoeding voor de kosten van kinderopvang van een kind onder de 6 jaar (ook van toepassing voor een oppas thuis).

Extra basispensioen. Het basispensioen voor werknemers is hoger voor ouders die drie of meer kinderen hebben opgevoed.

6.6 Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?

Ja, gehuwden met kinderen benutten de werking van het Franse stelsel optimaal. De aanbreng van de gezinsinkomens is onder dit stelsel niet relevant, maar het is wel voordelig wanneer beide partners betaalde werkzaamheden verrichten. In de inkomstenbelasting houden de Fransen nadrukkelijk rekening met kinderen. De focus van het Franse stelsel ligt op gezinsdraagkracht.

Hoofdstuk 7 Verenigd Koninkrijk

7.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

Het Verenigd Koninkrijk (VK) kent sinds 1990 een inkomstenbelasting die aansluit bij de individuele draagkracht van een belastingplichtige. De grondslag van deze belasting is vergelijkbaar met de Nederlandse. Evenals in Nederland vormen in het VK loon en winst de belangrijkste onderdelen van het belastbare inkomen. In tegenstelling tot Nederland is in het VK de eigen woning niet relevant voor de inkomstenbelasting. Of iemand gehuwd is of niet maakt geen verschil voor de fiscale behandeling van het individuele inkomen.

Dit is niet altijd zo geweest. Eerst kende het VK een gezamenlijke heffing. In de jaren '60 kreeg een getrouwd stel een speciale aftrekpost. Deze zogenaamde 'married man's allowance' was 1,5 keer de standaard aftrekpost die voor iedere individuele belastingplichtige gold. Voor gehuwde tweeverdieners gold een omvang van 2,5 maal de standaard aftrek. Daarnaast kon aanspraak gemaakt worden op kind- en gezinsgerelateerde aftrekposten. Optioneel konden gehuwden ieder apart in de heffing worden betrokken. Dit had echter consequenties voor de aftrekposten. Om het verschil in belastingheffing tussen gehuwden en ongehuwden met kinderen te overbruggen bestond een extra aftrekpost voor alleenstaanden met kinderen. Dit zorgde voor een evenwichtige belastingdruk.³¹⁸ In de jaren '70 werd overgestapt op een systeem van kindgebonden uitkeringen. De omvang van deze voordelen werd echter niet geïndexeerd voor gehuwden. Voor alleenstaanden steeg de omvang wel. Dit resulteerde in een kleiner verschil tussen echtparen met en zonder kinderen. Met de introductie van een individuele heffing in 1990 werden de belastingvoordelen voor iedereen gelijk. Om de fiscale consequenties voor gehuwden te compenseren, werd de overdraagbare 'married couple's allowance' geïntroduceerd. De korting voor alleenstaanden met kinderen werd gecontinueerd. In 1999 werd een zogenaamde 'Working Families Tax Credit' geïntroduceerd. Deze korting werd in 2003 vervangen door de 'Working Tax Credit' (WTC) en de 'Child Tax Credit' (CTC).

In het VK is sprake van een 'couple penalty'. Gezamenlijk wonen is financieel niet voordelig. Onderzoek heeft aangetoond dat 95% van de alleenstaanden met kinderen zich geconfronteerd ziet met een 'couple penalty' wanneer ze trouwen of gaan samenwonen.³¹⁹ Dit heeft verschillende oorzaken waarvoor de heffingskortingen van de inkomstenbelasting deels verantwoordelijk zijn.³²⁰

In het VK geldt de Britse pond sterling als betaalmiddel. De bedragen in dit onderdeel zullen in ponden worden uitgedrukt. Wanneer ook euro's worden genoemd, is een wisselkoers van £ 0,88 = € 1 gebruikt.

---

³¹⁸ Care, p. 16.

³¹⁹ Care, p. 42. Van degenen die erop achteruit gaan, loopt de helft aan tegen een achteruitgang van minstens £ 101 per week of een daling van hun netto inkomen met 16%. Een tiende gaat er £ 214 per week op achteruit. Dat bedrag correspondeert met een derde van het gezamenlijk besteedbare inkomen.

³²⁰ Care, p. 42. Verder wordt ook de aansprakelijkheid voor elkaars belastingschulden genoemd (Care, p. 66).

7.2 Aftrekposten

Bij het verzilveren van de aftrekposten komt het individuele karakter heel duidelijk naar voren. Afgezien van een klein aantal echtgenoten op hoge leeftijd en blinden, zijn aftrekposten in het VK strikt persoonlijk. Wanneer een aftrekpost niet ten volle benut kan worden, verdampt dit deel. Het is niet overdraagbaar aan de fiscale partner.

Sommigen maken het verwijt dat het individuele stelsel met huwelijk en gezinnen geen rekening houdt. De behoeften van de tweede partner zouden worden genegeerd.³²¹ De afgelopen 45 jaar is de belastingdruk op een alleenstaande zonder kinderen en met een gemiddeld inkomen eigenlijk niet veranderd. Voor de alleenverdienende gehuwde met twee kinderen en in inkomen tussen de £ 25.000 en £ 34.000 is in dezelfde periode de belastingdruk verdubbeld.³²²

7.3 De huidige tariefstructuur

Het tariefoverzicht van de inkomstenbelasting in het VK is als volgt:

Inkomen	Toepasselijk tarief
0 – £ 35.000 / 0 - € 30.800	20%
£ 35.000 – £ 150.000 / € 30.800 - € 132.000	40%
£ 150.000 + / € 132.000	50%

Tabel 7 – Tariefstructuur inkomstenbelasting Verenigd Koninkrijk

Het gemiddelde inkomen van een inwoner van het VK bedraagt **£ 35.212 (€ 40.014)**.

Voor inkomen uit sparen geldt dat inkomsten tot £ 2560 een tarief van 10% van toepassing is. Van £ 2560 tot £ 35.000 geldt het normale tarief van 20%. Daarna doorloopt inkomen uit sparen dezelfde stappen als in het hierboven opgenomen schema. Voor dividendinkomsten gelden dezelfde tariefschijven. Alleen de corresponderende tarieven verschillen. Deze bedragen respectievelijk 10, 32,5 en 42,5%.

Naast inkomstenbelasting dient bijgedragen te worden aan de sociale zekerheid. Iedere werknemer met een salaris van tussen de £ 139 en de £ 817 per week dient over dit bedrag (vanaf £ 139, maximaal £ 678) 11% bij te dragen. Voor ondernemers geldt een vlaktaks van 2,5% over hun inkomsten.

7.4 Aftrekposten

Algemene aftrekpost. Voor iedere belastingplichtige met een inkomen lager dan £ 100.000 geldt een algemene aftrekpost van £ 7475. Voor inkomens die deze grens te boven gaan, wordt per £ 2 de aftrekpost met £ 1 afgebouwd. Voor ouderen gelden andere bedragen. Zo mogen personen die 65 jaar en ouder zijn £ 9940 in aftrek brengen en personen van 75 jaar en ouder £ 10.090. Voor de ouderen geldt wel dat het inkomen niet hoger mag zijn dan £ 24.000. Wanneer deze grens overschreden wordt, geldt dezelfde afbouw van de algemene aftrekpost als bij de vijfenzestigminners.

Korting voor gehuwden. Echtgenoten waarvan er één geboren is vóór 6 april 1935³²³ en 75 jaar of ouder zijn kunnen gebruikmaken van een extra aftrekpost. Deze aftrekpost bedraagt, afhankelijk van het inkomen, minimaal 10% van £ 2.800 en maximaal 10% van £ 7295. Daartoe mag het

³²¹ Care, p. 9.

³²² Care, p. 9.

³²³ Deze datum heeft te maken met het gegeven dat een belastingjaar in het UK loopt van 6 april in het ene jaar tot 5 april in het andere jaar.

inkomen echter niet hoger zijn dan £ 24.000. Bij overschrijding van dit bedrag geldt een afbouw van £ 1 per £ 2 waarmee de genoemde drempel wordt overschreden.

Blindenaf trek. Blinden kunnen een aftrekpost van £ 1980 claimen. Onder bepaalde voorwaarden is het niet benutte deel van deze aftrekpost overdraagbaar aan de partner.

Werkgerelateerde kosten. Vervoerskosten en andere kosten die noodzakelijkerwijs gemaakt moeten worden ten behoeve van het arbeidsinkomen, kunnen aftrekbaar zijn. Als algemene beperking geldt dat de werkgever niet een tegemoetkoming of vergoeding mag hebben verstrekt. Verder gelden specifieke voorschriften.

Alimentatie. Alimentatiebetalingen zijn feitelijk niet aftrekbaar. Slechts voor gescheiden personen waarvan er één voor 6 april 1935 geboren is, kan onder bepaalde voorwaarden belastingaftrek worden verleend.

7.5 Belastingkortingen

De twee belangrijkste kortingen zijn de kinderkorting (Child Tax Credit) en de arbeidskorting (Working Tax Credit).

De *Working Tax Credit* (hierna WTC) is gebaseerd op het aantal uren verrichte, betaalde arbeid. Deze regeling staat open voor zowel werknemers als ondernemers. Opgemerkt dient te worden dat het eigenlijk niet om een belastingkorting, maar om een soort belastingtoelage gaat. Wanneer de omvang van de WTC namelijk niet volledig kan worden benut, wordt deze uitgekeerd. De WTC werkt dus als een negatieve inkomstenbelasting. Deze karakteristiek geldt evenzeer voor de Child Tax Credit.

7.5.1 Wie kwalificeren?

Mensen van 25 jaar en ouder dienen minimaal 30 uur per week te werken. Voor 16-jarigen en ouder geldt dat minimaal 16 uur per week gewerkt moet worden. Dit aantal geldt ook voor mensen met een beperking. Het minimum van 16 uur per week geldt tevens voor werknemers die 50 jaar of ouder zijn. Degene die de verzorging van de kinderen op zich neemt en 16 jaar of ouder is, dient minimaal 16 uur per week arbeidsinkomsten te verwerven om in aanmerking te komen voor de WTC. Enkele groepen zijn uitgezonderd van deelname. Dit geldt bijvoorbeeld voor de meeste studenten, voor degenen die vrijwilligerswerk doen en voor personen die meer dan 10 dagen achtereen staken.

7.5.2 De omvang

Om de daadwerkelijk te benutten WTC uit te rekenen, moet eerst worden nagegaan waarop maximaal aanspraak kan worden gemaakt. Vervolgens moet gezien worden of de hoogte van het bruto inkomen beperkingen oplevert. De maximale omvang van de WTC is afhankelijk van het aantal gewerkte uren, de aanwezigheid van kinderen, de leeftijd van de werkende en bijzondere omstandigheden. Zo geldt voor iedere deelnemer aan het arbeidsverkeer een standaardbedrag van £ 1920. Een alleenstaande ouder die werkt en echtgenoten (ongeacht de aanwezigheid van kinderen) kunnen daar bovenop een bedrag van £ 1950 claimen. Wanneer minimaal 30 uur per week wordt gewerkt, bedraagt de extra korting £ 790. Voor gehandicapten die werken en voor mensen van 50 jaar en ouder die terugkeren naar de arbeidsmarkt gelden verdere verhogingen.

De daadwerkelijke hoogte van de WTC laat zich lastig berekenen. Dit heeft onder andere te maken met de plafonds die gelden. Wanneer een bepaalde drempel overschreden wordt, wordt de WTC weer afgebouwd.

Een tweeverdienersgezin met een kind van jonger dan 16 jaar ontvangt vóór aftrek van kinderkosten maximaal £ 4600 per jaar. Wanneer het inkomen de grens van £ 6420 overschrijdt, neemt de WTC met 39 pence af per £ 1 overschrijding. Als laatste geldt voor werkende ouders die

gebruikmaken van kinderopvang een extra verhoging. Voor één kind geldt een maximale korting van £ 175 per week en wanneer het twee of meer kinderen betreft is de korting gemaximeerd op £ 300 per week. De daadwerkelijk in aanmerking te nemen aftrek voor kinderopvang is gerelateerd aan het inkomen.

De *Child Tax Credit* (hierna: CTC) is een soort belastingkorting die openstaat voor families met lage of middelmatige inkomens die kinderen hebben. Overigens kunnen ouders die niet werken ook aanspraak maken op deze korting die feitelijk een negatieve inkomstenbelasting is. Kinderen jonger dan 16 jaar komen standaard in aanmerking voor de CTC. Voor kinderen tot 19 jaar die voltijds onderwijs volgen, geldt hetzelfde. De omvang is afhankelijk van het bruto inkomen, het aantal kinderen, de gezinssituatie (alleenstaand of met partner), of en hoeveel er gewerkt wordt, of er betaald wordt voor kinderopvang en of het al dan niet een gehandicapt kind betreft. De standaardkorting bedraagt £ 545. Voor ieder kwalificerend kind geldt daarenboven een korting van £ 2555. Voor een gehandicapt geldt een extra korting van £ 2800 en in het geval van een ernstige handicap nog eens £ 1130. Ter illustratie: voor een gezin met twee kinderen bedraagt de maximale CTC £ 5655 per jaar.

Nadat is bepaald wat de maximaal in aanmerking te nemen CTC is, dient onderzocht te worden of de hoogte van het inkomen geen roet in het eten gooit. Voor een gezin waarin geen van de partners werkt, geldt een maximum inkomen van £ 16.190. Bij overschrijding daarvan geldt een reductie van 39 pence per pond waarmee de drempel wordt te boven gegaan. In het geval de partners werken, gelden dezelfde drempelbedragen en bijbehorende sancties als bij de WTC het geval is. Voor alle families met een bruto inkomen tot £ 50.000 is een minimale CTC van £ 545 van toepassing. In het geval de £ 50.000 wordt overschreden, wordt de CTC 6,67 procent afgeknot.

7.5.3 Algemene maximering aan belastingkortingen

Algemeen kan worden gesteld dat voor een niet-werkende met kinderen de omvang van de belastingkortingen bij een inkomen van £ 15.000 op zijn hoogst is. Daarna loopt de maximale omvang van de in aanmerking te nemen kortingen terug. Bij het inkomen van £ 35.000 bedraagt het maximum, ongeacht het aantal kinderen, £ 545 en vanaf £ 45.000 bedraagt het nihil. Voor werkenden gelden afhankelijk van het aantal gewerkte uren, en de aanwezigheid van kinderen weer andere maxima aan de belastingkortingen. Wel is de structuur steeds hetzelfde: naarmate het inkomen stijgt, neemt het maximaal te benutten bedrag aan belastingkortingen zienderogen af.

7.6 De daadwerkelijke tariefstructuur

Wanneer de verschuldigde belasting en de financiële tegemoetkomingen worden gesaldeerd, wordt een zeer duidelijke, progressieve tariefstructuur zichtbaar. Van het belastingstelsel en de samenhang met de sociale zekerheid in het VK kan dan ook gezegd worden, dat het duidelijk een herverdelende werking heeft.³²⁴

7.7 Fiscale en niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen

Het Verenigd Koninkrijk kent geen coherent gezinsbeleid. Dit vloeit voort uit de liberale oriëntatie, waarin de staat zich op afstand houdt van het privé-domein van burgers. De meeste gezinsondersteunende maatregelen zijn inkomensafhankelijk en gericht op het bestrijden van armoede. Daarnaast zijn er maatregelen gericht op steun aan (ouders met) kinderen met een handicap.

³²⁴ Zie ter illustratie figuur 4.3 op p. 8 van Mirrlees 2011a.

Kindertoeslag. Ongeacht het inkomen van de ouders, kan aanspraak worden gemaakt op het zogenaamde 'Child Benefit'. De toeslag geldt voor kinderen onder de 16 jaar of in het geval voltijds onderwijs gevolgd wordt onder de 20 jaar. De bedragen gelden per week en bedragen voor het eerste kind £ 20,30 per week (£ 1055,60 op jaarbasis) en voor elk daarop volgend kind £ 13,40 per week ((£ 696,80 op jaarbasis).

Geboortetoelage. In het Verenigd Koninkrijk wordt een geboortetoelage verstrekt als vader of moeder een aan inkomen gerelateerde uitkering ontvangt. Tevens moeten de ouders in het bezit van een geldig certificaat waaruit blijkt dat de moeder adviezen heeft gekregen met betrekking tot zwangerschap en de verzorging van de baby. **Deze 'sure start maternity grant' bedraagt € 632 (onbelast).**

Uitkering rondom geboorte. Er zijn twee categorieën uitkering rondom de geboorte, gerelateerd aan inkomen en type werknemer. De Statutory Maternity Pay (SMP) wordt uitgekeerd aan werknemers met een hoger inkomen. Degenen die niet onder de SMP vallen ontvangen een Maternity Allowance (MA). Dit zijn veelal zelfstandigen of personen die nog niet zo lang deelnemen aan het arbeidsproces. Om in aanmerking te komen voor een SMP moet de moeder gedurende 26 weken **gewerkt hebben bij dezelfde werkgever (voor gemiddeld minimaal €114 per week)** tot 15 weken voor de uitgerekende datum. Moeders die een MA willen ontvangen, moeten **gedurende 26 weken gewerkt hebben in de laatste 66 weken (voor gemiddeld minimaal € 38 per week)**. De SMP is belast en bedraagt gedurende zes weken 90% van het inkomen, daarna 33 **weken € 148 per week of 90% van het inkomen, wanneer de gemiddelde verdiensten minder zijn dan € 148 per week. De MA is onbelast en bedraagt gedurende 39 weken € 148 per week of 90% als de gemiddelde verdiensten minder zijn dan € 148 per week.**

Moederschapsverlof. Werknemers hebben recht op een zwangerschapsverlof van 26 weken, gevolgd door een additioneel moederschapsverlof van 26 weken. De voorwaarde om hiervoor in aanmerking te komen is identiek aan die voor de SMP respectievelijk MA.

Vaderschapsverlof. Onder dezelfde voorwaarden als het moederschapsverlof, heeft de vader recht op twee weken verlof **voor € 150 per week (of 90% van het inkomen wanneer dat minder is)** binnen 8 weken na de geboorte van het kind.

Ouderschapsverlof. Werknemers met een kind onder de zes jaar hebben het recht om bij hun werkgever te vragen om vermindering van werkuren of om flexibele werktijden. Werkgevers mogen dergelijke verzoeken alleen afwijzen als het bedrijfsbelang wordt geschaad. Er is ook een regeling voor onbetaald verlof voor iedere ouder. Werknemers die bij dezelfde werkgever gewerkt hebben voor 1 jaar mogen 13 weken verlof nemen, verspreid over de eerste 4 levensjaren van het kind. Per jaar kan maximaal 4 weken ouderschapsverlof worden opgenomen. Wanneer ouders voor **een ziek kind moeten zorgen, hebben zij gedurende een 'redelijke tijd' recht op onbetaald verlof.**

Kinderopvang. Dit wordt niet gezien als een verantwoordelijkheid waarvoor de overheid zorg moet dragen. De prijzen van kinderopvang zijn vrij hoog. Wel is er voor kinderen van 3 en 4 jaar recht op 12,5 uur per week vroegschoolse educatie. Verder is er voor lage inkomens een supplement bij de Working Tax Credit die tot 80% van de kosten van kinderopvang compenseert. Ook zijn er zogenaamde 'early excellence centres' waarin **geïntegreerd onderwijs en dagopvang voor jonge kinderen** wordt aangeboden. Voor kinderen van ouders met lagere inkomens zijn er gratis maaltijden op school beschikbaar.

7.8 Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?

Het VK kent een geïndividualiseerde inkomstenbelasting met een progressief tariefstelsel. Samen met de WTC maakt dit het tweeverdienerstelsel lucratief. Hoewel het stelsel in het VK in naam **individueel is, treden er in de praktijk toch zogenaamde 'couple penalties' en 'couple premiums'** op. Dit komt omdat niet alle regelingen gebaseerd zijn op het alleenstaande individu. Voor sommige inkomensondersteunende regelingen is het inkomen van de partner ook van belang.

Daarnaast gelden voor sommige regelingen maxima die voor samenwoners minder dan twee maal het maximum van een alleenstaande bedragen. Couple penalties worden met name veroorzaakt door inkomensondersteunende maatregelen als de CTC, de belastingkorting voor werkzoekenden en pensioenvoorzieningen.³²⁵ **In een enkel geval kan ook sprake zijn van een ‘couple premium’.** Het gaat dan om regelingen die niet aan een bepaald maximum gebonden zijn en extra bedragen toekennen voor volwassen, afhankelijke personen. Over het algemeen geldt dat hoe vermogender **een belastingplichtige is, des te minder effecten als ‘couple penalties’ en ‘couple premiums’** optreden. Dit geldt evenzeer voor volwassenen zonder kinderen en voor degenen die 60 jaar of ouder zijn, omdat veel inkomensgrenzen rekening houden met hen die kinderen hebben en jonger dan 60 jaar zijn.³²⁶

Er is bewijs dat de gezinsvorming wordt beïnvloed door onder meer de couple penalties, maar het bewijs is niet indrukwekkend en de impact ervan is klein. Er is meer overtuigend bewijs dat misbruik wordt gemaakt van de ‘couple penalties’, door bijvoorbeeld aan te geven dat men alleenstaand is terwijl samengewoond wordt.³²⁷

Wat het verschil in belastingdruk betreft tussen gehuwden, ongehuwden en degenen met en degenen zonder kinderen, komt overduidelijk naar voren dat de alleenstaande met een lager dan gemiddeld inkomen en met één of meer kinderen fiscaal het meest gunstig wordt behandeld. Het verschil met een alleenstaand, kinderloos iemand met hetzelfde inkomen is aanzienlijk.³²⁸

---

³²⁵ IFS 2010, p. 3.

³²⁶ IFS 2010, p. 3.

³²⁷ IFS 2010, p. 62-63.

³²⁸ Zie Care, p. 70.

Hoofdstuk 8 Zweden

8.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

Vóór 1970 vormde het huishoudinkomen het te belasten object. Daarin werden ook inkomsten van kinderen tot 18 jaar begrepen. De heffing over het gezinsinkomen gold voor gehuwden, de man en vrouw die gescheiden waren maar nog steeds een gezamenlijke huishouding voerden en voor ongehuwden met een gezamenlijk kind. Voor gehuwden gold een ander tariefstelsel dan voor ongehuwden. In de praktijk betekende dit veelal dat gehuwden beter af waren.³²⁹ Gehuwden konden optioneel als individu worden belast, maar deze mogelijkheid werd alleen toegepast op arbeidsinkomen. In 1970 is men overgestapt op een individuele heffing over de inkomsten. De gezamenlijke heffing over kapitaalinkomsten werd voortgezet tot 1986. Deze overstap naar een individuele heffing werd ingegeven door roep om gelijkheid tussen man en vrouw. In Zweden wordt namelijk het volstrekt individueel belastingheffen gezien als belangrijk element van de gelijkheid tussen de seksen.³³⁰ Maar ook de arbeidstekorten speelden een rol bij deze overstap. Het doel van de belastinghervorming was dan ook om getrouwde vrouwen te stimuleren tot deelname aan het arbeidsproces.³³¹ Tegenwoordig worden partners in Zweden dan ook afzonderlijk belast voor alle inkomsten, derhalve een individuele heffing.

8.2 De huidige tariefstructuur

Zweden kent de hoogste marginale belastingtarieven ter wereld. Deze bedragen namelijk maximaal 70%. Naast een algemene inkomstenbelasting waarvan de opbrengsten voor de staat zijn, dienen Zweden ook lokale belastingen te betalen. De tarieven daarvan bevinden zich tussen de 29,08 en de 34,7%. Gemiddeld genomen bedraagt het tarief 31,55%.³³² Daarvan zal in het overzicht hieronder worden uitgegaan. De munteenheid van Zweden is de Zweedse kroon. Deze **wordt ook wel aangeduid als SEK. In dit commentaar zal de wisselkoersverhouding van € 1 = SEK 9,2 worden gebruikt.**

De tariefstructuur van Zweden met lokale en algemene belastingen op inkomsten, is als volgt:

Inkomen:	Bijbehorend tarief:
0 – SEK 12.500 / € 1360	0%
SEK 12.500 – 383.000 / € 1360 – € 41.630	31,55%
SEK 383.000 – 548.300 / € 41.630 – € 59.600	51,55%
SEK 548.300 + / € 59.600 +	56,55%

Tabel 8 – Tariefstructuur inkomstenbelasting Zweden

Het gemiddelde inkomen in Zweden bedraagt SEK 316.000 (€ 34.350).

Het belastbare inkomen in Zweden laat zich vergelijken met dat van Nederland. Ook in Zweden vormen arbeidsinkomsten de belangrijkste belastbare bron voor de inkomstenbelasting.

Ook na het verwerken van aftrekposten en heffingskortingen, kent Zweden een duidelijk progressieve tariefstructuur. Van een gemiddelde effectieve belastingdruk van 14% op inkomsten

³²⁹ Lindencrona, p. 475.

³³⁰ Zie Lindencrona 2010, p. 171.

³³¹ Bron: Skatteverket yearbook 2010, p. 41.

³³² IREF, p. 169 in combinatie met het landenoverzicht aan het eind van de publicatie.

tot en met SEK 50.000, loopt de druk stapsgewijs (24 en 26%) op tot 38% voor inkomen dat de **SEK 500.000 (€ 54.350) te boven gaat.**³³³

Naast de inkomstenbelasting die uit twee componenten bestaat, betalen werknemers en ondernemers premies voor de sociale zekerheid. Deze bedragen respectievelijk 31,42% en 29,34% van het inkomen. Sommige onderdelen daarvan kunnen als belastingkorting voor de inkomstenbelasting gelden. Het grootste deel van de sociale zekerheidsheffing kan echter gezien worden als belastingbetaling.³³⁴ De combinatie van de sociale premies en de bovenstaande tabel maakt dat het hoogste marginale tarief in Zweden 70% bedraagt.³³⁵

8.3 Belastingkortingen

8.3.1 Algemene heffingskorting

In Zweden kent men een algemene heffingskorting die gerelateerd is aan het inkomen. De omvang van deze korting loopt van SEK 33.000 terug tot SEK 12.600 wanneer het inkomen de drempel van de derde tariefschijf (SEK 383.000) benadert.

8.3.2 Arbeidskorting

Voor werkenden geldt sinds 2007 een zogenaamde earned income tax credit (hierna: eitc) waarvan de hoogte samenhangt met het inkomen. Deze is zodanig vormgegeven dat hij voor werknemers met lage inkomens de belastingdruk verlaagt. In sommige gevallen werkt de eitc als een negatieve inkomstenbelasting. Dan wordt er dus geld uitgekeerd. De eitc is erg ingewikkeld vormgegeven, zodat het heel lastig is om aan te geven wat bij welk inkomen het voordeel bedraagt.³³⁶

Voor iemand die de leeftijd van 65 nog niet heeft bereikt, is de eitc maximaal SEK 18.179 (€ 1975). De omvang van de eitc wordt berekend aan de hand van het bruto inkomen, de algemene heffingskorting (zie hiervoor) en het van toepassing zijnde tarief van de lokale belasting (gemiddeld 31,55%). In formulevorm ziet het er als volgt uit: (bruto inkomen -/- de algemene heffingskorting) x gemiddeld 31,55%. Voor diegenen die 65 jaar of ouder zijn, bedraagt de eitc **maximaal SEK 30.000 (€ 3260)**. Voor hen geldt een speciale berekening die niet afhangt van de lokale belastingen.

Ter illustratie enkele voorbeelden. Voor iemand met een inkomen van SEK 180.000 bedraagt de gemiddelde belastingdruk na toepassing van de eitc 20,7%. Dat is aanzienlijk minder dan het tabeltarief van 33,55% dat gemiddeld genomen van toepassing is. Voor iemand met een inkomen van SEK 300.000 komt de gemiddelde belastingdruk als gevolg van de eitc uit op 24,5%. Degene met een inkomen van SEK 420.000 betaalt gemiddeld 28,1%.³³⁷ Hieruit blijkt, dat de eitc de tabeltarieven behoorlijk dempt en dat de progressie behouden blijft.

³³³ Cijfers 2008, Skatteverket Yearbook 2010, p. 25.

³³⁴ IREF, p. 169.

³³⁵ IREF, p. 169.

³³⁶ IREF, p. 169-170. Op www.jobbskatteavdrag.se kan het precieze voordeel worden berekend.

³³⁷ De voorbeelden en getallen zijn ontleend aan IREF, p. 169.

8.4 Aftrekposten

Werkgerelateerde verminderingen. Wanneer de uitgaven aan woon-werk-verkeer de SEK 9.000 overschrijden, kan het meerdere worden afgetrokken. Werkgerelateerde uitgaven die de grens van SEK 5.000 overschrijden, kunnen evenals worden afgetrokken.

Kindgerelateerde regelingen. Onafhankelijk van het belastbare inkomen ontvangen ouders per kind een bepaalde toeslag. Dit bedrag is voor het eerste kind SEK 12.600 (€ 1370), het tweede SEK 14.400 (€ 1565), het derde SEK 16.848 (€ 1830), het vierde SEK 22.920 (€ 2490) en voor het vijfde en daaropvolgende kind SEK 25.200 (€ 2740).

Medische uitgaven. Voor uitgaven aan gezondheidszorg geldt geen aftrek. Wel heeft iedereen recht op door de staat bekostigde gezondheidszorg. De Zweedse overheid draagt er zorg voor dat elk kind zo gezond mogelijk kan opgroeien. Verder moeten de kinderen totdat ze naar school gaan regelmatig voor controle naar een kliniek. Daarna ondergaan de kinderen op school regelmatig een gezondheidscontrole.³³⁸

Alimentatie. De betaler van alimentatie mag de betalingen ten laste van zijn belastbare inkomen brengen. Voor de ontvanger zijn de ontvangsten belast.

Huishoudelijke dienstverlening. Het inhuren van sommige diensten ten behoeve van de huishouding kan tot een aftrekpost leiden. Gedacht moet worden aan diensten als schoonmaken, het wassen van kleding, koken, grasmaaien, kinderoppas en het vegen van sneeuw. Degene die deze diensten verricht moeten 18 jaar of ouder zijn en in dienst zijn bij een onderneming of zelf ondernemer zijn. De belastingplichtige die dergelijke diensten inhurt, mag 50% van de gemaakte kosten als aftrekpost verantwoorden. Wel geldt een maximum aan de omvang van de aftrekpost, namelijk SEK 50.000 (€ 5435). In een gezin kunnen beide partners van deze aftrekpost gebruikmaken.

8.5 Fiscale en niet-fiscale regelingen m.b.t. gezinnen en kinderen

Vanuit de doelstelling om de gelijke kansen van mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt te waarborgen en zoveel mogelijk te voorkomen dat de combinatie van werken en zorgen problematisch wordt, draagt de Zweedse regering zorg voor een ruime beschikbaarheid van kinderopvang en andere voorzieningen voor ouders. Uitgangspunt hierbij is dat zoveel als mogelijk beide ouders delen in de zorgtaken voor hun kinderen (dual-earner/dual-caretaker model). Zo heeft elke ouder bij het krijgen van kind (natuurlijk of adoptie) recht op 450 dagen 'ouderschapsverlof'. Daarvan kunnen 60 dagen niet overgedragen worden aan de andere partner. Deze 'ouderschapsverlofdagen' kunnen opgenomen worden totdat het kind 8 jaar is. Voor de eerste 390 dagen die worden opgenomen, krijgt men 80 tot 97% van het salaris doorbetaald. Voor de resterende dagen geldt een vergoeding van SEK 60 (€ 6,50). Voor ouders die niet actief waren op de arbeidsmarkt vóór de geboorte van het kind, geldt een bedrag van SEK 180 voor de eerste 390 dagen en SEK 60 voor de overige. Ten slotte is er recht op 120 dagen ouderschapsverlof per jaar voor een ziek kind. Overigens maken in de praktijk ook de Zweedse vaders veel gebruik van hun recht op verlof.³³⁹

Kinderbijslag. Als financiële steun is er voor de ouders per kind een ruime tegemoetkoming (€ 111 per maand) beschikbaar. Verder zijn er allerlei extra (specifieke) toeslagen, vooral voor grote gezinnen, gezinnen met lage inkomens en gezinnen met gehandicapte kinderen. De staat stelt zich garant voor de alimentatie voor kinderen van gescheiden ouders.³⁴⁰

³³⁸ Zie Van den Brink, p. 33

³³⁹ Regioplan, p. 117-121. Ministry of Health and Social Affairs, *Swedish Family Policy*.

³⁴⁰ Ibidem, 121. Zie ook Van den Brink, p. 31-33.

Kinderopvang. Zoals gemeld, behartigt de Zweedse overheid ook veel zaken ten aanzien van kinderopvang. Zo heeft elk kind vanaf één jaar totdat het naar school gaat recht op dagopvang en tot aan de twaalfjarige leeftijd recht op voor- en naschoolse opvang. Veel overheidsvoorschriften waarborgen een hoge mate van kwaliteit van (het personeel van) de instellingen voor kinderopvang.

8.6 Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?

De inkomstenbelasting in Zweden is geheel geïndividualiseerd. Het tariefstelsel is progressief en de EITC zorgt ervoor dat werken erg aantrekkelijk wordt gemaakt. Verder gelden er voor kinderen uitgebreide voorzieningen en kan zelfs voor ingehuurde huishoudtaken een aftrekpost worden geclaimd. Met andere woorden: werken wordt heel erg aantrekkelijk gemaakt in Zweden. De samenlevingsvorm doet er niet toe: gehuwden krijgen dezelfde fiscale behandeling als elke andere belastingbetaler. Dit is ook terug te vinden in de belastingdruk. Gezinnen met kinderen betalen in vergelijking tot gezinnen met een gelijk inkomen, maar zonder kinderen hetzelfde bedrag aan belastingen. Echter, door de kindertoeslag wordt wel verschil gemaakt. Daardoor verschilt het netto te besteden inkomen wel van samenlevingsverbanden met een gelijk inkomen, maar zonder kinderen.³⁴¹

---

³⁴¹ Zie IREF, p. 504-505.

Hoofdstuk 9 Vergelijkingen

9.1 Verschillen

De onderzochte landen vertonen de nodige verschillen. Verschillen komen naar voren in de keuze voor de belastbare eenheid: gezin versus individu. Toch vertonen stelsels die te boek staan als individualistisch soms ook weer kenmerken van een gezinsbelasting. Ook de tariefstelsels en de arbeidsgerelateerde belastingdrukverlagende regelingen verschillen.

9.1.1 *Verschillende splitsingsstelsels*

Sommige splitsingsstelsels staan alleen open voor gehuwden, zoals in Duitsland het geval is. Naast Duitsland is dit ook het geval in Ierland, Luxemburg, Polen, Zwitserland en de Verenigde Staten. Andere splitsingsstelsels staan ook open voor andere samenlevingsvormen, zoals in Frankrijk het geval is. In enkele landen is het splitsingsstelsel voor sommige samenlevingsverbanden verplicht, in sommige landen is het optioneel van toepassing, denk aan Duitsland, maar hetzelfde geldt voor Noorwegen en Spanje. Weer een ander verschil betreft de benadering van het stelsel. Er zijn familiegeoriënteerde splitsingsstelsel (denk aan Frankrijk en Portugal), maar er zijn ook echtgenootgeoriënteerde splitsingsstelsel (denk aan Duitsland).

9.1.2 *Maximale marginale belastingtarieven inkomstenbelasting enkelverdiener zonder kinderen*³⁴²

Land	Hoogste marginale tarief IB ³⁴³
Duitsland	47.5
Frankrijk	49.8
Nederland	50.0
Verenigd Koninkrijk	51.0
Zweden	56.5

Tabel 9 – Maximale marginale tarieven inkomstenbelasting in vijf EU-lidstaten

³⁴² OESO, Taxation of Wage Income 2009.

³⁴³ Inclusief verschuldigde premies. Totaalbedrag derhalve.

9.1.3 Marginale belastingtarieven enkelverdiener zonder kinderen onderscheiden in percentages van het gemiddelde bruto inkomen per land³⁴⁴

Inkomensniveau →	67%	100%	133%	167%
Land ↓				
Duitsland	46.7	51.8	51.9	44.3
Frankrijk	31.7	31.7	42.3	42.3
Nederland	43.3	41.7	50.1	50.1
Verenigd Koninkrijk	31.0	31.0	41.0	41.0
Zweden	28.5	31.5	51.5	56.5

Tabel 10 – Marginale tarieven inkomstenbelasting bij verschillende inkomensniveaus in vijf EU-lidstaten.

Duitsland laat in eerste instantie een oplopende belastingdruk zien, maar bij een inkomen van 167% van het gemiddelde, daalt de belastingdruk ineens. Dit schijnt te maken te hebben met de vormgeving van de sociale zekerheid, zie onderdeel 5.5. Voor Nederland valt op dat de belastingdruk op het gemiddelde inkomen lager is dan dat op een inkomen ter grootte van 67% daarvan. De oplopende belastingdruk in de landen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk laten zich wellicht het best verklaren door de oplopende tariefschijven en het afbouwen van inkomensafhankelijke regelingen. Ten slotte illustreert de tabel op een fraaie wijze dat Zweden de sterkst oplopende belastingdruk heeft. Zowel het laagste als het hoogste tarief in de tabel is van Zweden. Tevens is het land de enige met vier verschillende belastingdrukpercentages in deze tabel.

9.2 Verschillen in arbeidsparticipatie

9.2.1 Wat opvalt

Als het om arbeidsparticipatie gaat blijkt Nederland het erg goed te doen. Nederland heeft mondiaal gezien één van de hoogste arbeidsparticipatiegraden van vrouwen. In Europa is alleen Denemarken met 73.1 hoger. Ook Zweden kent een relatief hoge arbeidsparticipatie. Duitsland en het Verenigd Koninkrijk ontlopen elkaar niet zoveel. Van het laatste land is bekend, dat het de meeste eenoudergezinnen ter wereld kent. Toch is de arbeidsparticipatie onder vrouwen van de onderzochte landen alleen in Frankrijk lager. Hieronder volgt een overzicht met de arbeidsparticipatie van vrouwen in de onderzochte landen: ³⁴⁵

³⁴⁴ OESO, Taxation of Wage Income 2010. Percentages bestaan uit inkomstenbelasting en sociale premies. Exclusief werkgeversdeel.

³⁴⁵ SCP & CBS a, p. 102. De cijfers zien op 2009.

Land	Arbeidsparticipatiegraad vrouwen	In deeltijd werkende in %
Duitsland	66.2	45.3
Frankrijk	60.1	29.8
Nederland	71.5	75.8
Verenigd Koninkrijk	65.0	42.5
Zweden	70.2	41.2
EU-15	59.9	37.0

Tabel 11 – Overzicht arbeidsparticipatie van vrouwen in vijf EU-lidstaten

Wat in deeltijd werkende vrouwen betreft, is Nederland koploper. Ook op dit punt scoort Frankrijk het laagst. De overige drie landen van de vergelijking hebben min of meer hetzelfde aandeel vrouwen die in deeltijd werken.

9.2.2 Is er een verband tussen de belastingstelsels en de arbeidsparticipatie van vrouwen in de onderzochte landen?

Er lijkt geen verband te zijn tussen belastingstelsels en arbeidsparticipatie van vrouwen. Zweden heeft de hoogste marginale tarieven én een heel hoge arbeidsparticipatie. Eigenlijk geldt dit voor alle Scandinavische landen. Een hoge belastingdruk en veel werkende vrouwen kunnen dus hand in hand gaan. Frankrijk heeft met een familiesplitsingsstelsel een lagere arbeidsparticipatie, maar wel beduidend meer voltijds werkende vrouwen dan de vier andere landen. De uitkomsten in Duitsland (splitsingsstelsel) en het Verenigd Koninkrijk (individualistisch stelsel) lijken opvallend genoeg veel op elkaar.

Het is dus niet mogelijk om algemene conclusies aan de resultaten te verbinden. Blijkbaar zijn andere factoren van doorslaggevend belang om te verklaren waarom het ene land een hogere arbeidsparticipatie heeft dan het andere. Ook valt uit het voorgaande niet af te leiden waar de voorkeur van vrouwen voor deeltijdbanen in de verschillende landen op gebaseerd is.

9.2.3 Wat de cijfers over arbeidsparticipatie niet zeggen

Soms wordt gesuggereerd dat de Scandinavische landen zo'n hoge arbeidsparticipatie kennen, omdat de kinderopvang zo zwaar gesubsidieerd wordt.³⁴⁶ Maar niet moet uit het oog worden verloren dat die kinderopvang ook gefinancierd wordt met belastinggeld. Hoge belastingtarieven kunnen ook het gevolg zijn van riantere regelingen van de overheid. Verder is het de vraag wat er eerder is: de stijgende arbeidsparticipatie of de verbeterde kinderopvangmogelijkheden? Van Denemarken is bekend, dat eerst steeds meer Deense vrouwen gingen werken om vervolgens van de overheid gedaan te krijgen dat er betere kinderopvangvoorzieningen kwamen.³⁴⁷ Het is dus een typisch kip/ei-verhaal. Stijgende arbeidsparticipatie hoeft niet in gang te zijn gezet door voorafgaande verbetering van kinderopvangmogelijkheden, al is wel bekend dat dit soms het geval is.³⁴⁸

Ook zeggen de cijfers over arbeidsparticipatie niets over de culturele ontwikkelingen in een land. In Nederland is de stijging van de arbeidsparticipatie deels veroorzaakt door technologische

³⁴⁶ OECD 2011b, p. 5.

³⁴⁷ Stellinga, p. 60.

³⁴⁸ Ook onderzoek van Chevalier & Viitanen (2002) blijkt dat in Engeland een toename van het aanbod van kinderopvang 5 kwartalen later leidde tot een stijgende arbeidsparticipatie van vrouwen. Geciteerd in SEO, p. 12.

ontwikkelingen die huishoudwerkzaamheden vergemakkelijkten.³⁴⁹ Daardoor houden vrouwen in theorie meer tijd over om te kunnen werken. Ook is het gestegen opleidingsniveau van belang, evenals de dalende vruchtbaarheid.³⁵⁰ Door het toegenomen opleidingsniveau zijn de te verdienen lonen gestegen hetgeen de arbeidsmarktparticipatie heeft bevorderd. Vanwege de dalende vruchtbaarheid zijn de onbetaalde zorgtaken van vrouwen verminderd, zodat de mogelijkheden tot het verrichten van betaalde arbeid is vergroot. Resumerend: er zijn ook enkele exogene factoren (los van overheidssturing) te noemen die de arbeidsparticipatie hebben toenemen.

Landen hanteren soms verschillende criteria om de arbeidsparticipatie te meten. Zo geldt voor Scandinavische landen dat de moeder langdurig verlof kan opnemen om vervolgens bij de beroepsbevolking te worden gerekend. Dit gegeven vertroebeld de betekenis van de cijfers.

Van arbeidsparticipatie wordt over het algemeen gesproken wanneer meer dan één uur per week betaalde arbeid wordt verricht. Dat maakt al snel dat het percentage omhoogschiet. Nu heeft Nederland bijvoorbeeld heel veel in deeltijd werkende vrouwen. Echter, als werken vanaf één uur per week al meetelt, is het de vraag hoe getrouw de cijfers de werkelijkheid afschilderen. Verder kunnen zoals gezegd de criteria per land verschillen.

9.3 Verschillen in belastingdruk

Onderstaande tabel met slechts vier varianten maakt de werking van de verschillende belastingstelsels goed inzichtelijk. Zo blijkt Duitsland gehuwden inderdaad fiscaal vriendelijker te behandelen dan singles. Hetzelfde kan ook van Frankrijk gezegd worden. In deze twee landen ligt de belastingdruk op het bruto inkomen bij gelijke samenstelling van het huishouden voor gehuwden lager dan voor ongehuwden.

Samenstelling huishouden → Land ↓	Single geen kind	Single met twee kinderen	Gehuwde eenverdiener geen kinderen	Gehuwde eenverdiener met twee kinderen
Duitsland	39.2	26.8	31.0	19.6
Frankrijk	27.8	18.1	23.9	17.5
Nederland	31.9	18.1	28.1	23.8
Verenigd Koninkrijk	25.5	19.0	25.5	19.0
Zweden	24.7	17.3	24.7	17.3

Tabel 12 - Gemiddelde belastingdruk op bruto inkomen in vijf EU-lidstaten, uitgesplitst naar samenstelling huishouden, ongehuwd en gehuwd.³⁵¹

Ook in Nederland wordt een single zonder kinderen zwaarder belast dan een gehuwde zonder kinderen. Maar tegenstrijdig daarmee is dat een single met twee kinderen fiscaal beter af is dan een gehuwde eenverdiener met twee kinderen. In het individualistische stelsel van het Verenigd Koninkrijk heeft, bij gelijke inkomens, een single zonder kinderen dezelfde belastingdruk als een gehuwde zonder kinderen. Met twee kinderen in het huishouden blijkt de belastingdruk opnieuw hetzelfde voor de gehuwde en de ongehuwde (dit zou bij hogere inkomens anders kunnen

³⁴⁹ Aldus Tijdens.

³⁵⁰ SEO, p. 8.

³⁵¹ OESO, Taxation of Wage Income 2010. Er wordt uitgegaan van het gemiddelde jaarsalaris in het betreffende land. De belastingdruk betreft een gemiddelde. Bij de aanwezigheid van kinderen is rekening gehouden met de kindgerelateerde regelingen.

zijn).³⁵² In Zweden geldt hetzelfde, met als kanttekening dat dit land het meest individualistische stelsel heeft. Bij een andere hoogte van het inkomen is er waarschijnlijk geen verschil in belastingdruk tussen de single en de gehuwde eenverdiener (bij een gelijke samenstelling van het huishouden uiteraard).

---

³⁵² Vergelijk onderdeel 7.8.

Hoofdstuk 10 Conclusies en beleidsaanbevelingen

10.1 Beantwoording onderzoeksvragen

De hoofdvraag van dit commentaar is: Op welke wijze dienen individuen en gezinnen in de inkomstenbelasting te worden betrokken met het oog op een zo evenredig (rechtvaardig) mogelijke belastingheffing?

In het voorgaande is uitvoerig ingegaan op de voor- en nadelen die kleven aan beide mogelijkheden om de bestaande problemen met de verschillende behandelingen van samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting tegen te gaan. Gezien is ook dat zowel een progressieve structuur als een vlaktaks verdedigd kan worden, al bestaat een voorkeur voor progressie. Tevens kan progressie worden opgevat als compensatie voor het hogere profijt dat rijkere hebben van de overheid. Een ander belangrijk punt uit het voorgaande is, dat gezinsdraagkracht het meest juist is om als aanknopingspunt te dienen. Welke variant ook gekozen wordt, het vermeende effect op de arbeidsparticipatie moet standaard met een korrel zout genomen worden. De uitkomsten in de onderzochte landen tonen op dit punt geen verband met de financiële prikkels in de fiscale sfeer.

10.1.1 Splitsingsstelsel of vlaktaks?

Een splitsingsstelsel heeft de voorkeur boven een vlaktaks. Vooral om de volgende drie redenen:

1. In een splitsingsstelsel komt de gezinsdraagkracht als heffingsobject het best tot uitdrukking.
2. Tevens is het de meest geschikte optie om de progressieve tariefstructuur, die nog steeds de beste papieren heeft ondanks de populariteit van de vlaktaks, te behouden.
3. Als derde voordeel geldt dat het splitsingsstelsel de arbitrage met het toerekenen van inkomensbestanddelen voorkomt. Immers, kwalificerende partners dienen elk belastbaar voordeel voor 50% in hun aangifte te verwerken. Tegelijkertijd vervalt de discriminatie van arbeidsinkomsten waarmee immers niet de fiscaal meest gunstige toerekening op gezinsniveau kon worden toegepast, in tegenstelling tot andere inkomensbestanddelen.³⁵³

Het meest geschikt lijkt ons het splitsingsstel met de coëfficiënt 2. Het verdient geen aanbeveling van de factor 2 af te wijken, om te voorkomen dat als het ware een forfaitaire heffing ontstaat. Een partnerbegrip als formeel criterium dat gemakkelijk te controleren is, verdient voorkeur als antwoord op de kwalificatievraag. Het huidige partnerbegrip leent zich voor voortzetting.

Met niet al te veel kunst- en vliegwerk is de bestaande Wet IB 2001 om te bouwen tot een splitsingsstelsel. Vaak wordt aan verandering van fiscale wetgeving de eis gesteld, dat een en ander budgetneutraal dient te geschieden. Wanneer wordt overgestapt op een splitsingsstelsel zal dit naar verwachting een budgettaire derving met zich meebrengen. Ruimte zou gevonden kunnen worden in het flink stroomlijnen van de huidige aftrekposten en heffingskortingen. Enkele zouden er over kunnen blijven, waarbij in ieder geval voor iedere belastingplichtige een belastingkorting van toepassing dient te zijn die het bestaansminimum onbelast houdt. Van oudsher was het de bedoeling om met behulp van een heffingskorting het bestaansminimum te garanderen. Naar die situatie dient teruggekeerd te worden.

---

³⁵³ Stevens 2011, onderdeel 2.4.

Wanneer een splitsingsstelsel omarmd wordt, kunnen alle huidige heffingskortingen vervallen. Er zou één heffingskorting moeten overblijven om het bestaansminimum onbelast te laten. Aftrekposten hebben een heel ander karakter. Daaruit blijkt wel de draagkrachtgedachte, zodat die kunnen blijven bestaan. Een uitzondering geldt voor de aftrek van uitgaven voor monumentpanden (afdeling 6.8).

Ook kan gedacht worden aan het verbreden van de belastbare grondslag. Ruimte zou gevonden kunnen worden in het beperken of schrappen van de hypotheekrenteaf trek. Doorschuif faciliteiten voor ondernemingen in de inkomstenbelasting (én in de Successiewet) kunnen worden geschrapt of versoerd.

Het voorgaande neemt niet weg, dat ook een vlaktaks, als *second best*, het overwegen waard is. Een vlaktaks met maar één tarief kan hetzelfde bewerkstelligen als een splitsingstelsel, namelijk het inkomensaanbreng-neutraal belasting van gezamenlijk inkomen. Wel dient de met het bestaansminimum corresponderende heffingskorting in dat geval overdraagbaar te zijn. Als dat het geval is, is het stelsel inderdaad neutraal wat inkomensaanbreng betreft en vervalt tevens de prikkel om vermogensbestanddelen op naam van de minst verdienende partner te zetten. Ook in geval van invoering van een vlaktaks dient dit gepaard te gaan met een opschoonbeurt van alle aftrekposten en heffingskortingen. Zoals gezegd dient bij deze variant ook een korting ter grootte van het bestaansminimum te worden opgenomen. Zodoende ontstaat Benthamse progressie. Daarmee kan de gewenste progressie behouden worden. Als tarief zou kunnen gelden (wat haalbaar geacht wordt) 38 procent.³⁵⁴

Een derde mogelijkheid om de huidige pijnpunten weg te werken, is de invoering van een sociale vlaktaks met twee tarieven. In dat geval is splitsing gewenst wanneer de ene partner aanloopt tegen het toptarief en de andere partner niet. De hoogte van het toptarief dient idealiter de 50 procent niet te overschrijden. Ten eerst fungeert dit percentage als een soort psychologische barrière. Van de belastbare werkzaamheden blijft dan in ieder geval meer dan de helft over om vrij te besteden. Ten tweede heeft onderzoek uitgewezen dat tarieven boven de 50 procent meer arbitrage oproepen.³⁵⁵

10.1.2 *Individueel inkomen of gezinsinkomen?*

Onderzoeksvraag 1: Op welke wijze worden gehuwden met kinderen, gehuwden zonder kinderen, ongehuwden met kinderen en ongehuwden zonder kinderen in de inkomstenbelasting betrokken?

Nederland kent een stelsel met veel individuele trekken, al wordt soms aangesloten bij de gezinssituatie. Gehuwden zijn automatisch fiscaal partner. Ongehuwden zijn onder omstandigheden ook elkaars fiscaal partner. Voor de inkomstenbelasting maakt het verschil of je wel of geen fiscaal partner bent. Zeker in de situatie van een enkelverdiener is dit erg relevant. Vanwege de overdraagbare heffingskorting die wordt afgebouwd, maakt het voor de belastingdruk een groot verschil wanneer beide partners werken. De aanwezigheid van kinderen werkt belastingdrukverlagend.

Deelvragen bij onderzoeksvraag 1:

1. *Op welke manieren kunnen belastingplichtigen in de heffing worden betrokken en wat zijn de voor- en nadelen van de verschillende systemen?*

In hoofdlijn zijn er twee mogelijkheden: of het individu of het gezinsinkomen wordt belast. Voor een individualistische inkomstenbelasting geldt dat loonheffing vaak eindheffing is, de Optimal

---

³⁵⁴ Zie onderdeel 2.3.2.

³⁵⁵ Bovenberg & Gradus, p. 233.

Tax Theory het ondersteunt en dat de maatschappelijke ontwikkelingen gevolgd worden. Tegen een dergelijk stelsel pleit dat het toerekeningsvraagstukken met zich meebrengt, aanzet tot arbitragemogelijkheden en dat het strijdt met de horizontale gelijkheid. Voor een splitsingsstelsel pleit dat het progressienadeel voor de enkelverdiener verdwijnt, er niet langer keuzevermogen is, het in lijn is met het draagkrachtbeginsel en aangesloten wordt bij het civiele recht. Als nadelen van een splitsingsstelsel kan genoemd worden de afbakening van kwalificerende partners, het vermeende arbeidsparticipatiebelemmerende karakter, de bevoordeling van gehuwde enkelverdieners met hoge inkomens en bij overstap de budgettaire nadelen wanneer die niet op andere wijze gecompenseerd worden.

2. *Welke tariefstructuren bestaan er en hoe verhouden die zich tot het draagkrachtbeginsel?*

Er zijn drie tariefstructuren te onderkennen: een degressief, een progressief en een proportioneel tarief. Hoewel theoretisch verdedigbaar, is een degressieve tariefstructuur niet goed verenigbaar met de maatschappelijke notie van een draagkrachtheffing. Zowel een progressieve als een proportionele tariefstructuur zijn verdedigbaar, maar voorkeur verdient een progressieve heffing, omdat die het meest verenigbaar is met de maatschappelijke notie van rechtvaardigheid. De sterkste schouders dragen dan de zwaarste lasten. Hier komt nog het argument bij dat het relatieve profijt dat mensen hebben van de overheid groter is naar de mate van de omvang van bezittingen en inkomen. Daarnaast sluit een progressieve heffing goed aan bij de Bijbelse notie van solidariteit: wie veel rijkdom heeft ontvangen, heeft de ethische plicht om ook minder welvarenden daarin te laten meedelen.

3. *Op welke wijze vindt tegemoetkoming in de kosten van kinderen plaats?*

De inkomstenbelasting kent enkele regelingen die gebonden zijn aan het hebben van kinderen van een bepaalde leeftijd. Ook is er kinderbijslag.

10.2 Lessen uit dit rechtsvergelijkend onderzoek

Onderzoeksvraag 2: Welke lessen voor het gezinsvriendelijker maken van de inkomstenbelasting in Nederland kunnen worden geleerd van de fiscale behandeling van gezinnen en kinderen in de landen Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Zweden?

Het Verenigd Koninkrijk (VK) en Zweden kennen net als Nederland een ontwikkeling van een meer op het gezin gefocuste inkomstenbelasting naar een meer en meer individualistische heffing. Ondanks dat het VK het belastingrecht voor de natuurlijke personen sterk heeft geïndividualiseerd, zitten er nog steeds elementen in van een gezamenlijke heffing. Het Zweedse stelsel is het beste voorbeeld van een individueel stelsel van de onderzochte landen.

Het Franse splitsingsstelsel lijkt op het eerste gezicht prachtig, maar zit bij nader inzien gecompliceerd in elkaar. Aan alle kanten moet met beperkingen op het splitsingsvoordeel rekening worden gehouden. Het idee is goed, maar de uitwerking ervan doet de glans verbleken.

De belastinggrondslagverlagende elementen zijn in de onderzochte landen vaak min of meer hetzelfde. Er zijn aftrekmogelijkheden voor alimentatie, voor gemaakte arbeidskosten en voor kinderen. Voor gehandicapte kinderen is er vaak ook een afzonderlijke aftrekpost.

Deelvragen bij onderzoeksvraag 2:

- 1. Wie is het heffingssubject in het inkomstenbelastingstelsel? Ligt de focus op het individuele inkomen of op het inkomen van het samenlevingsverband?*

Duitsland kent een optioneel splitsingsstelsel voor gehuwden. Andere samenlevingsvormen worden individueel belast. In Frankrijk geldt een familiesplitsingsstelsel dat openstaat voor gehuwden en PACS (geregistreerd partnerschap). Overige samenlevingsvormen worden op individuele wijze in de heffing betrokken. In het Verenigd Koninkrijk is een individuele heffing van kracht. Zweden kent de meest individuele heffing van de onderzochte landen.

- 2. Zijn er fiscale stimulansen voor gezinnen binnen het stelsel en hoe zijn die vormgegeven?*

Het Duitse splitsingsstelsel is op zich eigenlijk al een stimulans voor het gezin. Daarnaast kent Duitsland kinderkortingen en bestaat er voor alimentatie een regeling. In Frankrijk houdt het splitsingsstelsel rekening met de aanwezigheid van kinderen. Kinderen resulteren in een hogere splitsingsfactor. Verder kent Frankrijk een aftrekpost voor uitgaven voor levensonderhoud van kinderen. Verder gelden voor schoolgaande kinderen belastingkortingen. In het Verenigd Koninkrijk kent met de CTC. Deze inkomensafhankelijke belastingkorting is van toepassing bij de aanwezigheid van kinderen. In Zweden zijn er enkele kindgerelateerde regelingen. Onafhankelijk van het belastbare inkomen ontvangen ouders een bepaalde toeslag per kind.

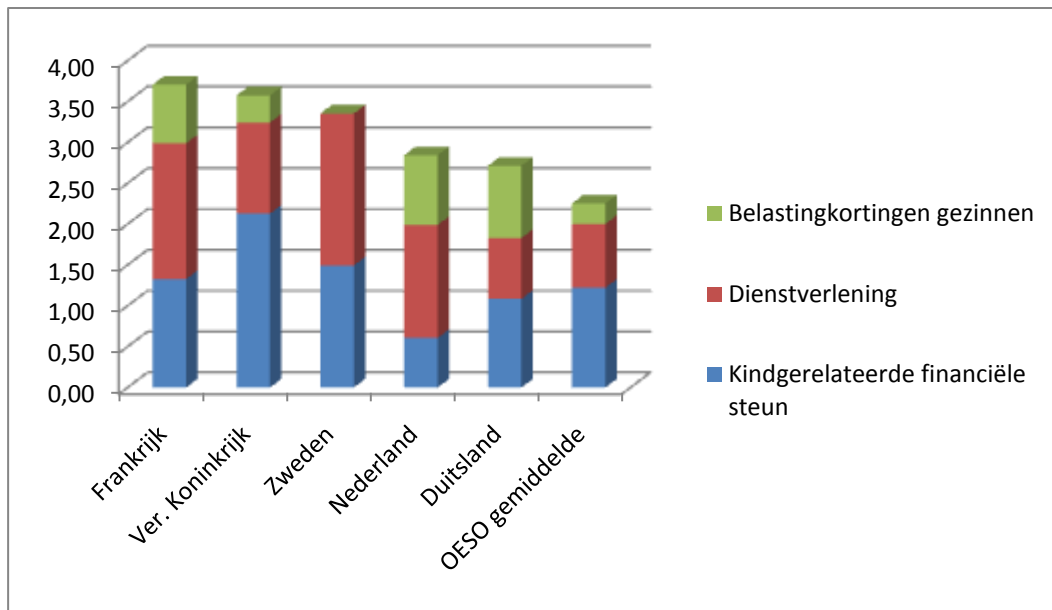
- 3. Welke faciliteiten voor kinderen kennen de belastingstelsels?*

Alle vijf besproken landen kennen een regeling voor financiële steun voor arme gezinnen met kinderen en hebben afzonderlijke regelingen voor eenoudergezinnen. Duitsland en Frankrijk voeren een uitgesproken pronatalistisch beleid. Dit komt tot uitdrukking in de genereuze regelingen rond de geboorte en de hogere financiële steun voor gezinnen vanaf het derde en volgende kind. Zweden valt op door ruimhartige dienstverlening aan gezinnen, met name voor kinderopvang en ouderschapsverlof, maar kent nauwelijks belastingkortingen voor gezinnen met kinderen. Het Verenigd Koninkrijk is het meest genereus als het gaat om kindgerelateerde financiële steun voor gezinnen, maar is terughoudender met het verlenen van belastingkortingen. Nederland heeft een hybride gezinsbeleid en is ronduit karig in de directe financiële steun voor gezinnen, maar kent weer een relatief ruime dienstverlening (met name kinderopvang).

In onderstaand overzicht is de overheidssteun voor gezinnen met kinderen uitgedrukt in het percentage van het Bruto Nationaal Product.³⁵⁶ De in deze studie besproken landen geven meer uit dan het gemiddelde van 33 OESO-landen. Van de vijf weergegeven landen geeft Duitsland in relatieve zin het minst uit aan steun voor gezinnen. Dit hangt samen met het relatief lage aantal kinderen in dit land. Dat Frankrijk aan kop gaat, zal geen verrassing zijn, gelet op de overige bevindingen in deze studie.

---

³⁵⁶ OESO 2011, zie ook <http://www.oecd.org>, laatst geraadpleegd op 28 september 2011.

Grafiek 13 – Overheidssteun aan gezinnen, uitgedrukt in percentage van het Bruto Nationaal Product (gegevens 2007). Bron: OESO.

4. Wat is de belastingdruk van het gezin in vergelijking met niet-gehuwden met kinderen, met samenwoners zonder kinderen en met het individu?

In Duitsland is het traditionele kostwinnersmodel fiscaal het beste af. Belastingregelingen voor kinderen van niet gehuwden kunnen minder voordelig uitpakken dan voor gehuwden het geval is. Voor gezinnen met kinderen pakt het Franse splitsingsstelsel voordelig uit. Het individuele stelsel van het Verenigd Koninkrijk blijkt niet altijd neutraal ten opzichte van het huwelijk te staan. In veel gevallen is sprake van een couple penalty. De alleenstaande met kinderen wordt fiscaal het meest gunstig behandeld. In Zweden staat men neutraal ten opzichte van de burgerlijke staat. Of iemand gehuwd is of niet is fiscaal irrelevant.

10.3 Gesignaleerde (in)consistenties voor de Nederlandse situatie

Het Nederlandse inkomstenbelastingstelsel hinkt op twee gedachten. Enerzijds is de heffing op het individu gericht, anderzijds mogen bepaalde inkomensbestanddelen vrij toegerekend worden aan beide of aan één van de fiscale partners. Wanneer het iets breder wordt getrokken dan de belastingwetgeving, worden meerdere inconsistenties zichtbaar. Zo gaat de wetgever in de AWIR uit van een gezamenlijk inkomensbegrip, terwijl in andere onderdelen van de sociale zekerheid weer naar het individuele inkomen wordt gekeken. Kortom: eenduidigheid is ver te zoeken.

Verder valt op dat het met de progressie in Nederland nogal meevalt – of: tegenzit. Op papier lijkt de progressieve tariefstructuur van de inkomstenbelasting fraai, maar in werkelijkheid wordt deze progressie niet of nauwelijks gerealiseerd. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat de Nederlandse wetgever gaandeweg steeds meer de nadruk is gaan leggen op de instrumentele functie van de belastingwetgeving. Daardoor heeft het draagkrachtbeginsel aan betekenis ingeboet. Het gevaar van een voortgaande instrumentalisering is dat dit de belastingopbrengsten onder druk zet. Het arbeidsparticipatiebevorderende karakter van de inkomstenbelasting is daar een goed voorbeeld van. Zoals is aangetoond, zijn veel vrouwen tevreden met hun huidige deeltijdbaan. Om vrouwen meer uren te laten werken, maakt de wetgever het werken met diverse kortingen lucratief. Het einde van het op fiscale wijze verder stimuleren van arbeidsparticipatie onder vrouwen, is in zicht. De kosten moeten tegen de baten worden afgewogen. Het is de vraag of fiscale sturing van

de arbeidsparticipatie, voor zover die al enige gevolgen heeft, niet meer kost dan dat via de inkomstenbelasting weer geld in het laatje komt.

10.4 Concrete beleidsaanbevelingen

Op basis van deze studie volgen hieronder zeven concrete aanbevelingen om het fiscale beleid met betrekking tot de inkomstenbelasting te verbeteren.

Aanbeveling 1

De overheid moet zich niet bemoeien met de keuze wie van de fiscale partners betaald werk verricht. Daartoe dient de wetgever een splitsingsstelsel, of *second best* een (sociale) vlaktaks in te voeren.

Aanbeveling 2

De wetgever dient het instrumentele gebruik van het belastingrecht in te ruilen voor een heldere, principiële, op draagkracht gebaseerde benadering. Het moet gaan om een rechtvaardige verdeling van de belastingdruk op basis van de juiste belastbare eenheid. Het huidige, met instrumentele doelstellingen overladen, stelsel neemt de draagkrachtidee niet serieus. Dit ontnemt het zicht op de rechtsgrond van een inkomstenbelasting en ondermijnt dientengevolge de belastingmoraal.

Aanbeveling 3

Het oerwoud aan heffingskortingen en aftrekposten maakt het huidige stelsel tevens overmatig complex. Om iedereen gebruik te kunnen laten maken van de belastingdruk- of belastinggrondslag-verlagende regelingen, moet eenvoud worden nagestreefd. Dit kan worden bereikt door het schrappen van veel bestaande voorzieningen en/of door het vervangen van verschillende regelingen in één overkoepelende korting of aftrekpost. Dit mag er echter niet toe leiden dat een zogenaamde negatieve inkomstenbelasting ontstaat.

Aanbeveling 4

De wetgever moet de inkomensbegrippen in de inkomstenbelasting en de sociale wetgeving verder uniformeren en consequent toepassen. Nu wordt soms naar het gemeenschappelijke inkomen gekeken, dan weer naar het individuele inkomen. Dit doet afbreuk aan de rechtvaardigheid van het belastingrecht. Alle regelingen moeten uitgaan van het gemeenschappelijke inkomen. Dit komt de kenbaarheid ten goede. Óf iemand is fiscaal partner en dat werkt door in alle fiscale en overige financiële regelingen, óf iemand is geen fiscaal partner en wordt individueel behandeld voor fiscaliteit en overige inkomensgerelateerde regelingen.

Aanbeveling 5

De arbeidskorting moet kritisch tegen het licht te worden gehouden. We pleiten voor terugkeer naar het oude arbeidskostenforfait. Ook de aftrek van de reële beroepskosten moet terugkeren in de wetgeving, met extra waarborgen om misbruik tegen te gaan. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen wat de ideale omvang van het standaard arbeidskostenforfait is. Het is conceptueel juist (zie de eerder besproken vermogensvergelijkingstheorie) om geen minimale en ook geen maximale arbeidskostenaftrek op te nemen. Dit uitgangspunt dient ook in praktijk te worden gebracht. Verder zou er (vanuit doelmatigheid) gekozen kunnen worden voor een drempel, zodat

bijvoorbeeld de arbeidskosten die ten opzichte van de standaardaf trek de € 500 overschrijden, pas in mindering mogen worden gebracht.

Aanbeveling 6

De afbouw van de overdraagbare algemene heffingskorting moet worden stopgezet en er zou teruggekeerd moeten worden naar de vroegere, volledige overdraagbaarheid. De verschillen in belastingdruk tussen enkelverdieners en tweeverdieners zijn nu onrechtvaardig groot geworden. De exorbitante discriminatie tussen betaald werk en onbetaald werk moet worden beëindigd. Het maatschappelijk belang van het verrichten van onbetaalde werkzaamheden, waaronder het opvoeden van kinderen, mantelzorg en vrijwilligerswerk, wordt ernstig onderschat. De overheid moet zich niet bemoeien met de keuze wie van de fiscale partners (on)betaald werk verricht (en hoeveel uren per week).

Aanbeveling 7

De bevordering van arbeidsparticipatie van vrouwen behoeft relativering. Ook zonder vergaande overheidsbemoeienis willen (gaandeweg meer) vrouwen betaald werk verrichten. Verdergaande stimulering gaat mogelijk direct ten koste van de schatkist. De grenzen aan fiscale stimulering lijken bereikt. Op grond van deze overwegingen zou de wetgever elk wetsvoorstel moeten afwijzen dat de arbeidsparticipatie van vrouwen nog verder wil bevorderen.

Hoofdstuk 11 Epiloog

In dit commentaar is ingezoomd op de behandeling van gehuwden in de inkomstenbelasting. Er valt nog veel meer te onderzoeken aan de Wet IB 2001.

Te denken valt aan de problemen van box 3. Nagedacht zou moeten worden over de invoering van een duale inkomstenbelasting die over inkomsten en vermogenswinsten heft. Een inkomstenbelasting in combinatie met een reële vermogensrendementsheffing zou wel eens veel meer recht kunnen doen aan het draagkrachtbeginsel en rechtvaardiger zijn dan de huidige box 3 die feitelijk een fictieve heffing kent en een degressieve belastingdruk bewerkstelligt.

Ook zou nagedacht kunnen worden over het introduceren van een soort EITC in de inkomstenbelasting ter vervanging van bijna alle andere kortingen. Want kortingen en aftrekposten maken, hoe goed bedoeld sommige ook zijn, een inkomstenbelasting steeds complexer en complexer. Gestreefd dient te worden naar een zo eenvoudig mogelijke inkomstenbelasting die nog steeds rekening houdt met draagkracht en rechtvaardigheid, maar die Henk en Ingrid wel kunnen begrijpen en de werking daarvan kunnen uitleggen aan anderen. Wellicht dat de meeste kortingen en aftrekposten vervangen kunnen worden door een algemene heffingskorting (die flink opgewaardeerd zou moeten worden) en een bescheiden EITC.

Ten slotte mag een onderzoek naar de juiste fiscale behandeling van de eigen woning niet ontbreken. Al langere tijd gaan, met recht, stemmen op om de eigen woning te verplaatsen naar box 3. Zodoende worden bancaire producten die op maximale uitbuiting van de hypotheekrenteaftrek in box 1 zijn gericht, niet langer interessant.³⁵⁷ Dit komt de doorzichtigheid van financiële producten ten goede en herstelt deels de moraliteit van banken. Wellicht is defiscalisatie zelfs een nog betere optie.

Wanneer voornoemde zaken ook in deze studie hadden kunnen worden betrokken, zou een meer complete blauwdruk van de ideale inkomstenbelasting gepresenteerd kunnen worden. Nu is slechts één, zij het heel schrijnend en onrechtvaardig, aspect belicht.

---

³⁵⁷ Zie ook Stevens 2011, onderdeel 5.2.

Over de Guido de Brès-Stichting

De Guido de Brès-Stichting, het **Wetenschappelijk Instituut voor de SGP**, is de 'denktank' van de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP). Het instituut onderzoekt zelfstandig politieke en maatschappelijke vraagstukken ten dienste van de SGP om zo kennis en inzicht te verwerven met het oog op de voortdurende ontwikkeling van een staatkundig-gereformeerde visie op alle relevante beleidsterreinen. De resultaten van het onderzoek communiceert het instituut met politici, partijleden, SGP-stemmers en extern publiek. De Guido de Brès-Stichting is **opgericht op 21 maart 1974 en statutair gevestigd te 's-Gravenhage**.

Bezinning op actuele ontwikkelingen en reflectie ten aanzien van maatschappelijke en politieke veranderingen verdienen voortdurende aandacht. Ontwikkelingen en standpunten behoeven telkens kritische toetsing aan de Bijbel en aan de staatkundig-gereformeerde beginselen. Op deze manier kan de SGP een inspirerende en opbouwende bijdrage leveren aan het bestuur van ons land. Het Wetenschappelijk Instituut stimuleert bezinning, debat en opinievorming in de volle breedte van het kiezerspotentieel van de SGP en wil meer mensen op zijn activiteiten attenderen. Ook wordt het debat aangegaan met andersdenkenden. Het achterliggende doel is dat de Guido de Brès-Stichting een bijdrage levert aan het streven van de partij om meer mensen te brengen tot erkenning van het gezag van Gods Woord in politiek en samenleving.

Op de website www.wi.sgp.nl kunt u een groot aantal van de publicaties van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP raadplegen of bestellen. U kunt zich via deze website ook aanmelden als donateur van de Guido de Brès-Stichting of een abonnement nemen op het kwartaaltijdschrift *Zicht*. Daarmee steunt u het belangrijke werk van deze stichting. Verder kunt u zich aanmelden voor de gratis elektronische nieuwsbrief van het Wetenschappelijk Instituut. Dan wordt u op de hoogte gehouden van alle komende activiteiten en uitgaven.

Guido de Brès-Stichting [Wi-SGP]

Burgemeester van Reenensingel 101, 2803 PA Gouda

Telefoon 0182 696911

E-mail: wi@sgp.nl

Internet: www.wi.sgp.nl

Literatuurlijst

Akkerboom

B. Akkerboom, 'Welke filosofie voor belasting heffen heeft de voorkeur?', *TvOF* jaargang 42, 2010, nr. 3.

Alesina, Ichino & Karabarbounis

Alesina, A., A. Ichino & L. Karabarbounis, 'Gender Based Taxation and the Division of Family Chores', *IZA discussion paper* nr. 3233, December 2007.

Von Auer & Büttner

Ludwig von Auer & Bettina Büttner, 'Taxing the Labor Income of Spouses', *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, nr. 162 (2006).

Apps

Patricia Apps, 'Family Taxation: An Unfair and Inefficient System', mei 2006.

Bastings

C. Bastings, 'Belastingrecht en de geest van de wet – afscheidsrede prof. mr. R.H. Happé', *WFR* 2011/927.

Berg, Van den

E.W.M. van den Berg, Wegwijs in het splitsingsstelsel, *CDV* 10/96.

Booth & Van Ours

Alison L. Booth & Jan C. van Ours, 'Job Satisfaction and Family Happiness: The Part-time Work Puzzle', *Discussion paper* Tilburg University, 2007.

Borghans

L. Borghans, 'Grenzen aan het fiscaal stimuleren van arbeidsparticipatie', *TPEdigitaal*, derde jaargang, nr. 2, juni 2009.

Bovenberg

A.L. Bovenberg, 'Naar een duale vlaktaks?', in *Er zal geheven worden!*, Deventer: Kluwer 2001.

Bovenberg & Gradus

A.L. Bovenberg & R.H.J.M. Gradus, 'Sociale vlaktaks als sluitstuk boxensystematiek', *ESB* 96(4608), 15 april 2011.

Bovenberg & Stevens

A.L. Bovenberg & L.G.M. Stevens, 'Het fiscale stelsel van de toekomst: eenvoud, neutraliteit en draagkracht', in in: Studiecommissie belastingstelsel, *Continuïteit en vernieuwing*, Den Haag 2010.

Bovenberg & Stevens a

A.L. Bovenberg & L.G.M. Stevens, 'Het fiscale stelsel van de toekomst', in *Jaarboek Overheidsfinanciën 2010* van De Kam & Ros (red.), Sdu Uitgevers 2010.

Bovenberg & Teulings

A.L. Bovenberg & C.N. Teulings, 'Vlaktaks: voor- en nadelen', in *Vergezichten op een vlakke belasting' in De vlaktaks – naar een inkomstenbelasting met een uniform tarief?*, De Kam & Ros (red.), Willem Drees Stichting voor Openbare Financiën 2006.

Brilman & Nijboer

J.D. Brillman & H. Nijboer, 'Het fiscale stelsel vanuit gedragseconomisch perspectief', *TvOF*, nr. 1 2010.

Bringmann

K. Bringmann, 'Steuern und Fremdherrschaft. Judäa zur Zeit Jesu', in: U. Schultz (red.), *Mit dem Zehnten fing es an. Eine Kulturgeschichte der Steuer*, München z.j., p. 51-63.

Brink, Van den

Jaco van den Brink, *De staat achter de voordeur?!, - Overheidsinvloed op het gezin in internationaal perspectief*, Gouda: Guido de Brès-Stichting, 2009.

Caminada

C.L.J. Caminada, 'Inkomensbeleid', in: *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, 2007, jaargang 39 nr. 1, p. 65-70.

Caminada e.a.

C.L.J. Caminada e.a, *Belasting met beleid*, Den Haag: Sdu 2007.

Caminada, Goudswaard & Vording

C.L.J. Caminada, B. Goudswaard & H. Vording, 'Vergezichten op een vlakke belasting' in *De vlaktaks – naar een inkomstenbelasting met een uniform tarief?*, De Kam & Ros (red.), Willem Drees Stichting voor Openbare Financiën 2006.

Care

D. Draper, L. Beighton & A. Pearson, *The taxation of families 2009/2010*, Care research paper, London 2011.

Dales

G. Dales, *Om de vrijheid: een liberaal manifest*, 's-Gravenhage: Algemeen secretariaat van de VVD, 2005.

Decoster & Van Camp

Decoster A. & G. van Camp, 'Hoe vlak is onze taks? – Is een vlaktaks "fair"?', Universiteit van Leuven, september 2005.

Dingeldey 2000

I. Dingeldey, 'International Comparison of Tax Systems and their Impact on the Work-Family Balancing', 2000.

Doeven

J.H. Doeven, 'Belastingen', in: *Zicht*, jrg 5 (1979) nr. 3-4, p. 34-41.

Edersheim

A. Edersheim, *De Tempel*, Leiden 1997.

Evers, De Mooij & Van Vuren

Evers, De Mooij & Van Vuren, 'What Explains the Variation in Estimates of Labour Supply Elasticities?', *CPB Discussion Paper* no. 51, december 2005.

Ewijk, Van e.a.

C. van Ewijk e.a. 'Tien doelmatigheidsargumenten voor progressieve belastingen', *TvOF* jaargang 35, 2003, nr. 1.

Van der Geld

J.A.G. van der Geld, 'Het einde van het draagkrachtbeginsel', *Forfaitair* nr. 97, september 1999.

Gentry

William M. Gentry, 'Optimal taxation', in *Encyclopedia of taxation and tax policy*, Cordes e.a., Washington 2005, p. 281-283.

Graafland

J.J. Graafland, *Het oog van de naald. Over markt, geluk en solidariteit*, Kampen 2007.

Grapperhaus

F.H.M. Grapperhaus, *'Fiscaal beleid in Nederland van 1800 tot na 2000'*, Deventer: Kluwer 1997.

Gruber & Saez

Jon Gruber & Emmanuel Saez, *'The elasticity of taxable income: evidence and implications'*, National bureau of economic research, *working paper* nr. 7512, januari 2000.

Gubbels

N.C.G. Gubbels, *Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting* (diss. Tilburg University 2011).

Guearra, Glashouwer & Kregting

Castillo Guerra, Glashouwer & Kregting, *'Tel je zegeningen'*, NIM juli 2008.

Happé

R.H. Happé, *Belastingrecht en de geest van de wet – Een pleidooi voor een beginsel-benadering in de wetgeving*, Afscheidscollege 20 mei 2011, Tilburg University 2011.

Heertje

Arnold Heertje, *Echte economie*, Valkhof Pers 2007.

Hellendoorn

M. Hellendoorn, *Kostwinners en verliezers. De consequenties van individualisering van inkomensvorming voor de economische positie van vrouwen (1950-1990). Een sociologische analyse* (diss. Amsterdam VU 2010).

Holcombe

G. Holcombe, *'The Ramsey Rule Reconsidered'*, *Public Finance Review* nr. 6, november 2002, p. 562-578.

Hooglander

H.J. Hooglander e.a., *Goedgezinde politiek. Nederlands gezinsbeleid in Europees perspectief*, Gouda: Guido de Brès-Stichting, 2006.

IFS 2010

Adam & Brewer, *'Couple Penalties and Premiums in the UK Tax and Benefit System'*, Institute for Fiscal Studies, 2010.

Immervoll e.a.

H. Immervoll e.a., *'An Evaluation of the Tax-Transfer Treatment of Married Couples in European Countries'*, *IZA discussion paper* nr. 3965, januari 2009.

IREF

Pierre Garello (red.), *Taxation in Europe 2011 – The yearly report on the evolution of European tax systems*, Institute for Research on Economic and Fiscal Issues, 2011.

Jacobs

B. Jacobs, *'Een economische analyse van een optimaal belastingstelsel voor Nederland'*, in: Studiecommissie belastingstelsel, Continuïteit en vernieuwing, Den Haag 2010.

De Kam

C.A. de Kam, *'De sociale vlaktaks: gewogen en te licht bevonden'*, *WFR* 2010/248.

De Kam & Caminada

C.A. de Kam en C.L.J. Caminada, 'Belastingen als instrument voor inkomenspolitiek', in: Studiecommissie belastingstelsel, Continuïteit en vernieuwing, Den Haag 2010.

De Kam & Ros

C.A. de Kam & A.P. Ros, 'Vlaktaks: lessen voor politici', in 'Vergezichten op een vlakke belasting' in *De vlaktaks – naar een inkomstenbelasting met een uniform tarief?*, De Kam & Ros (red.), Willem Drees Stichting voor Openbare Financiën 2006.

Keen, Kim & Versano

Michael Keen, Yitae Kim & Ricardo Varsano, 'The "Flat Tax(es)": Principles and Evidence', *IMF Working Paper* 06/218, september 2006.

De Langen

W.J. de Langen, 'Progressie en inkomstenbelasting', *WPNR* 4127-4128, 1950.

Lindencrona

Gustaf Lindencrona, 'The Abolition of Joint Taxation – the Swedish Experience', *Intertax* nr. 11 (2002).

Lindencrona 2010

Gustaf Lindencrona, 'Unique Features in Swedish Tax Law', Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957-2010, te vinden op: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-11.pdf>.

Litjes & Duinmaijer

J.W.E. Litjens & C.P. Duinmaijer, 'Een vlaktaks in box 1: één uniform tarief, vele varianten', *WFR* 2010/1301.

Loenen

T. Loenen, *Het gelijkheidsbeginsel*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1998.

Loutzenhiser

Glen Loutzenhiser, 'Income Splitting and Settlements: Further Observations on Jones v Garnett', *British Tax Review* 2007, nr. 6.

Macnaughton & Matthews

Alan Macnaughton & Thomas Matthews, 'Is the Income-Splitting Tax Needed? Some Empirical Evidence', *Canadian Tax Journal* nr. 5, 1999.

Massink

H.F. Massink e.a., *Dienstbaar tot gerechtigheid. SGP-visie op de aard en omvang van de overheidstaak*, Houten 1993.

Meer & Wrede

Volker Meer & Matthias Wrede, 'Reducing the Excess Burden of Subsidizing the Stork: Joint Taxation, Individual Taxation, and Family Tax Splitting', *CESifo working paper* nr. 2470, November 2008.

Mirrlees 1971

James A. Mirrlees, 'An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation', *Review of Economic Statistics*, 1971, 38, 175-208.

Mirrlees 2011

Mirrlees rapport, *The Taxation of Labour Earnings*, 2011. O.a. te vinden op: <http://www.ifs.org.uk/mirrleesreview/design/ch3.pdf>

Mirrlees 2011a

Mirrlees rapport, *Reforming the Taxation of Earnings in the UK*, 2011.

OECD 2011

OECD, 'Public spending on family benefits', juni 2011.

OECD 2011a

OECD, *Doing better for Families*, 2011.

OECD 2011b

OECD, 'Neutrality of tax/benefit systems', april 2011.

O'Donoghue & Sutherland

O'Donoghue & Sutherland, 'Accounting for the family in European income tax systems', *Cambridge Journal of Economics* 1999, 23.

Overbeeke, Van

M.P. van Overbeeke, 'Instrumentele belastingheffing en waardig belastingrecht', in: B. Gijsbertsen e.a. (red.), *De terugkeer van de mens - Uit de ban van het cartesiaanse denken*, Zoetermeer 1999, p. 111-128.

Pausch

A. Pausch, 'Mehr Steuergerechtigkeit mit Hilfe der Bibel?', in: *Steuer und Wirtschaft*, nr. 2/1982, p. 101-110.

Ramsey

F.P. Ramsey, 'A contribution to the Theory of Taxation', *Economic Journal*, vol. 37, 1927, p. 47-61.

Ree, Van

P.H.D. van Ree, *Bijbel en belasting. Christelijke belastingmoraal*, Houten 2005.

Regioplan

Regioplan Beleidsonderzoek, *Gezinsbeleid in een internationaal kader. Een vergelijking tussen tien landen*, Amsterdam 2008.

Reugebrink

J. Reugebrink, 'Geef de keizer, wat van de keizer is...', in: *Van Dijk Bundel. Opstellen aangeboden aan prof. dr. J.E.A.M. van Dijk ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Brabant*, z.j. z.p., p. 305-310.

Rijkers 2001

A.C. Rijkers, 'Een proportioneel inkomstenbelastingtarief in de 21^e eeuw', in *Er zal geheven worden – opstellen aangeboden aan prof. dr. S. Cnossen*, Albregtse, Bovenberg & Stevens, Deventer: Kluwer 2001.

Rijkers 2008

A.C. Rijkers 'Rechtswaarden als economische waarden', *NtFR* 2008/1781.

Rijkers & Van Vijfeijken

A.C. Rijkers en I.J.F.A. van Vijfeijken, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting, in: Studiecommissie belastingstelsel, *Continuïteit en vernieuwing*, Den Haag 2010.

SEO

Kok, Hop & Pott-Butex, 'Kosten en baten van participatiebeleid', SEO economisch onderzoek, Amsterdam, januari 2007.

Schuetze

Herbert J. Schuetze, 'Income splitting among the self-employed', *Canadian Journal of Economics*, nr. 4, November 2006.

SCP 2008

Portegijs e.a., *Verdeelde tijd – Waarom vrouwen in deeltijd werken*, SCP-rapport, Den Haag, november 2008.

SCP 2008a

Portegijs & Keuzenkamp (red.), *Nederland deeltijdland – Vrouwen en deeltijdwerk*, SCP-rapport, Den Haag, februari 2008.

SCP 2011

Bucx (red.), *Gezinsrapport 2011 – Een portret van het gezinsleven in Nederland*, SCP-rapport, Den Haag, mei 2011.

SCP 2011a

E. Pommer e.a., *Minder voor het midden – Profijt van de overheid 2007*, Den Haag, augustus 2011.

SCP & CBS

Vrooman e.a., *Armoedesignalement 2010 – Actuele gegevens over de armoede in Nederland*, SCP & CBS, Den Haag, december 2010.

SCP & CBS a

Merens e.a., *Emancipatiemonitor 2010*, SCP & CBS, Den Haag, februari 2011.

Slemrod & Bakija

J. Slemrod & J. Bakija, *Taxing Ourselves*, Massachusetts: MIT Press 2004.

Smeets

M.J.H. Smeets, 'Voorlopers van de draagkracht-heffingen', *Tractatus tributarii*, Haarlem:Tjeenk Willink 1949.

Smith

Adam Smith, *The Wealth of Nations*.

Stellinga

M. Stellinga, *De mythe van het glazen plafond*, Amsterdam: Balans 2009.

Stevens 1980

L.G.M. Stevens, *Het draagkrachtbeginsel*, Deventer: Kluwer 1980.

Stevens 1986

L.G.M. Stevens, *Solidair of solitair. De relevantie van de leefvorm voor het inkomensbeleid*, Deventer: Kluwer 1986.

Stevens 2001

L.G.M. Stevens, *Inkomstenbelasting 2001*, Deventer: Kluwer 2001.

Stevens 2006

L.G.M. Stevens, *Fiscale fascinatie*, Deventer: Kluwer 2006.

Stevens 2007

L.G.M. Stevens, *Basisboek belastingen*, Deventer: Kluwer 2007.

Stevens 2007a

L.G.M. Stevens, *Fiscaal gezinsbeleid*, Deventer: Kluwer 2007.

Stevens 2008

L.G.M. Stevens, *Naar een solidaire participatiemaatschappij*, Deventer: Kluwer 2008.

Stevens 2011

L.G.M. Stevens, 'Fiscaal totaalinkomen en draagkrachtbeginsel anno 2011', *WFR* 2011/1168.

Studiecommissie

Studiecommissie belastingstelsel, *Continuïteit en vernieuwing*, Den Haag 2010.

Sturman

H. Sturman, 'Van progressieve belasting naar vlaktaks – deel 1', 7 november 2005. Te vinden op: <http://www.meervrijheid.nl/?pagina=1283>.

Teunissen 2009

J.M.H.F. Teunissen, 'Vrijheid, gelijkheid en belastingen', in: Bovend'Eert e.a., *De staat van wetgeving – Opstellen aangeboden aan prof. mr. C.A.J.M. Kortmann*, Deventer: Kluwer 2009.

Teunissen 2010

J.M.H.F. Teunissen, 'Vrijheid, gelijkheid en belastingen', *WFR* 2010/674.

Tijdens

K.G. Tijdens, *Een wereld van verschil: arbeidsparticipatie van vrouwen 1945-2005*, oratie Erasmus Universiteit, 2006.

Velde, Van de

Mark van de Velde, *Eerlijk is eerlijk – Wat een liberaal van de staat mag verwachten en van zichzelf moet vergen*, Wissenburg e.a., Den Haag 2011.

Verheij

Gerianne Verheij, 'De historische ontwikkeling van het verschil in belastingdruk tussen éénverdieners en tweeverdieners', masterthesis Erasmusuniversiteit Rotterdam, november 2010.

Versantvoort

Maroesjka Versantvoort, 2009, "Minder vrouwen aan de top door gezinsvriendelijk beleid", *Me Judice*, jaargang 2, 19 oktober 2009.

Vording, Goudswaard & Caminada

H. Vording, B. Goudswaard & C.L.J. Caminada, *Vijf jaar wet IB 2001*, Deventer: Kluwer 2006.

Vroonhoven-kok, van & Ydema

J.N. van Vroonhoven-Kok & O.I.M. Ydema, 'Evenredig en rechtvaardig', *WFR* 2001/1095.

WI CDA

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Het wachten moe. Evenredig en rechtvaardig. Een voorstudie naar een vlakke belasting; een vervolg op Herstel van draagkracht*, 's-Gravenhage 2001.

WI CU

Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, *Samen de schouders eronder*, 2008.

Ydema 1997

O.I.M. Ydema, *Hoofdstukken uit de geschiedenis van het belastingrecht*, Groningen 1997.

Ydema 2004

O.I.M. Ydema , 'Het afnemend grensnut van de progressie', *WFR* 2004/1815.

Ydema 2005

O.I.M. Ydema, 'Het dilemma van de progressieve inkomstenbelasting', *WFR* 2005/1319.